

A KÖNYV

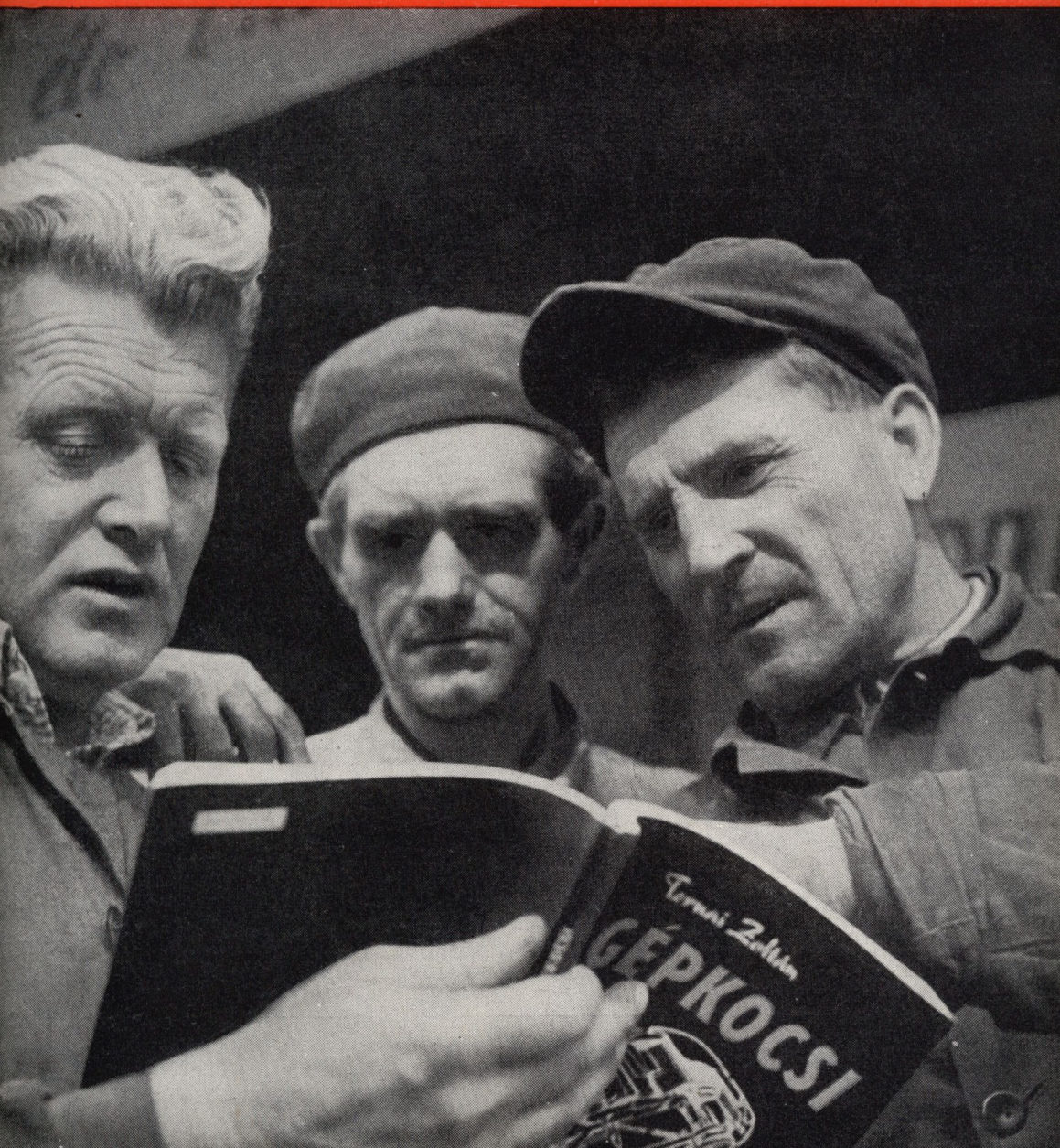
DRESZSZECSÉNY
KÖNYVTÁR

1955. SZEPTEMBER

V. ÉVFOLYAM

9. SZÁM

A Klement Gottwald gyár gépkocsivezetői szakkönyvet tanulmányoznak

TARTALOM

	Oldal
TÖRÖK ISTVÁN: A műszaki irodalom a műszaki fejlesztés döntő tényezője	385
PÁRCZER FERENC: A könyv falun.....	389
GASCHLER REZSŐ—SZABÓ ENDRE: Milyen könyveket olvasnak és vásárolnak a különböző foglalkozási csoportokhoz tartozó családok?	393
GYÓRI GYÖRGY: Biztató jelek. Üzemi könyvtáraink a kibontakozás útján	397
Pillanatképek a múltból (Bárdos László).....	400
PÉTER LÁSZLÓ: A tudományos és a közművelődési könyvtárak együttműködéséről	401
A könyv a nagyvilágban (Katona Jenő)	403
SEBESTYÉN GÉZA: A könyvtári munka. A helyismereti gyűjtemény	405
ARADI NÓRA: A könyvillusztrációkról	408
B. KOROKNAY ÉVA: Magyar könyvkötészet a XVI—XVII. században	412
PÓK LAJOS: Móra Ferenc.....	417
A könyvkiadók terveiből	421
Gondok és eredmények:	
Mezőgazdasági tapasztalatcserék — a mezőgazdasági irodalom propagandája (Nyitrai József)	423
Igy dolgozik a Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezetéhez tartozó VI. sz. főkönyvtár (Széplaki József)	424
Bérletes előadások Kiskunhalason (Martonosi Pál)	425
Segítsük a műszaki fejlesztést (Kéki Béla)	425
A központosított folyóiratrendelés nyilvántartása a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában (K. Gy.)	426
A járási könyvtárak munkaszervezetéről (Katona Tamás).....	427
Új szakmai kiadványok (Gerő Gyula)	428
Eseménynaptár (Vajda Pál)	430
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke (Bán Gézané).....	431

A címlap PÁLVÖLGYI FERENC (Magyar Foto) felvétele.

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI:

Török István, a Műszaki Könyvkiadó irodalmi vezetője — Párczer Ferenc, az Állami Könyvtár-terjesztő Vállalat osztályvezetője — Gaschler Rezső, a Népművelési Minisztérium Könyvtári Főosztályának munkatársa — Szabó Endre, a Központi Statisztikai Hivatal munkatársa — Győri György író — Bárdos László író — Dr. Péter László, a szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa — Sebestyén Géza a Műszaki Egyetem Könyvtárának osztályvezetője — Aradi Nóra művészettörténész — B. Koroknay

Éva művészettörténész — Pók Lajos, a Művelt Nép Könyvkiadó munkatársa — Nyitrai József, a győri Megyei Könyvtár munkatársa — Széplaki József, a KSZDSZ VI. sz. főkönyvtárának vezetője — Kéki Béla, a Műszaki Egyetem Könyvtárának osztályvezetője — Martonosi Pál, a kiskunhalasi Járási Könyvtár vezetője — Katona Tamás, a bicskei Járási Könyvtár vezetője — Katona Jenő, a KÖNYV főszerkesztője — Gerő Gyula, a KÖNYV belső munkatársa.

A KÖNYV

Példányszám: 5300

A Népművelési Minisztérium lapja. — Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság — Főszerkesztő: Katona Jenő Felelős szerkesztő: Zolnay Vilmos — Felelős kiadó: Lapkiadó Vállalat igazgatója — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-285, 221-293 — Terjesztik: Budapesten a Főposta Hírlapterjesztő Üzeme, vidéken a helyi hírlapterjesztéssel foglalkozó postahivatalok. Előfizetés: a Posta Központi Hírlap Iroda vállalatánál, Budapest, V., József nádor tér 1., távb.: 180-850. Negyedévi előfizetési díj: 9,— Ft. Csekk számlaszám: 61 038.

A műszaki irodalom: a műszaki fejlesztés döntő tényezője

A GENFI ATOMKONFERENCIA első lépés volt az egész világ tudósainak békes együttműködése útján. A konferencia idején, mind a belföldi, mind a külföldi napi sajtó egy kicsit tudományos sajtóvá alakult át, és soha nem volt látható még ilyen élesen, hogy a termelés kérdése, már a mi generációnk életében mint alakul át tudományos problémává.

Míg néhány évtizeddel ezelőtt a műszaki dolgozók — talán csak a mérnökök kivételével — megelégedtek minimális képzettséggel, munkájuk elvégzéséhez nem volt többre szükség, mint alapvető számtani műveletek elvégzésére, és egyszerű műszaki rajzolásra — addig a közeljövő termelő munkásának ennél sokkal komolyabb elméleti felkészültségre lesz szüksége. Már valóság az atomerőmű, a jelzett atomokkal való kutatás és eljárás az ipar, mezőgazdaság és gyógyítás különböző területein, már egyre több helyen vannak üzemben elektronikus vezérlésű termelő- és számológépek. Az állandóan fokozódó szükségletek egyre gyorsabb tempóban való kielégítése újabb, hatványozott igényeket ébreszt, és ez ma már nemcsak körvonalaiiban, hanem részleteiben is láthatóan a termelőeszközök eddig elképzelhetetlen fejlődéséhez vezet.

A tudományos együttműködés megnyitja az utat a magyar tudósok és mérnökök előtt az atomenergia békes felhasználásának magyarországi kiépítése felé. Fizikusainkat igen élenken foglalkoztatja ez a probléma, és az augusztus végén Egerben megtartott fizikus vándorgyűlés témája is jelentős mértékben az atomfizika volt.

A MAI TERMELESI MÓDSZEREK TÖKÉLETESÍTÉSE is jelentős szerepet játszik azonban műszaki tudományos életünkben.

Iparunk műszaki fejlesztése terén előtűnk álló nagy feladatok közül csak néhányat említek:

Gépiparunk termékeinek korszerűsítésével és a technológia megjavításával fokozni kell gépgyártmányaink exportképességét. Ehhez az út többek között célgépek fokozottabb alkalmazásával vezet. Ki kell szélesíteni a vasúti vontatásban az elektromos és diesel-elektromos elv alkalmazását. Messzemenő automatizálási programot kell végrehajtani a vegyészeti, kohászati technológia területén. Műanyagiparunk elmaradását juttatja eszünkbe a szeptember elején Budapesten rendezett NDK műanyagipari kiállítás, sok tennivalónk van ezen a téren is, valamint a gyógyszerek és növényvédőszer gyártásában. Javítani kell az építkezések technológiáját, különösen az előregyártott vasbetonszerkezetek és alkatrészek széleskörű alkalmazásával és messzemenő gépesítéssel.

Mindezek elvégzése elképzelhetetlen anélkül, hogy műszaki dolgozóink, mérnökeink, tudósaink ne ismernek a leghaladottabb technika eredményeit.

A mind termelékenyebb, bonyolultabb gépek kezelése, a szorosan vett fizikai dolgozóktól is egyre inkább megkívánja, hogy »kétkézi« munkásból mind jobban ésszel dolgozó munkásokká váljanak, hogy az egyszerűbb számtani műveleteknél sokkal többet tudjanak számolni, ismerjék meg a fizika törvényeit, és a komplikáltabb géprészek kezelését, javítását. A művezetők, általában az ipar középkádereitől tudományos vezetői módszereket követel a technika, a mérnököknek pedig nem elegendők többé a műegyetemen elsajátított alapismeretek. Az eddiginél sokkal nagyobb matematikai tudásra van szükségük, a fizika különböző részleteit, különösen a villamosság törvényeit sokkal jobban kell ismerniük. El kell sajátítaniuk a tudományos gondolkodóképességet; mindenféle műszaki problémát meg kell tudniuk fogalmazni matematikai nyelven ahhoz, hogy a megoldások közül a leggazdaságosabbat meg-

találják. Egyszóval az ipar, a kutatás vagy oktatás terén dolgozónak ma sokkal gyorsabban kell fejlődnie, mint tegnap, és holnap még hatványozottabban fog ez a követelmény érvényesülni. Tudásuk gyarapodásának lépést kell tartania a technika, a tudomány előrehaladásával.

Egyre több ismeretre kell szert tennünk, tehát, egyre többször kell kezünkbe venniük az ismeretek közlésének legelterjedtebb eszközeit: a könyveket, a folyóiratokat.

A MŰSZAKI KÖNYVNEK az emberiség történetében kettős szerepe van: kulturális és termelési feladatot tölt be. Ezt a második feladatát szeretném hangsúlyozni. A műszaki irodalom nélkülözhetetlen tényező a termelőeszközök fejlődésében, s ezzel a társadalmi formák alakulására is hatással — éspedig kizárólag pozitív hatással — van. Reakciós szépirodalom, politikai, filozófiai irodalom van, de reakciós — a fejlődést gátló — *műszaki irodalom* nincs, legfeljebb rossz, elmaradott könyv vagy cikk.

A műszaki irodalom nagy lépésekkel vitte előre a kapitalista termelést, annak ellenére, hogy újdonságot, gyártási titkokat nem közölt. Sokkal inkább kell tehát a szocialista termelést szolgálnia, amikor az új gyártási eljárások közlése *feladata*, és nem tiltott területe a könyvnek.

A szovjet technika fejlődése jelentős részben annak tulajdonítható, hogy

1. műszaki és tudományos könyvkiadásuk példátlan arányú az egész világon, és
2. a műszaki irodalom iránti érdeklődés a Szovjetunióban még ennél is nagyobb.

Vizsgáljuk meg, hogyan állunk mi ezen a téren.

Közismert, hogy Magyarországon a felszabadulás előtt milyen volt a műszaki irodalom. Egyetlen példa azt hiszem, eléggé jellemző és emellett tanulságos:

Vegyék elő, kedves olvasóim, Szeniczey Lajos: »Általános fogazás« című könyvének 1941-ben megjelent első kiadását.* A könyvet több, mint 40 oldalnyi hirdetés »tarkítja«. Megkérdeztem a szerzőtől, hogyan engedhette meg, hogy világviszonylatban is úttörő munkáját gépgyárak, kereskedelmi vállalatok hirdetéseivel »díszítsék«.

A szerző elmondotta, hogy nem volt kiadó, aki vállalta volna a kiadást. Azért kellett hirdetéseket gyűjtenie, kilincselnie gyárról gyárra belföldön és külföldön, hogy a hirdetések díjára fizetett előlegekből fedezni tudja a nyomdai költségeket, és át tudja venni könyvének ezer

példányát, amelyet azután saját maga terjesztett.

Ma a szerzőknek előleget ad az állam és évente több millió forint támogatással teszi lehetővé, hogy az olvasók az előállítási önköltségnél jóval olcsóbban juthassanak a könyvekhez.

Így válik érhetővé, hogy a felszabadulás utáni 10 év alatt több, mint 3100 tudományos, közel 14 300 ismeretterjesztő, népszerű-tudományos és műszaki, és 22 500 szakkönyvet adtunk ki. Az ebben az időszakban megjelent 5000 tankönyv egy része ugyancsak műszaki jellegű. Szakmai és tudományos könyvkiadásunk a felszabadulás előttinek több mint tízszeresére nőtt.

A MAGYAR MŰSZAKI KÖNYVKIADÁS a felszabadulás után eleinte rendszertelen volt. A műszaki dolgozók nagy éhséggel vetették magukat először az előttük addig ismeretlen szovjet irodalomra. Ebből rengeteget fordítottunk le, egyre-másra adtuk ki a szovjet irodalom legjobb hozzánk jutott termékeit. Közben a fordítókból, lektorokból, kutatókból lassan kitűnő magyar műszaki szerzői gárda fejlődik ki. Az utóbi 2—3 évben szakkönyv-kiadásunknak egyre nagyobb hányadát teszik ki a magyar szerzők művei.

Az elmúlt években elsősorban a magyar irodalomból eddig teljesen hiányzott egyes, speciális területekre írt könyveket adtunk ki. Sok olajbányászati, híradástechnikai, gépészeti, öntészeti könyv jelent meg. Ezeknek a könyveknek tanulmányozásából sokszor születtek iparunkban új eljárások, új konstrukciók, sok százezerforintos megtakarítások.

A módosított öntöttvasat, az atmoszférikus öntőfejeket, a zuhanólapkás gyorsöntést oroszból magyarra fordított műszaki könyvek alapján vezették be. Eredmény: selejtcsökkenés, anyagmegtakarítás, minőségjavítás az öntöttvas előállításában, amely több millió forintot jelentett a népgazdaságnak.

A gépgyártásban a gyorsított forgácsolást, negatív vágószögeket, az ún. szélesvágást, a mechanikus lapkafelerősítést, hidraulikus és pneumatikus befogó készülékeket stb. mind a műszaki irodalom nyomán alkalmazták.

Az építőipar kapacitását kb. évi egy milliárd forinttal emelte a téli építkezések bevezetése, amelyre Szizov és Mironov munkái alapján nyílt lehetőség. Az állványozás, zsaluzás, korszerűsítéséhez, az épületszerelő munkák technológiájának megjavításához a műszaki könyvek adták a kiinduló gondolatot.

Számos példát lehetne még felsorolni a közlekedés, könnyűipar, vegyipar, élelmiszeripar területéről, amelyek mind

* Második kiadás még ez évben megjelenik a Műszaki Kiadó kiadásában.

ékesen bizonyítják a műszaki irodalom megtermékenyítő hatását az ipar fejlődésére.

Jelentős eredmények ezek, de korántsem lehetünk elégedettek könyvkiadásunkkal, nem hallgathatjuk el a hibákat.

Az első könyvek, különösen a fordítások sok esetben nehézkes nyelvezetűek voltak, és a témaválasztás sem volt mindig szerencsés, mert nem vettük figyelembe a magyar technika adottságait, sajátos helyzetét. Hosszú ideig csak kísérletként adtuk ki egyes iparágak ismereteit szélesen átfogó kézikönyveket, nagyrészt hiányoztak a mindennapi munka segédkönyvei, zsebkönyvei, az alaptudományokat tárgyaló irodalom, és a tudományt és technikát népszerűen ismertető szakkönyvek, valamint a legkorszerűbb fizikát, atomfizikát, híradástechnikát stb. tárgyaló tudományos könyvek.

Nem tudtuk kielégíteni az alapfokú műszaki irodalommal szemben támasztott igényt. Kevés a szakmunkásoknak írt elektrotechnikai, gépipari, híradástechnikai könyv. A szakminisztériumok irányítása alatt álló könyvbizottságok, szerkesztőségi tanácsok nem teszik eléggé magukévá az alapfokú szakirodalom ügyét.

Ez évben már javul némiképpen a helyzet: a »Műszaki zsebkönyvek« a szakmunkások, művezetők és technikusok alapkönyvtárát képezhetik. Ki kell azonban adni alapfokú könyveket egyes speciális szakterületről is, pl. hegesztés, lakatos munkák, villany szerelő, vas- és fémöntő, műszerész stb. A mérnöki kézikönyvek terén évtizedes hiányt fog pótolni a »Bányászati kézikönyv«, a »Mérnöki kézikönyv« és a »Gépészeti kézikönyv«. Jelentős művek fognak megjelenni az atomfizikáról, a tranzistorokról, a híradástechnikai matematikáról, a rádió- és radartechnikáról, az automatikus szabályozásról és vezérlésről, a mérnökök számára írt matematikáról stb.

Könyvkiadásunktól tehát sokat vár az ipar, hogy fejlesztését, műszaki kuitúránk színvonalának emelését elősegítse.

Nem elég azonban a könyvet *kiadni*, el is kell *olvasni* azt. El kell őket jutassuk azok kezébe, akik csodákat tudnak művelni a haladó technika elsajátításával: a munkásokhoz, művezetőkhez, technikusokhoz, mérnökökhöz, tudósokhoz.

A MŰSZAKI KÖNYVTERJESZTÉST, A MŰSZAKI IRODALOM PROPAGANDÁJÁT kultúrálttá, fejletté kell tennünk.

Sok tennivalója van e téren az Állami Könyvterjesztő Vállalatnak, illetve feleltes hatóságának a Kiadói Főigazgatóság-

nak: a jelenleginél jobb ügynöki hálózat kiépítése, nívós, sokoldalú propaganda, minden műszaki könyvhöz, minden egyes témához egyénenként megtalálni az olvasót, és minden egyes érdeklődő számára egyénenként megtalálni az érdeklődési körének legjobban megfelelő műszaki könyveket.

Hiba lenne azonban azt hinni, hogy az előbb említett szervek egyedül képesek a nagy feladat megoldására. A napi sajtónak és üzemi lapoknak, a műszaki és tudományos közlönyöknek, folyóiratoknak az eddiginél sokkal színvonalasabban és nagyobb mértékben kell propagálniuk a műszaki irodalmat.

Nem mehetek el szó nélkül a műszaki irodalommal kapcsolatos egyik káros jelenség mellett. Egyes hivatali szervek, sok vállalat, igen sok műszaki dolgozó bizonyos közönnyel viseltetik a műszaki irodalom iránt. Ezek a műszaki dolgozók és vállalatok csak akkor veszik meg a műszaki könyvet, ha oda viszik eléjük, sokszor még akkor sem. Nem keresik fel a könyvesboltokat, nem kísérik figyelemmel a folyóiratok bibliográfiai rovatát. Valamiféle társadalmi érdektelenség tüneteik ezek. Az ipar patópályainak fel kell ébredniük: nem érünk rá! A technika mai fejlődésében minden percnyi mulasztás nehezen, s lassan helyrehozható lemaradást eredményezhet.

Sok millió forint értékű műszaki könyv fekszik az Állami Könyvterjesztő Vállalat raktárában. Ez nemcsak azért káros, mert e könyvekben igen sok munka és anyag fekszik, hanem azért is, mert a sötétben porosodnak — jó, ha nem egerek és patkányok rágják — a helyett, hogy a bennük lévő ismereteket terjesztve fényt, tudást sugároznának.

A műszaki dolgozók tekintélyes részének érdektelensége, a könyvterjesztés hiányosságai, s a műszaki irodalom propagandájának hiánya zárolták ezt a kincset, amelynek felszabadításáért sokat tehetnének üzemünk műszaki könyvtárai.

SOK KIVALÓAN MŰKÖDŐ ÜZEMI MŰSZAKI KÖNYVTÁRUNK van, amelyek közül hazánk egyik legjobban működő szakkönyvtára a Wilhelm Pieck Vagongyáré. Elhelyezése megfelelő (külön raktár, kölcsönző- és munkahelyek). A könyvtár vezetője állandóan aktívvan propagálja a műszaki könyvtár állományát és szolgáltatásait. Új beszerzéseiről sokszorosított jegyzékeken értesíti a dolgozókat; kiállításokat rendez, szakbibliográfiákat állít össze; műhelykönyvtárait a szakszervezeti könyvtárral együtt tartja fenn; sztahanovisták és vezető műszakiak figyelmét személyre szóló értesítéssel hívja fel egy-egy őket érdeklő új

könyvre; aktívan kutatja az olvasók véleményét egy-egy újonnan beszerzett műről, kihasználja az üzemi sajtót és hangosan beszélőt; jól használja fel a központi dokumentációs szolgáltatásokat is.

Az Ikarusz Járműgyár műszaki könyvtára gyűjtőkörét a legkülönbözőbb dokumentumok beszerzésére is kiterjeszti (gépleírások, külföldi katalógusok, mikrofilmek). Rendszeresen készít sajtószemlét, amelyben ismerteti a gyár készítményeinek külföldi visszhangját. Figyelemmel kíséri, hogy a dolgozók a szakirodalom alapján milyen újításokat nyújtanak be.

Sajnos, azonban nem egy olyan igen fontos üzemünk van, ahol nem áll ilyen jól a könyvtári munka, s a vállalat vezetésének még igen sokat kell tennie, hogy a könyvtár alkalmas legyen a műszaki irodalomból meríthető gondolatok, ötletek óriási jelentőségének propagálására.

A Gheorghiu-Dej Hajógyárban például a meglévő műszaki könyvtár nem a gyár területén van, hanem gyáron kívüli — bár közeli — kultúrházban. Így a dolgozók munkaközben nem tudják igénybe venni. Már pedig a műszaki könyvtárak munkaidő alatt is rendelkezésre kell állnia. Elhanyagoltságát betetéli, hogy az arra nem megfelelő könyvtárost hónapokkal ezelőtt leváltottak, és ma sem bíztak meg megfelelő dolgozót a könyvtár vezetésével (azelőtt függetlenített könyvtáros volt), így a könyvtár helyisége zárva van, a könyvek lakat alatt — a régebben beszerzett műszaki irodalom kiaknázatlanul porosodik, újnak beszerzéséről pedig nem történik intézkedés. (Kivételesen a folyóiratok, melyeknek kezelését rábízták a gyárban egy fiatal mérnökre.)

A Goldberger-gyár könyvtárában függetlenített könyvtáros van, és ezt a könyvnyúipar egyik mintakönyvtárává kívánják fejleszteni. Ennek ellenére a könyvtár teljesen passzív. A könyvtáros állandóan a gyár udvarán található — műszaki könyvtár céljaira szolgáló — fabódében tartózkodik. Propagandamunkát nem végez sem a műszaki, sem a fizikai dolgozók között. Könyvállománya alig 1100 kötet, olvasóforgalma negyedév alatt csupán 600 kötet a műhelykönyvtárakkal együtt. Még katalógusa sincs, a hozzá fordulókat a polcon böngészhetnek. A könyvtárosnak nincs nyelvtudása, így a külföldi szakirodalmat jóformán alig rendelik meg, és nem is terjeszik.

Követeljük meg a könyvtárosokat a vállalatok vezetésétől, hogy kísérik figyelemmel ezt munkát. Meg kell értetni, hogy az erre fordított idő a jövő felada-

tainak megvalósításakor gazdagon fog visszatérülni. De nem szabad könyvtárosainknak melegezniük azzal, hogy a legújabb könyvet, a legjobb könyvet megszerzik a könyvtár részére. A műszaki kiadványok csekély része elsősorban az üzemi könyvtárak részére készül ugyan, jelentős többségük azonban az egyéni olvasó kezébe kívánkozik. A műszaki dolgozó pihenési idejében is akarva, nem akarva üzemi feladatának minél jobban megvalósításán gondolkodik. Szüksége van tehát otthon arra a lehetőségre, hogy kis kézikönyvtárban utána nézhessen egyes problémáknak. El kell érünk, éspedig nem is hosszú idő múlva azt, hogy munkásaink, művezetők, mérnökeink otthonában meglegyenek szakterületük legfontosabb könyvei. Ehhez a kormányzat óriási segítséget nyújt a könyvek olcsó árának lehetővé tételével. Könyvtárosaink se tekintsek gépies hivatalnak munkájukat, hanem hivatásnak; a könyvek, a szakirodalom gondozásával, megedveltetésével válnak a jövő műszaki fejlődés magvetőivé. Minden üzemben meg kell teremteni a könyvtáros segítségére siető aktív hálózatot azokból a műszaki dolgozókból, akik szeretik a könyvet, és akiknek tudása, az üzemben elfoglalt helye, szakmai tekintélye alkalmas arra, hogy a műszaki könyv szeretetét munkatársaikban is elültesse. Meg kell győzni az ipar valamennyi dolgozóját arról, hogy ha valamelyik munkahelyen tegnap még elég is volt egy 15 évvel ezelőtt kiadott »Kalender«, ma már egész kis segédkönyv-sorozatra van szükség, és holnap a tudományos könyvek egész sora kell ugyanakkor a feladatnak fejlettebb, magasabb színvonalon való megvalósításához.

Könyvtárosainknak nemcsak propagálniuk kell a műszaki könyvet, hanem ismerniük kell a műszaki dolgozók véleményét, igényeit a műszaki irodalommal kapcsolatban. E véleményeket juttassák el a kiadókhöz, hogy a könyvkiadás tervezésében illetékesek figyelembe tudják venni a leghivatottabb bírálónak, az olvasónak véleményét. Az üzemi műszaki könyvtár az a forgalmi csomópont, ahol a szerzők, szerkesztők, kiadók és olvasók gondolatai találkoznak, s a könyvtáros ennek a forgalmi csomópontnak a váltóőre. Biztosítani kell, hogy a gondolatok a legmegfelelőbb helyre jussanak el. Érezzék a könyvtárosok magukat iparunk műszaki fejlesztésében, műszaki kultúrájuk emelésében egyik igen fontos feladatot letéteményesének. Sokban rajtuk áll, hogy az előttünk álló hatalmas feladatokat milyen gyorsan és milyen minőségben tudjuk megvalósítani.

Török István

A KÖNYV FALUN*

III.

A KÖNYVTERJESZTÉS FALUN távolról sem küzd kisebb problémákkal, mint a könyvtárak. A könyvkiadók és a könyvtárak — melyeknek problémáiról lapunk előző számában igyekeztem számot adni — a faluval elsősorban kulturális kapcsolatban állnak. A könyvterjesztéssel azonban *nemcsak kulturális, hanem kereskedelmi kapcsolat is jön létre a város és a falu között.* A megvásárolt könyvért fizetni kell, nem olvashatják el ingyen, mint a népkönyvtárban, így a falusi olvasó bizony erősen meggondolja a vásárlást. És éppen ezért a helyi állami és társadalmi szervek a könyvterjesztést sokszor nem kultúr munkának, hanem *csak kereskedelmi tevékenységnek* tekintik. Úgy hiszem, felesleges bizonygatnom e nézet tarthatatlanságát. További nehézséget okoz az a közismert tény is, hogy a falun a lakosság többsége nem a havi fizetéséből él, bizonyos időszakokban igen kevés pénz van a falun — a termények értékesítése után pedig sokszor kimarad ez az »árucikk« a parasztság igen nagymértékű bevásárlásából.

Ezek persze csak egy részét — nem is a legfontosabb, de a könyvtári munkától eltérő részét — teszik ki a nehézségeknek. — A többi: harc az évszázados kulturális elmaradottsággal, egyes megyei, járási és helyi szervek közömbösségével, stb. stb., nagyjából egybeesik a könyvtárak problémáival.

Mégis van még valami, ami nagyon megnehezíti a falusi könyvterjesztés munkáját, és ez a káderek kérdése. Azt hiszem, nem tévedek, hogy itt összehasonlíthatatlanul jobban állnak a könyvtárak. Míg a legtöbb népkönyvtáros tanító, vagy más többé-kevésbé képzett, művelt ember — persze bizonyára vannak szép számmal gyenge ismeretekkel rendelkező könyvtárosok is —, addig a falusi könyvesboltokban a Könyvterjesztő sokszor csak gyenge képzettségű, irodalmilag, szakmailag eléggé járatlan munkaeórhöz jut — a falusi bizományosknál pedig legtöbbször ennél is kevessebbel kell megelégednie. Az utóbbi időben valamit javult ez a helyzet, miután a Népművelési Minisztérium engedélyezte, hogy a nem főhivatású népkönyvtárosok jutalékos könyvterjesztést vállaljanak. Ezt az engedélyt azonban csak ritkán lehet kihasználni, a legtöbb megyei és járási könyvtár vezetője attól fél, hogy a könyvet is árusító könyvtáros a jutalék reményében, elsősorban könyvet fog eladni és elhanyagolja a könyvkölcsön-

zést. A tapasztalat azokban a járásokban — például a nagykállói és a kisvárdai járásban —, ahol a könyvtárak aktívan segítik a könyvterjesztést — éppen ellenkezőleg, azt mutatja, hogy *a könyveladás és a kölcsönzés nem akadályozza, hanem támogatja egymást:* emelkedett az olvasók és a könyvvásárlók száma is. A nemrég megtartott könyvtári tájérkezleleken mégis egyes könyvtárak vezetői — különösen Győr és Szolnok megyéből — kifogásolták, hogy könyvtáraik egy része könyveladással is foglalkozik.

A nehézségek nagyok, mégis nem szégyenkezhetünk az eredményeken. Itt is, akár a könyvkiadásban, igen mélyről indultunk el. Falun mai értelemben vett könyvterjesztésről felszabadulás előtt nem beszélhetünk; a »ponyváról árukt« haladó irodalom terjesztését csak úgy megfojtották, mint a népkönyvek kiadását. Elfoglalta helyét az ébresztőórák, vagy szönyegek kilátásba helyezésével, beugratással előfizetett »Ubrik Bombála« és hasonló színesfedelű füzet sorozat, a biblia, meg a kalendárium, a 100 esztendő jövendőmondó s álmoskönyv, Méhner Vilmos úr kiadásában. (A Franklin Társulat »kulturált« nagytökés igazgatósága ezt a »fedőszervet« használta a falun terjesztett szennyirodalom kiadására és terjesztésére. Mégis kínos lett volna Kornisséknak egy gyékényen árnulni az álmoskönyvek kiadójával!)

A könyvügynökök siserehada természetesen falura is eljutott, de a drága sorozatokat elsősorban a kulákok és a földbirtokosok és néha a falusi értelmiség körében terjesztették. Még a legmerészebb ügynököknek sem jutott eszébe, hogy az urasági cselédeknek, a földnélküli parasztoknak könyvet próbáljon eladni.

Ma már más a helyzet. A könyvtárhálózaton kívül kialakult — ha nem is hibátlanul működő, de működő! — falusi könyvterjesztőhálózat is. Majdnem minden járásban, ezenkívül egy sor termelőszövetkezeti községben, könyvesbolt működik. *Jelenleg 154 vidéki könyvesbolt közül 74 falusi jellegű területen van,* ezenkívül két Guruló Könyvesbolt is rendszeresen járja a könyvesboltoktól távolos községeket. A vidéki könyvesboltok — a megyei és járási könyvtárakhoz hasonlóan — kötelesek járásuk területén megszervezni a könyvterjesztést. A boltok vagy állandó bizományosokat bíznak meg a faluban a könyvterjesztéssel, vagy pedig maguk rendeznek könyvvásárokat — elsősorban a mezőgazdaság szocialista szektorában.

* A cikk első és második részét előző számunkban közöltük.

A FORGALMI EREDMÉNYEK is állandó emelkedést mutatnak: 1954-ben 21,7%-kal több könyvet adtunk el falun, mint 1953-ban. Ha az egyéni könyvvásárlást nézzük, 1955 első felében több, mint 60%-kal emelkedett a könyvforgalom, az előző év hasonló időszakához viszonyítva. Számos falusi jellegű bolt — mint A Könyv múlt számában ismertetett püspökladányi is, de van még jó néhány — szinte ugrásszerűen fejlődik. Sűmegen például több művészeti könyvet ad el a könyvesbolt, mint az egész megye, a szécsényi boltvezetőnő — kis törékeny asszonyka — rendszeresen járja kerékpáron a járás 21 községét és gyönyörű eredményekkel végződnek a könyv vásárok.

De a szép számok és a még szebb példák nem feledtethetik el, hogy korántsem oldottuk meg a falusi könyvterjesztés problémájának egészét. Az a bizonyos falusi könyvterjesztő hálózat nagyon sok helyen lyukas, és legtöbbször csak egyes ünnepi alkalmakon sikerül kifeltozni. — Persze, keves a 74 falusi könyvesbolt! Pedig egy évvel ezelőtt még csak 60 körül volt a számuk. Egy év alatt tíz új könyvesbolt falun — felszabadulás előtt elképzelhetetlen lett volna —, de most nem elegendő. Nyakló nélkül azonban mégsem lehet könyvesboltokat nyitni; az ÁKV kereskedelmi vállalat is, tervszámokkal, jövedelmezőségi tervvel, és boltjainak legalábbis el kellene tartaniuk magukat. Tehát *eléggé óvatosan kell bővíteni a boltok számát, de erőltetett ütemben ki kell építeni egy aktív falusi jutalékos könyvterjesztő hálózatot*. Közel egy éve ismertük fel ennek jelentőségét, de a jutalékos falusi terjesztők, bizományosok száma csak lassan növekszik. Jelenleg 2—300 faluban működik állandó könyvbizományos, ezek egy részének — a legeredményesebben működőknek — az ÁKV kis könyvesboltot is berendezett. *A falusi jutalékos könyvterjesztők forgalma az év első hat hónapjában megközelítette az egymillió forintot*. Ez a nagyon szép eredmény egyúttal azt is mutatja, hogy mi csoda alapvető változást jelentene, ha nem néhány száz, de egy-két ezer lelkes falusi könyvterjesztő aktívánk lenne.

Nemcsak a kulturmunkásokon múlik a túlságosan lassú fejlődés, hanem a falusi könyvesboltok dolgozói is. — Nézzük először az »objektív« nehézségeket. Az időzjel nem is látszik túlságosan indokoltnak, hiszen a falusi könyvesboltok számos olyan problémával birkóznak, melyeket önmaguk nem nagyon tudnak megoldani. Ilyenek a korábban említett hiányos szakképzettség és gyenge általános műveltségen kívül az is, hogy a falusi könyvesboltok létszáma egy-három fő, tehát elég nehéz a boltból kimozdul-

ni anélkül, hogy a bolton belüli munka meg ne érezné. Az ÁKV-nak vannak területi szervei is, melyek két-három megyét fognak össze. Megyénként egy-egy boltinstruktor azonban a sok ellenőrző, adminisztratív, stb. feladat mellett csak ritkán tud a szervezésben a boltoknak segíteni. Az ÁKV-nak *ügyszólván teljesen hiányoznak a megfelelő közlekedési eszközei, melyek megkönnyítenék a falvak rendszeres látogatását*. Néhány motorkerékpár, vagy két tucat kerékpár — ez minden, amivel a falusi boltok rendelkeznek. Így aztán nagyon is hősies munkát végeznek azok, akik vasúton, kerékpáron, de sokszor gyalog is rendszeresen járnak a falvakat. Miután azonban csak ritkán jutnak el egy-egy helyre, a magára hagyott bizományos elkedvetleneedik, úgy érzi, hogy nem kap segítséget — abbahagyja a munkát. Abban azonban mégis egyes boltok a hibásak, hogy szűkmarkúan mérik a bizományosoknak leköldött könyveket. Sokan így gondolkoznak: »miért küldjem ezt az igen keresett könyvet — amiből úgyis kevés példányt kaptam — egy távoli faluba, ahol nem biztos, hogy eladják, inkább itt a boltban adom el!« Nagyon hibás nézet ez! A falvakba a legjobb, legkelendőbb, legtetszetősebb kiállítású könyveket kell küldeni, ezenkívül sok olcsó áru könyvet és mindezt úgy kiválasztva, hogy *ne csak könyvet adjunk el, hanem neveljünk is*.

Azt mondhatják erre egyesek: »Minek kínlódni ennyi nehézséggel, minek a falusi bizományosi hálózat, ott vannak a híres, annyiszor lefényképezett Guruló Könyvesboltok!« Valóban igaz, az ÁKV-nak van két Guruló Könyvesboltja. Az egyik egy kimustrált postaautó, a másik még a második világháborúból itt maradt teherautóból átalakított könyv-busz. Mindkét kocsit többet kénytelen javítóban állni, mint menni, és ha megy, akkor is talán a vezető és a vele utazó eladó lelkesedése viszi előre. Pedig csodálatos eredményeket érnek el! Kis falvakban órák alatt több száz, néha ezer forintot is árulnak — elsősorban olcsó kiadványokból. Évek óta dörömböl a Könyvterjesztő különböző kapukon és íróasztalokon — felismerte a kérdés jelentőségét a Kiadói Főigazgatóság is —, a sok tárgyalás és ígéret eredménye egyelőre mindössze egy újabb roncs kocsit, melyet most próbálnak újjáépíteni. Világosan kell látni, milyen hatalmas erő lenne megyénként egy-egy Guruló Könyvesbolt, mely menetrendszerűen térne vissza a falvakba. Attól tartok, csak szép álom az, hogy a Karcsú Ikarusz-buszok elviszik majd egyszer a könyvek száz ezreit a legkisebb faluba is. Addig is, míg az álomból valóság lesz, fel kell hasz-

nálni minden alkalmat, hogy más — nálunk jobb helyzetben levő kulturális szervezetekkel együttműködve —, például a Faluszínház és a kultúrártók útjait könyvterjesztéssel összekapcsoljuk. Erre vonatkozóan a Faluszínház vezetőivel éppen a napokban már elvi megállapodás is jött létre. Reméljük, a felsőbb szervek engedélye sem késik sokáig.

IV.

MÉG EGY ALAPVETŐ PROBLÉMA
VAN: a *könyvterjesztő egymaga nem tudja biztosítani a falu könyvellátását, segítséget kell kérnie* nemcsak a kulturális szervektől, hanem az állami és szövetkezeti kereskedelemtől. Ez így van minden népi demokratikus országban is.

Mindenekelőtt vizsgáljuk meg röviden a földművesszövetkezeti boltok könyvterjesztő munkáját. Majd minden faluban van földművesszövetkezeti bolt, és 1951 óta e boltokban könyvek is vannak. Az ÁKV külön osztályt, 12 instruktort foglalkoztat, könyvjegyzékeket, plakátokat küld a könyveken kívül, sok más anyagi áldozatot is hoz, csakhogy valamelyes eredményt elérhessünk. Nehéz forintban lemérni ezeket az eredményeket, könnyen rá lehetne vágni: a földművesszövetkezetek 1954-ben 3/4 millió, 1955 első hat hónapjában 1 800 000 Ft értékű könyvet vásároltak az ÁKV-tól. De, sajnos, az igazság az, hogy még a nagy nehezen megrendelt és kifizetett könyvek túlnyomó része is eladatlanul hever a petróleum, a só vagy a textilárú szomszédságában, az ÁKV kénytelen most már másodszer visszárúzást engedélyezni, és akkor szinte több könyv jön vissza, mint amennyit leküldtünk.

A földművesszövetkezeti boltok túlnyomó része ma még a polcain levő könyveket olyan elfekvő árucikkeknek tekintik, mely csak a bolt forgalmának forgási sebességét lassítja. A legtöbb azt mondja: »Ebben a községben nem lehet könyvet eladni!« — és így évek óta egyetlen könyvet sem vásárolt és nem is adott el. Sok boltvezető arra hivatkozik, hogy nagy a forgalom és nincs ideje könyveléssel is foglalkozni. Vannak jócskán, persze objektív nehézségek is, azonban tény, hogy az Őrnepi Könyvhétől és a Téli Könyvvásártól eltekintve a szövetkezetek túlnyomó többsége csak néhány ad el egy-egy könyvet. Hibásak ebben az irányítószervek, a megyei és járási szövetségek is, ahol a vegyesiparicikk előadó foglalkozik, legtöbbször mellékesen, a könyvvel. A SZÓVOSZ központban van ugyan egy könyvelőadó — de ez egyedül nem képes jelentősebb eredményeket elérni. *Miért nem szüntet-*

jük meg a földművesszövetkezetekben a könyvadását? Talán csak azért tartjuk ezt a drága és gyengén működő terjesztést, mert a Szovjetunióban és a népi demokráciákban a falusi szövetkezeti boltok példáját akarjuk mindenáron követni? Nem, nagyobb oka van annak, hogy ragaszkodunk a földművesszövetkezeti könyvterjesztéshez. A baráti országok valóban figyelemreméltó példát mutatnak e téren. Ott is rengeteg bírálat érte a falusi szövetkezeti kereskedelmet — hogy elhanyagolja a könyvterjesztést, hogy nem elég nagy a könyvválaszték —, de ha az adatokat megnézzük és elvégezzük a bonyolult valuta-átszámítási műveleteket és ezt Magyarország lakosságának számához viszonyítjuk, akkor azt látjuk, hogy ötször-tízszer annyi könyvet adnak el, mint nálunk. Ott is sok baj van e területen, de a szövetkezetek vezetői ismerik a bajokat és igyekeznek rajtuk segíteni. — Nálunk is meg lenne ennek a lehetősége. Vannak kiváló szövetkezeti könyvelőink, ilyen például a farmosi Terék Attila. A kis 4000 lakost számláló községben (ahol pedig semmiféle üzem vagy gyár nincs) 20 000 forint értékű könyv kelt el egy év alatt. Hasonlóan lelkes könyvterjesztők vannak Jánoshalmán, Kiskomáromban és még számos helyen, de ezek legfeljebb, ha 5—10%-át teszik ki az ország sok ezer földművesszövetkezeti boltjának.

A földművesszövetkezeti boltok aktív segítségét nem nélkülözheti az állami könyvterjesztés, ellenkezőleg, szükséges kiegészítője munkájának. Ezek a boltok ott vannak minden faluban, ezekben a boltokban megfordul naponta a falu apraja-nagyja — meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy egyéb közzülésgleti cikkek mellett a könyvet is megvásárolhassák. A Szövetkezetek Országos Szövetsége súlyos felelősséget vesz magára akkor, ha nem változtat a jelenlegi helyzeten. El kell érni, hogy minden »kulturcikk« boltban jól működő könyvosztály legyen. Ennek perspektíváját az is igazolja, hogy például Tiszaföldváron a kulturcikk boltban az elmúlt évben 48 000 forint értékű könyv fogyott el. Sajnos, ez a példa egyelőre nem tipikus. Megyénként ki kell választani a legalkalmasabb földművesszövetkezeti boltokat, és ott meg kell teremteni a könyvterjesztés előfeltételeit. Szükséges, hogy a SZÓVOSZ-on belül legalább egy kis létszámú osztály, a megyékben egy-egy előadó irányítsa, szervezze, a földművesszövetkezetek könyvterjesztő munkáját. A SZÓVOSZ-nak arra kell nevelnie sokszere eladói apparátusát, hogy szeresse, becsülje a könyvet, a falusi boltoknak ezt az új, annyira fontos árucikkét.

A POSTÁNAK IS feladata lenne a falun a könyvterjesztés. A posta — a maga gyorsan mozgó, újságót, levelet az ország legeludgottabb részében is rövid idő alatt eljuttató apparátusával — a Szovjetunióban és a népi demokráciákban is a könyvterjesztésben a könnyű lovas-ság szerepét tölti be. A postások ezekben az országokban sok száz ezer könyvet adnak el havonta. Nálunk meg csak a legutóbbi hónapokban sikerült elérni, hogy olcsó könyvsorozatok (Olcsó Könyvtár, Vidám Könyvtár) terjesztésével foglalkozzanak. Most már körülbelül 20 000 példányt vesz át e sorozatokból — de csak ezekből! — a posta, és túlnyomó részét el is adja. *Szükséges, hogy igen nagy mértékben kiszélesítsük a postai könyvterjesztést.* Lehetővé kell tenni, hogy minden falusi postahivatalban, ahol ott van az újság, a tömeges terjesztésre alkalmas könyvek is ott legyenek, és ne csak akkor, ha az a könyv a Közlekedési Minisztériumhoz tartozó vállalat kiadásában jelenik meg (Magyarország. Úti-könyv). — A postások és különösen a Posta Központi Hírlapiroda munkatársai, akik falun kitűnően össze tudják kapcsolni a lapelfizetési propagandát az egyéb feladatokkal — bizonyára eredményeket tudnának elérni a könyvterjesztésben is.

A postai terjesztési formát a könyvesboltoknak is jobban ki kellene használniuk. Nálunk nincsenek még a boltjaikban »Könyvet postán« osztályok, mint a Szovjetunióban, de úgyszólván valamennyi könyvesboltunk rendszeresen küld ki — több-kevesebb eredménnyel — körleveleket az új vagy a raktárról kapható könyvekről. El kell érni, hogy különösen a falusi boltok rendszeresen gyűjtsék a tőlük távoleső területeken élő szakemberek — elsősorban a mezőgazdasági szakemberek — címanyagát, de becsüljük meg annak az egyszerű falusi olvasónak a címét is, aki személyesen könyvet vásárolt, vagy levélben könyvet rendel. Hirdesse ezt a tevékenységét a helyi sajtón, megyei rádión, a tanács hangszóróján, stb. stb. És nagyon gondosan intézze el ezeknek láthatatlan vevőknek a megrendeléseit, még ha nem is forintokról, hanem fillérekről van szó!

Hogy milyen eredményeket lehet ilyen módon elérni, arra jó példa a budapesti »Szabad Nép« könyvesbolt esete. A bolt ez év márciusában le volt maradva a tervteljesítéssel. A Szabad Föld egyik munkatársának, aki gyakran bejárt a boltba, jó ötlete támadt: Mi lenne, ha a vásárnapi képes mellékletben közölnék néhány könyv címlapját, rövid, népszerű ismerte-

tését, melyben a szerkesztőség ajánlja a könyveket és a könyv árát is feltüntetnék, meg azt, hogy kaphatók az állami könyvesboltokban, de utánvéttel is megrendelhetők a »Szabad Nép« könyvesboltban. Kiválasztották a könyveket és megjelent az első közlemény, majd a második. Az eredmény szinte csodálatos volt. *Rövid idő alatt körülbelül négyezer postai rendelés érkezett a boltba,* úgyszólván kizárólag kis falvakból, tanyákból. De jelentés érkezett a Könyvterjesztő központjába, hogy a vidéki könyvesboltokban, és a földművelésszövetkezeti boltokban is százak és százak vásárolták meg ezeket a könyveket. A Szabad Föld meg több száz köszönő levelet kapott olvasóitól, hogy lehetővé tette számukra a hasznos könyvek megszerzését.

Ennek a kis történetnek sok tanulsága van. Első és legfontosabb talán az, hogy a szocialista kultúrának máris komoly gyökerei vannak a faluban. Van már komoly érdeklődés a könyvek iránt is, nemcsak a szépirodalmi műveket, hanem a szakkönyveket is szívesen megvásárolják. Ez természetes is. Könyvtáraink, a rádió, a sajtó és a párt sokezerszálú felvilágosító munkájának megvan az eredménye. Parasztságunkban mérhetetlen tudásvágy van, csak meg kell találni a módját, hogy ejuttassuk hozzá könyveinket. *Nem igaz, hogy a paraszt nem szeret olvasni,* nagyon is szeret, *de nekünk meg kell könnyíteniük számára az olvasást, fel kell hívni a figyelmét a leghasznosabb, öt legjobban érdeklő könyvekre és elérhetővé kell tenni ezeket számára.* — A másik tanulság, hogy a sajtónak, de egyéb kulturális szervezeteknek is konkrétan és minden arisztokratizmus nélkül — úgy ahogyan a párt félmilliósi lapja ezt tette — támogatnia kell a falusi könyvterjesztést. — A harmadik tanulság az, hogy a *Könyvterjesztőnek gondosan tanulmányoznia kell a legjobb boltok módszereit* — legyenek azok nagy, vagy kis boltok —, melyek a falusi könyvterjesztésben jelentős eredményeket értek el, ezeket a máris gazdag tapasztalatokat, jelentős kezdeményezéseket fel kell karolni, ki kell szélesíteni, közkinccsé tenni — és akkor elérjük azt, hogy a parasztság milliós tömegeiből kialakul az a könyvvásárló réteg, mely szorgalmas olvasója a népkönyvtárnak, de büszke arra, hogy otthon saját könyvtára is van, melyet gondosan gyarapít egy-egy új, számára annyira kedves olvasmánnyal. Hogy ezt a nagyszerű célt elérjük, *össze kell fogni a könyvkiadás, könyvtárak és a könyvesboltok dolgozóinak, vezetőinek egyaránt.*

Párczer Ferenc

Milyen könyveket olvasnak és vásárolnak a különböző foglalkozási csoportokhoz tartozó családok?

»A Könyv« 1955. évi hetedik számában közölt, »Az olvasók társadalmi rétegződésének vizsgálata a könyvtárakban« című cikkben vizsgálat tárgyává tettük két könyvtár olvasóinak foglalkozási csoportonkénti rétegződését és a kölcsönzések műfaj szerinti megoszlását.

A cikkben ismertetett felméréssel egyidejűleg a Központi Statisztikai Hivatal Kultúrastatisztikai Osztálya az ország minden megyéjére kiterjedő, széleskörű adatfelvételt hajtott végre a munkás-, paraszt- és alkalmazott családok könyvvásárlásának és könyv olvasásának megállapítására.

A felmérést a múlt év novemberében hajtották végre és az 2655 családra

— 10 187 családtaggal — terjedt ki. A családtagok közül 2740 (27%) 14 éven aluli volt.

A megfigyelt családok foglalkozása

munkás	1 126 család, az összes 42,4 %-a,
paraszt	894 33,7 %-a,
egyéb	589 22,2 %-a,
ismeretlen foglalkozású	46 1,7 %-a.

Könyvvásárlás

1954. november hónapban a megfigyelt 2655 család 852 könyvet vásárolt. Ezek jelentős része brosúra volt.

A vásárlás a műfaji megoszlást figyelembe véve az alábbi módon alakult:

Az egyes foglalkozási csoportokhoz tartozók könyvvásárlásának megoszlása műfaj szerint

Műfaj	Vásárolt könyvek száma	A vásárolt könyvek %-os megoszlása			
		munkás	paraszt	egyéb	átlagban
		családoknál			
Politikai művek	290	32,2	23,2	41,7	34,1
Tudományos stb. művek	110	12,7	9,4	13,3	12,9
Szépirodalom	361	43,5	59,4	33,9	42,4
Ifjúsági irodalom	83	10,8	6,5	10,2	9,7
Egyéb	8	0,8	1,5	0,9	0,9
Összesen	852	100,0	100,0	100,0	100,0

A száz családra jutó vásárlás a munkás családoknál 34, a parasztnál 15, az egyéb foglalkozásúaknál 55, átlag 32 mű volt.

A megfigyelt családok közül 450 vásárolt könyvet vagy brosúrát, ezeknél azonban a vásárlási átlag közel két mű — pontosan 1,9 — volt. Nyilvánvaló tehát, hogy a több könyvet vásárlókkal szemben sokan egyáltalában nem vettek.

Az adatok feldolgozása során megvizsgálták azt is, hogy az egyes foglalkozási csoportokban hány család vett könyvet. Ennek a módszernek a segítségével jelentős mértékben kiküszöbölhető volt az átlagok torzítása. Az átlagoknak ugyanis hátrányuk, hogy elmosás a különbségeket a sok könyvet vásárló és az egyáltalában nem vásárló családok között.

A könyvet vásárló családok aránya a munkásoknál 16,9%, a parasztnál 8,5%, az egyéb foglalkozásúaknál pedig 28,2%. Az átlag 16,0% volt.

A munkás családok vásárlása az átlag körül mozog, ami viszonylag kedvező

arány, de nem elegendő. Javítani kell a könyvterjesztés munkáját az üzemekben, az ipari városokban és az ipari városrészekben, mert csak így tudjuk biztosítani a munkásosztály állandó politikai és szakmai fejlődését.

A sok könyvet vásárló munkás- és különösen az egyéb — főleg alkalmazott- és értelmiségi — családokhoz képest jelentős a parasztság lemaradása. A tagadhatatlan nagyarányú fejlődés ellenére még ma is érződik a város és a falu közötti kulturális különbség — bár itt figyelembe kell vennünk azt is, hogy az utóbbi tíz esztendőben a viszonyításul szolgáló munkások és egyéb foglalkozásúak könyvvásárlása is nagymértékben megnövekedett. Mégis meggondolásra késztető, hogy a megfigyelt parasztcsaládok közül mindössze 76 vásárolt könyvet novemberben, annak ellenére, hogy ebben a hónapban a földműveseknek van pénzük a vásárlásra és idejük az olvasáshoz.

A könyvet vásárló parasztcsaládok főként az Olcsó Könyvtár füzetét vették meg. Mesés könyvekből is inkább az

olcsó, füzetes kiadványokat. Ezeknek komoly hátrányuk, hogy hamar rongálódnak. Ezért igen fontosnak tartjuk, hogy erős kötéssel és mégis olcsón hozzanak forgalomba könyveket.

Parasztágunk nagyobb összegeket is szívesen fordít jó szakkönyvek vásárlására. A népszerűen megírt, színes kivitelű mezőgazdasági könyvek számíthatnak elsősorban sikerre.

Természetes, hogy a könyv iránti érdeklődés felkeltése nemcsak a könyvterjesztők feladata. Sok tennivalójuk van ezen a téren a könyvtáraknak is. Előbb olvasóvá kell tenni az embereket, akkor vásárolni is fognak. Nem véletlen — a felmérési ívek igazolják —, hogy akik legtöbbet olvasnak a könyvtárakból, azok vásárolnak elsősorban könyvet.

A vásárolt könyvek műfaji megoszlását mutató táblából megállapíthatjuk, hogy igen jelentős a politikai művek vásárlása. Meg kell jegyezni azonban, hogy ezek jórésze brosúra, amelyet elsősorban a politikai oktatásban való részvétel folytán szereztek be.

A táblázat szerint meglepően alacsony a tudományos és szakkönyvek vásárlásának aránya. Ennek oka minden valószínűség szerint a könyvek magas ára mellett az, hogy nem megfelelő a könyvek megírásának módja. Ugyanígy kevés ifjúsági könyvet vásároltak. Ennek oka kettős. Egyrészt a megvásárolt szépirodalmi műveket a családok fiataljai is elolvassák — különösen az »Olcsó könyvtár« kötetét —, másrészt a könyvtárak elégtitik ki a fiatalok igényét. Erre igazolás, hogy például a tanácsi könyvtárak olvasóinak közel fele 14 éven aluli.

Érdekes megfigyelni, hogy a parasztcsaládok vásárolták aránylag a legtöbb szépirodalmi munkát. Ez is bizonyítja, hogy a parasztságot a szépirodalmi műveken keresztül lehet megnyerni az olvasásra. További lépés a szépirodalom megkedveltetése után a szakirodalom ajánlása. Ezt jelzi a táblázaton az alkalmazott és egyéb családok vásárlása. Ezek a családok vásároltak legkevesebb szépirodalmat, de legtöbb tudományos és politikai munkát. Az olvasottság mértéke ezekben a családokban a legmagasabb, tehát jelentkezik az igény a tudományos és politikai művek iránt is.

Egészségesnek mondható a munkáscsaládok vásárlása, amely itt is az átlag körül mozog.

Figyelemre méltó képet kapunk az egyes társadalmi osztályok és rétegek érdeklődéséről a vásárolt könyveknek az író nemzetisége szerinti megoszlása alapján. A megvett 852 műből 644 (75,6%) magyar, 128 (15,0%) szovjet szer-

ző műve volt. A népi demokratikus országok irodalma 1,3%-kal, a nyugati szerzők művei (ide számítva a nyugati klasszikusokat is) 6,0%-kal részesedtek. A könyvek 2,1%-ánál egyes kérdőívek pontatlan kitöltése miatt nem lehetett megállapítani az író nemzetiségét. A különböző foglalkozási csoportoknál nincs nagy eltérés a vásárolt könyveknek az író nemzetisége szerinti megoszlásában, így ennek ismertetésétől eltekintünk.

A megoszlás vizsgálatánál figyelembe kell venni, hogy nem csupán szépirodalmi és ifjúsági könyvekről van szó; ezek az összesnek csak mintegy felét teszik. A politikai művek közé sorozott pártoktatási anyagok és az ismeretterjesztő brosrúk nagy része a magyar szerzők műveinél jelentkezik. A szovjet írók könyveinek számát pedig jelentősen befolyásolják Lenin és Sztálin művei.

A magyar szerzők művei még így is a legkeresettebbek. Jókai, Móricz, Mikszáth regényei mellett sokan vették meg a mai magyar írók könyveit is. Igen jelentős az érdeklődés a szovjet szerzők művei iránt is. A kérdőívek jól mutatják az Olcsó Könyvtár kötetek közkedveltségét.

Olvadás

A megfigyelt családokban 1954. november hónapban 4971 könyvet 8440-en olvastak el. Ez a szám rendkívül sokat mond. Azt jelenti, hogy — ha leszámítjuk az iskolába még nem járó 6 éven aluli gyermekeket — körülbelül annyi könyvolvasás volt, ahány olvasni tudó személyre a felmérés kiterjedt.

Egy művet rendszerint ketten olvastak el. (Az átlag 1,7.) Sok alkalommal a család ennél is több tagja olvasta a könyvet. A műveknek közel fele a könyvtárakból került az olvasókhoz (l.: »Az olvasott könyvek eredet szerinti megoszlása« c. táblát), ahol az egy kölcsönzéseként van nyilvántartva, de ugyanakkor többen olvasták el a könyvet a kölcsönző személy családjában. Igaz tehát az, amit a könyvtárosok gyakran hangoztatnak, hogy a kölcsönzött műveket a családoknál többen is elolvassák.

(A könyvolvasás műfajonkénti megoszlását a 395. oldalon lévő táblázat mutatja.)

A száz családra jutó olvasás a munkásoknál 91, a paraszoknál 48, az egyéb foglalkozásúaknál 121, az átlag 83 kötet volt.

A kedvező eredmények vizsgálatakor figyelembe kell vennünk, hogy a sokat olvasó családok mellett számos családban egész november hónap folyamán

senki sem olvasott. A megfigyelési időszakban 2655 családból csupán 1394-ben — az összes 52,5%-ában — olvastak. Az olvasó családok aránya a munkásoknál 55,1%, a parasztoknál 37,9%, az egyéb foglalkozásúaknál 70,6% volt.

A politikai, de az ismeretterjesztő könyvek aránya is alacsonyabb az olvasásnál, mint a vásárlásnál. Ennek első sorban az az oka, hogy a politikai és szakmai továbbképzéshez szükséges mű-

veket megvásárolták, de csak részleteiben tanulmányozták az adatszolgáltatók, ezért nem jelentették mint olvasott könyveket. Másrészt ezeket a műveket tankönyvként, illetve munkájukhoz szükséges eszközként kezelték, tehát nem jelezték elolvasásukat. Végül a megvett brosrákat is csak a vásárlásnál tüntették fel, nem számították elolvasott könyvnek, csak a terjedelmesebb munkákat.

Az egyes foglalkozási csoportokhoz tartozók könyvolvasásának megoszlása műfaj szerint

Műfaj	Könyvolvasás szám szerint	A könyvolvasás százalékos megoszlása			átlagban
		munkás	paraszt	egyéb	
		családokban			
Politikai művek	314	3,4	4,1	4,0	3,7
Tudományos, ismeretterjesztő és szakkönyvek	259	2,3	3,8	3,8	3,1
Szépirodalmi művek	6 776	81,6	76,8	80,4	80,3
Ifjúsági művek	1 072	12,6	15,2	11,6	12,7
Ismeretlen műfajú	19	0,1	0,1	0,2	0,2
Összesen	8 440	100,0	100,0	100,0	100,0

A táblázat érdekessége, hogy bár az olvasás egy családtagra jutó mértéke a parasztságnál a legalacsonyabb, sőt a vásárlásoknál a parasztcsaládok vettek a legkevesebb politikai, valamint tudományos, szak- és ismeretterjesztő munkát, az elolvasott művek számát műfaji bontásban vizsgáló táblázat szerint éppen a parasztok olvasták aránylag a legtöbb politikai, ismeretterjesztő és szakkönyvet. Ez számszerűen is bizonyítja azt a megállapítást, hogy a parasztok, ha már olvasnak, szívesen tanulnak a politikai és szakkönyvekből.

Figyelemre méltó az is, hogy az ifjúsági könyvek olvasásának aránya is a parasztoknál a legmagasabb. Ebből arra következtethetünk, hogy a falu fiataljainak érdeklődése rendkívül nagy a könyv iránt, másrészt a kezdő falusi olvasók is

kedvelik az ifjúsági műveket. (A parasztcsaládokban olvasott ifjúsági könyvek 47%-a 14 éven felüliekre jut.) Ez a tény a könyvtárak adatszolgáltatásából és a könyvtárosok véleményéből is kiderül. A falusi könyvtárak olvasóinak közel fele iskolás és igen sok fiatal olvasó szülei részére is kér ifjúsági könyveket.

A táblázat szerint a munkáscsaládokban olvassák viszonylag a legkevesebb politikai, valamint tudományos, ismeretterjesztő és szakkönyvet. Ez komoly figyelmeztetés a könyvtárosoknak, első sorban az üzemi könyvtárak vezetői számára.

Különösen figyelemre méltó, hogy a különböző foglalkozású családok honnan szerzik olvasmányaikát.

Az olvasott könyvek eredet szerinti megoszlása az egyes foglalkozási csoportoknál

Foglalkozási csoport	Olvasott könyvek száma	Az olvasott könyvekből			Összesen
		saját	könyvtárból	egyéb és ismeretlen helyről	
		kölcsonzött			
s z á z a l é k b a n					
Munkás	2 230	33,4	45,6	21,0	100,0
Paraszt	1 061	29,6	49,8	20,6	100,0
Egyéb	1 608	37,6	41,1	21,3	100,0
Ismeretlen foglalkozású	72	27,8	37,5	34,7	100,0
Összesen és átlag	4 971	33,8	44,9	21,3	100,0

Az olvasott könyvek nagy része a könyvtárakból kerül ki. Ez a tény a könyvtárhálózat nagy kulturális jelentőségét és jó munkáját igazolja.

Különösen magas a könyvtárból kölcsönzött művek aránya a parasztsaladoknál. Ez a népkönyvtári hálózat nagy fontosságát bizonyítja. A könyvtárak a le nem becülhető eredményt gyakran nem megfelelő felszereléssel, egyes esetekben csekély és nem a szükségletnek megfelelő összetételű állománnyal érték el. Az eredmény nyilvánvalóan mutatja, hogy a tanácsi könyvtárak fejlesztésére költött összegek jól kamatoznak. Amellett, hogy könyvekkel látják el a dolgozókat, a betűre szoktatás révén újabb vásárlókat nevelnek. A város és a falu közötti kulturális különbség fokozatos felszámolásának egyik legdöntőbb eszköze a könyvtárak számának növelése és az állomány erőteljes fejlesztése.

Igen örvendetes, hogy az olvasott könyvek jelentős része az olvasók saját tulajdonát képezi. A múltban saját könyvvel inkább csak az értelmiségi és alkalmazotti családok rendelkeztek. Ezzel szemben ma az elolvasott könyvek harmada a munkáscsaládoknál is saját tulajdonuk. Jelentős a saját könyvek aránya a parasztnál is.

Számos könyvet magánszemélyektől kölcsönöztek. Kultúrpolitikai szempontból érdekes megfigyelni ezeket a műveket. Egy devecseri földműves nyolc könyvet olvasott el novemberben. A szerzőket nem sorolta fel, de a címek is sokat mondanak. Ezek: *»Üzlet a halálal«, »Két feleség«, »Asszony vagy kisasszony«* stb. Nyilvánvalóan valamenynyi ponyvaregény. A könyvek mind »egyéb« helyről kerültek az olvasóhoz. Általában a ponyvának minősíthető könyvek szinte kivétel nélkül magánszemélyektől erednek. Ez a tény figyelmezteti a könyvtárosokat, figyeljenek arra, hogy mit olvasnak a dolgozók és szívós felvilágosító munkával küzdjenek az »irodalmi szemet« olvasása ellen.

A könyvtárosoknak a ponyvák ellen folytatott harca csak abban az esetben járhat sikerrel, ha érdekes, jó könyveket tudnak adni helyettük a kezdő olvasók kezébe. Ehhez természetesen az állomány ilyen irányú erőteljes növelése szükséges.

Érdekes megfigyelni, hogyan alakult a könyvnyomtatás az író nemzetisége szerinti bontásban. A művek 57,1%-át magyar, 23,6%-át szovjet, 1,0%-át népi demokra-

tikus, 15,4%-át nyugati szerzők írták. A könyvek 2,9%-ánál a kérdőívek elégtelen kitöltése folytán nem volt megállapítható az író nemzetisége. A fenti adatok vizsgálatá során figyelembe kell venni a könyvvásárlás nemzetiség szerinti megoszlásánál elmondottakat. Érdekes azonban a megvásárolt és elolvasott könyvek közötti eltérés a szovjet és nyugati szerzők javára.

Megállapíthatjuk, hogy az adatfelvétellel eredményei igen jelentősek. Népművelés kulturális felemelkedésének meggyőző dokumentumai e cikkekben közölt adatok is, különösen, ha a felszabadulás előtti állapottal vetjük egybe őket, de akkor is, ha a néhány év előttivel. A fejlődés sohasem volt olyan gyors, mint napjainkban.

Az adatfelvétel azonban a hibákra és az egyes területeken — elsősorban falun — mutatkozó viszonylagos elmaradásokra is rámutat. Fontos feladat áll a kultúra munkásai — elsősorban a könyvtárosok és könyvterjesztők — előtt: a ma még nem, vagy csak kevésbé kulturálódó rétegeket is be kell vonni az általános művelődésbe.

Az adatfelvételnek talán a legfontosabb tanulsága (amit eddig is tudunk, de ami most számszerű bizonyítást nyert), hogy a könyvtárak és a könyveléssel foglalkozó szervek nem konkurrenciái egymásnak, hanem egymás segítőtársai. S ebben az egymást támogatásban nyilvánvalóan a könyvtárak az elsődlegesek; igen valószínű, hogy a könyvtárhálózat állami és szakszervezeti eszközökkel való megteremtése nélkül a könyvterjesztés nem tudott volna ilyen eredményt elérni, különösen nem a munkásosztály és a parasztság körében. Könyvtárakban végzett megfigyelések bizonyítják, hogy előbb válik valaki könyvtári olvasóvá és csak azután és emellett könyvvásárlóvá, magánkönyvtár gyűjtővé, ami a kulturális fejlődésnek kétségtelenül magasabb fok. A tanulság ebből az, hogy az állami és szakszervezeti könyvtárhálózatot, különösen ami állományukat illeti, tovább kell fejleszteni, s ugyanekkor a könyvterjesztésnek is be kell hatolnia mindazokra a területekre, ahol már a könyvtárak az olvasó nevelésében az előmunkálatokat elvégezték. Áll ez különösen a falura.

Gaschler Rezső—Szabó Endre

BIZTATÓ JELEK

Üzemi könyvtáraink a kibontakozás útján

»...üzemi könyvtáraink ,törvényen kívül' állnak...« Ezt a komor igazságot bizonyítottam e lap hasábjain, tizen-négy hónappal ezelőtt, »Szomorú tapasztalatok« című cikkemben.

Azóta döntő változások estek. Az elmúlt év során határozott fejlődés volt tapasztalható az üzemi könyvtárak munkájában, melyet betetőzött a februárban megjelent SZOT-Elnökségi határozat, májusban pedig az egyes szakminiszterek adtak ki külön »Könyvvédelmi rendelet«-et. Van-e foganatja a jószándékú intézkedéseknek? Ezzel a fő kérdéssel vágtam neki néhány üzemi könyvtárnak...

1.

Újpest, Attila utca. Földszintes házacskák között nehezen bukkanok rá a Duna Cipőgyár kultúra-otthonára. Itt lenne a könyvtár? Becsukott ajtók, sehol egy tábla. »Csengessen«, segít rajtam a szomszéd. Végre bent vagyok! Megteszik ezt a környék lakói is? Nem. Hogy jutnak be a könyvtárba? Sehogy!

»Tovább kell szélesíteni a könyvtárak olvasótáborát — emlékezem a SZOT-határozatra — a területen lakó szakszervezeti tagok... bevonásával...« Hát ennek nyomát se látom a Duna Cipőgyárban.

De nemcsak itt, hanem az Újpesti Gyapjűszövő, az Ikarus és a MOM-kulturház kapujában sem láttam tájékoztató, »hívogató« könyvtári táblát. Pedig az utóbbi helyeken főiskolát végzett, lelkes könyvtárosok dolgoznak, akiknek tudniuk kellene, hogy a könyvtári tábla — a nyitvatartási idő és a beíratkozási feltételek feltüntetésével — igen jó szervező!

2.

»Tessék csak nyugodtan bemenni, elvtárs...« biztat az Újpesti Gyapjűszövő takaros, új művelődésházának igazgatónője, amikor megtorpanok az olvasószoba ajtajában. Odabent az énekkar próbál, és csak a legbátrabb könyvtári tagok merészkednek által a heti kétszeri ének- és színipróbán! »Ez az én nagy szomorúságom — panaszkodik Salgó Románé könyvtáros —, de sikerült egy másik helyiséget kiharcolnom. Még az idén átköltözködöm. Nem lesz olvasószobám, de más lehetőség nincs, az épület kicsi...« Meg is mutatja az új szobát, megnyugtató, hogy rövidesen rendeződik a könyvtár helyiségügye.

3.

Eszembe jut a MOM márványpalotája, melyről tavaly megírtuk, hogy 10 000 kötet zsúfolódik egy fürdőszobában... Olvasták-e vajon a SZOT-határozat ama tételét, hogy: »...az üb és a vállalat igazgatója gondoskodik a könyvtárak számára megfelelő helyiségről...«? S ha olvasták, tettek-e valamit?

Semmit! A könyvtár ugyanott szorong, de Garai László a szemközt épülő ötemeletes irodaházra mutat. Odaköltözik majd a DISZ, ÜB, stb. és a könyvtár rendes teremhez jut... Tettek helyett újabb ígéret? Nem fogjuk elmulasztani, hogy tavasszal ismét meglátogassuk a MOM-könyvtárt!

A Kistextben sem változott a helyzet. A könyv-tár még mindig ruha-tár is, a polcok éppolyan roskatagok, mint tavaly!

Lehetséges, hogy a MOM-ra és a Kistextre nem vonatkoznak a SZOT-határozatok és a miniszteri rendeletek?

4.

Műmárvánnyal bélelt, ragyogó, hatalmas otthont kapott a kultúra ez év tavaszán az Ikarusban. MOM-tapasztalataim alapján a »sarkok« felé tájékozodom: melyik fürdőszobában lelem a könyvtárt?

— Ebben! — mutatja Hoffmann Józsefné, s én boldogan csalódom. Pompás, világos, tiszta, tágas helyiség; külön raktárral, külön kölcsönzőszobával és ami a legmeglepőbb: a berendezés teljesen szakszerű! Nem látok — mint majd minden üzemi könyvtárban — mennyezetig érő polcokat, heverő könyvanyaggal. Csodálatos fejlődés ez, hisz tavaly még egy gyárudvari barakkban húzódott meg a könyvtár; egerek híztak kővére a klasszikus irodalom remekein. S ím, Hoffmann Józsefnének nagy akarattal sikerült megszereznie ezt a pompás helyiséget! Azután odaadta a Sallai-könyvet a beruuházási előadónak — aki az otthont berendezte — és a könyvtárba »szakszerű« bútorok kerültek. Egyszerű, ötletes, átvehető, jó módszer!

5.

Salgó Románé, az Újpesti Gyapjűszövő könyvtárosa egyedül kezeli a szakszervezeti és a műszaki állományt. Egy szobában. Helyes-e ez?

Kétségtelen, hogy az ő könyvtárában igen szép a műszaki könyvek forgalma,

s az is igaz, hogy mindazok a műszaki emberek, akik szakkönyvért jönnek be, nem távoznak regény vagy novelláskötet nélkül! Mégsem megnyugtató az együttes kezelés. Salgónénak két leltárkönyvet, két könyvkártyanyilvántartást kell vezetnie, cikkkfordításokat katalogizálnia stb. Képtelen mindezt egyedül elvégezni, nem szólva arról, hogy az idegen nyelvű és mérnöki színvonalú tudományos szakkönyvek világában nehezen tájékozódik. Jó lenne, ha az üzem félnapos munkakerőt állítana be a kis műszaki részleg gondozására.

6.

Alapos, gondos, a könyvanyag jó ismeretén alapuló személyi munkát láttam az Újpesti Gyapjűszövő és az Ikarus könyvtárában. Az üzemi könyvtárakban általában érezhetően megjavult az ajánló munka, az olvasókkal való foglalkozás. És ez nem véletlen! A nem oda való emberek egyre ritkábbak a könyvtárpult mögött. Salgóné a SZOT-ban volt könyvtáros, főiskolát végzett. Hoffmanné a magyar szakon kapott oklevelet; a Duna Cipőgyár gyakorlatlan könyvtárkezelőjét rövidesen ugyancsak magasabb képzettségű könyvtáros váltja fel. A Klement Gottwald és a Kistext — melyek könyvtárosaikról tavaly elítélően írtunk — új, képzettség, gyakorlottabb könyvtárost kapott.

A képzett, jó könyvtárosok eredményesebb munkája számokkal kimutatható. Az Újpesti Gyapjűszövőben a tavalyi 310 olvasó havi 500 kötetes forgalma helyett ma már 684 olvasó havi 1100 kötetet; az Ikarusban havi 1500 kötet helyett 1400 olvasó havi 2900 kötetet vesz kölcsön. A Klement Gottwald gyárban 258 olvasó havi 612 kötet helyett ez év júniusában már 700 olvasó 1579 kötetet olvasott! Az Ikarusban — mióta a barátságos, tágas helyiségbe költöztek — ugrásszerűen megszaporodott a beiratkozások száma. Csupán a legutóbbi hónapban 52 új tag lépett a könyvtárba!

Amelyik vállalatvezető és ÜB-elnök tehát nem veszi figyelembe a SZOT-határozat ama pontját, hogy *„...könyvtárosi munkára lehetőleg főiskolai vagy érettségivel rendelkező dolgozót kell beállítani...»*, és nem gondoskodik megfelelő helyiségről — nemcsak a rendelet, de saját dolgozóinak közvetlen igényei ellen is vét!

7.

A szép eredmények néhány hibát is rejtenek. Nem kielégítő a politikai, szakmai könyvek vásárlási és kölcsönzési aránya! Az Újpesti Gyapjűszövőben — ahol Salgóné kezeli a műszaki állományt

is — júliusban 1021 ifjúsági és szépirodalmi mű mellett mindössze 56 műszaki és egyéb ismeretterjesztőt vettek kölcsön. Egyetlen ideológiai mű nem szerepel a statisztikában! A Klement Gottwaldban 1579 kikölcsönzött kötetből csupán 35 a műszaki jellegű! Az Ikarusban még nincs bontott statisztika, de igen kevés tasakban láttam ismeretterjesztő könyv kártyáját. Hoffmanné elvtársnő a kölcsönzőpult rekeszeiben tárolja a »kézből« ajánlandó anyagot, de ebben az anyagban egyetlen népszerű, olvasmányos, érdekes ismeretterjesztőt sem láttam — a nehezebb művekről nem is beszélve! Pedig éppen ő mesélte, hogy a múltkor kis szakmai kiállítást rendezett a tárlóasztalon, és azon a héten igen sokan vittek szakkönyvet. Rendszeresítenie kellene ezeket — a tárgykörök szerinti — ismeretterjesztő kiállításokat!

A SZOT-határozat 8. pontja így kezdődik: *»A szakszervezeti könyvtárosok sokkal nagyobb gondot fordítsanak a szakkönyvek propagálására.«* Nos, a határozatok nemcsak a vállalatvezetőkre, de a könyvtárosokra is kötelezőek! E lap hasábjain örömmel adunk helyt minden — a szakkönyvek és népszerű ideológiai művek eredményes terjesztését ismertető — módszer leírásának...

8.

Vannak üzemi bizottságok, amelyek megértik és dicséretesen segítik a könyvtáros nehéz munkáját. A Duna Cipőgyárban például Thurzó László ÜB-elnök az utóbbi háromnegyedévben kétszer is megtárgyalta a könyvtár munkáját és a könyvtári teendőkben járatlan könyvtárost hasznos, gyakorlati útbaigazításokkal látta el. Az Ikarus üzemi bizottsága is minden segítséget megad a könyvtárosoknak. Nem úgy az Újpesti Gyapjűszövőé! A könyvtárosnőt kötelezték, hogy hetenként inspekción tartson a kultúra házában, sőt némelykor a reggelig tartó rendezvényeken is! Ez mintegy heti 10 drága óráját veszi el a könyvtárosmunkától. Nem elég, hogy a Kistextben a könyvtárat ruhatárnak használják, de azzal az indokkal, hogy a könyvekért a könyvtárosnő a felelős, az éjszakai rendezvényeken, mulatságokon a ruhatárosi teendőket is neki kell ellátnia! A Klement Gottwald gyárban az ÜB semmit sem tesz, hogy a könyvtárnak fűthető helyiséget biztosítson.

Ezek tűrhetetlen dolgok. Az üzemi bizottságoknak meg kell érteniük, hogy a könyvtári munka a műveltség terjesztésének alampunkája, hogy ez a munka — jellegénél fogva — rengeteg »apró-

munkát» követel, és a könyvtáros nem »ül egész nap a könyvek között«!

Ezekre a dolgokra a könyvtári szakmában járatan elvtársak önmaguktól nem jöhetnek rá. A könyvtárosoknak tehát siránkozás helyett azon kell munkálkodniok, hogy az üzemi bizottság, a pártvezetőség és a vállalatvezetőség nagy részét beszoktassák a könyvtárba, rendszeresen »olvastassák« őket. Ezt teszi a Láng Gépgyárban Hirisné, ezért jó a kapcsolata a vezető elvtársakkal.

9.

Milyen helyes volt a SZOT-határozat arról, hogy a sok apró műhelykönyvtár helyett erős központi könyvtárakat kell szervezni! Az Ikarusban 9 műhelykönyvtár volt; az elveszett kötetek száma kétezerre (!) tehető. Hoffmanné csak a két legjobb kiskönyvtárat hagyta meg. Szakszerűtlen, megbízhatatlan nyilván tartásokat már sehol nem láttam, kezd kialakulni a kezelési eljárások egysége. A beszerzés mindegyik könyvtárban javulónak mondható. Ma már nem fordul elő, ami azelőtt az Ikarusban, hogy 30 kötet Marx—Engels és 10 kötet Marat Válogatottat; vagy ami az Újpesti Gyapjúszővőben, hogy 50 kötet párttörténetet vásároltak! Nem szabad azonban az ellenkező véletbe esni. Mindegyik könyvtár szerződésben áll a Könyvtárellátóval; a kollektor jegyzékei módot adnak az anyag áttekintésére, a helyes vásárlási arány kialakítására.

Erthetetlen, hogy az üzemi könyvtárakat az utóbbi időben a Deák Ferenc utcából, a Tankönyvkiadóból és az Akadémiai Kiadóból kirajzó ügynökök háborgatják! A Tankönyvkiadó ügynöke például — akinek sikerült a Duna Cipőgyár előző, gyakorlatlan könyvtárosnőjére 276 forintnyi könyvet rábeszélni — az Újpesti Gyapjúszővőbe azzal állított be, hogy hallotta, hogy a könyvtárosnő nagyon jószívú, megérti, hogy neki is meg kell élnie, bízik benne, hogy üzletet kötnek stb. Salgóné azonban nem állott kötélnek és ezúton kéri az Állami Könyvterjesztő vezetőségét és az emlé-

Az IKARUSZ-gyár szakszervezeti könyvtárában

tett kiadókat, hassanak oda, hogy az ügynökök ne zavarják a Könyvtárellátó szakszerű tevékenységét. Helyesebb lenne, ha a kevésbé kelendő könyvek terjesztését és a megmaradt könyvek jegyzékének szétküldését is a Könyvtárellátó végezné pótgjegyzékek kiküldése által.

10.

Noha a megoldandó feladatok, a kijavítandó hibák dandárja áll még előttünk; az itt közreadott anyagból világosan kitetszik, hogy üzemi könyvtáraink az utóbbi másfél esztendőben hatalmasat léptek előre. »Szomorú tapasztalatok« helyett *biztató jelekkel* találkoztam, és ezek között is első helyet foglal el az a tény, hogy üzemi könyvtáraink személyi állománya öröndetesen megjavult. A SZOT Elnökségének februári határozata és a szakminiszeri rendeletek elhárították az üzemi könyvtárak útjában állott legnehezebb akadályokat. Üzemi könyvtáraink munkája — általában — a kibontakozás útjára lépett. Hogy ez a kibontakozás minél nagyobb arányú legyen; azért fogjanak össze és munkálkodjanak közös megértéssel mindazok az egyének és szervezetek, akiknek kezébe a kultúra terjesztésének ügye tétetett...

Győri György

SEPTEMBER 26—OKTÓBER 15 KÖZÖTT műszaki könyvvásárokat rendeznek országsszerte a gyárakban és nagyobb üzemekben. A vásárokon néhány fontos politikai művön kívül kizárólag műszaki könyvek szerepelnek. Az Állami Könyvterjesztő Vállalat külön műszaki könyvjegyzéket és szakmák szerint csoportosítva 5—6-féle röp-lapot ad ki, s Budapesten és vidéken szakkönyv-kirakatokat állít össze a könyvesboltokban. A legjobb könyvterjesztőt, illetve üzemi könyvtáros jutalomban részesíti. A műszaki könyvvásárok tartama alatt számos helyen műszaki könyvankétókat is tartanak. (AKV)

A petricsi (Bulgária) kultúrothon könyvtára igen széleskörű felvilágosító munkát végez — írja a Csitaliste. Gyakran rendez irodalmi esteket, könyvismertetések, kiállításokat, a gyermekek számára pedig mesedélutánokat. A nyár folyamán két mozgókönyvtárat szerveztek, egyet az erdei munkások, egyet pedig az üdülő úttörők számára. A város parkjában rendszeresen működött a nyári könyvtár, melyet tömegesen látogattak az olvasók. Ennek a szorgos munkának eredménye, hogy ma már nincs a városban olyan család, melynek legalább egy tagja ne lenne olvasója a könyvtárnak. (Csitaliste.)

Pillanatképek a multból

A MAKACS ÍRÓ

A Horthy-időkben Albrecht főhercegnek eszébe jutott, hogy pályázni fog a magyar trónra. Minden eszközzel kereste a népszerűséget és így többek között be akart furakodni az írók közé is. 1934-ben részt vett tehát az Írók Gazdasági Egyesületének keszthelyi találkozásán, ahol igyekezett az egybegyűlt írókkal külön-külön is megismerkedni. Így fogott kezét Nagy Lajossal, a nemrég elhunyt íróval is, mondván:

— Úgy rémlik, mintha már láttam volna önt valahol.

— Nem hiszem, fenség, mert most jöttem ki először az Albázia kávéházból.

— Úgy? Pedig én szoktam az Abbázia előtt járni.

— Csakhogy én benn ülök — makacs-kodott Nagy Lajos.

A főherceg látta, hogy ez a furcsa ember nem akar vele barátkozni, fanyar mosollyal mondta:

— Nos, ezentúl be fogok oda is nézni.

Ezzel véget ért az író és a főherceg barátkozása.

A CORVINÁK ITTHON

Az 1877-ik év legnagyobb kultúreseménye kétségkívül az volt, hogy a török szultán visszaajándékozta Magyarországnak a konstantinápolyi császári könyvtárban levő Corvinákat, Mátyás király egykori könyvtárának felbecsülhetetlen kincseit. A kultúresemény körül azonban olyan megalázás érte Magyarországot, amit fel kell jegyeznünk.

A szultán nagyszerű gesztusához az adta meg a végső lökést, hogy a magyar ifjúság diszkardot adományozott Abdul Kerim török hadvezérnek, aki győzelmet aratott egy csatában a cári hadsereg felett. Magyarországot törökbarát hullám árasztotta el. Szavfet pasa, török külügyminiszter a következő levelet intézte ekkor a budapesti egyetem rektorához:

»Magas porta. Külügyminisztérium. 47.152 szám. Konstantinápoly 1877. április 12.

Tisztelt rektor úr! *Ofelsége a szultán, legkegyelmesebb uram, bizonyítékát akarva adni azon rokonszenvének, amelylyel a nemes magyar nemzet iránt viseltetik, elhatározta, hogy a budapesti egyetemnek ajándékozza azon 35 kötet történeti és tudományos munkát, melyek három évszázada a császári könyvtárban őriztetnek. E célból Musztafa Thahir bey alezredes, hadsegédét küldte Budapestre, őt bizván meg azon könyvek átadásával, amelyek az idecsatolt jegyzékben foglaltatnak. Felséges uram ezzel újabb bizonyítékát óhajtotta adni azon barátságának, amely a két nemzet között elválaszthatatlan köteléket képez. A magam részéről szerencsésnek érzem magamat, hogy e kedves megbízatásnak eleget tehetek. Fogadja rektor úr, nagyrabecsülésem nyilvánítását.*

Szavfet.«

A magyar közönség roppant érdeklődéssel készült fogadni a szultán megbízottját és a drága Corvinákat. De váratlanul közbelépett a császári és királyi osztrák—magyar külügyminisztérium. A külügyminisztérium nem tartotta megengedhetőnek, hogy a török kormány a budapesti egyetem rektorával levelezzen, és a magyar egyetemnek közvetlenül, Bécs megkerülésével, bárminő ajánlékot küldjön vagy éppen a szultán megbízottját Budapestre menessze. Ezért diplomáciai úton letiltotta azt, hogy a küldeményt, Mátyás király kultúrkincsét Budapestre irányítsák, azt csakis az osztrák—magyar külügyminisztérium jogosult átvenni Bécsben, egyben óvást emelt az ellen, hogy a török szultán megbízottja egyáltalában megjelenjék Budapesten. Így történt, hogy a Corvinákat Musztafa Thahir alezredes, a szultán személyes megbízottja Bécsbe vitte, ott átadta a külügyminisztériumnak és Budapestet megkerülve utazott haza. A Corvinákat azután Bécsből hozták Pestre 1877. május 5-én és ünnepélyesen vették át és ibontották fel a könyvládákat az egyetem dísztermében.

A magyar közönség felzúdulását jellemzi, hogy még dalt is énekelt az esetről, mondván:

»Rajta pajtás, úrítsük a poharat,
Fojtsuk bele a keserű gondokat
Ne búsuljunk, lesz még idő, mikor hej!
Eljön hozzánk jó barátunk, Thahir bey.«

Még hozzátartozik a krónikához, hogy a császári és királyi osztrák—magyar külügyminisztert akkor gróf Andrássy Gyulának hívták.

Bárdos László

A tudományos és a közművelődési könyvtárak együttműködéséről

A II. országos könyvtáros-konferencia határozata elégtelennek ítélte azt a segítséget, amelyet az utóbbi években tudományos könyvtáraink a közművelődési könyvtáraknak nyújtottak. A konferencián a kérdés a beszámolón kívül csak két hozzászólásban (az OSZK helyettes vezetőjének és a hajdúszoboszlói járási könyvtár vezetőjének fölszólalásában) vetődött föl, s ez is jól mutatta, hogy e tekintetben nehézségek vannak, hiszen a hallgatás a kérdés tisztázatlanságát rejti, ez pedig következménye az e téren tapasztalható pangásnak, eredménytelenségnek. Waldapfel Eszter elvtársnő fölszólalása jól jellemezte a régifajta »pártfogolás« elavult, többnyire sikertelen módszereit. Valóban: az időnkénti kilátogatásokból, a futó benyomások alapján osztogatott tanácsokból álló ún. »patronálás« éppúgy nem vezethet *tartós* eredményre, mint az, ha a segítség a pártfogolt munkájának *helyette* történő elvégzésében merül ki. Tapasztalhattuk, hogy az ilyenfajta *formális* *segítés* tet-szetős volt, a jelentésekben — számsze-rűen kimutatva — szépen is hangzott (s senki sem vonja kétségbe: időt, munkát, fáradságot igényelt), ám rendkívül ké-részetelének bizonyult; a támogatás szü-netelése idején hamarosan kárba veszett az addig beleölt munka. Az elkészített leltár mellett újból fölszaporodott az új, leltározatlan művek serege; a jól elké-szített és rendezett katalóguslapok nem-sokára összekeveredtek; a megkezdett kölcsönzési eljárás abbamaradt, s így to-vább... *A könyvtárosok — különösen a szakszervezeti könyvtárosok — állandó cserélgetése, gyakran alkalmatlansága nem kevésbé tette lehetetlenné a párt-fogó munka eredménytelenségét, mint magának a módszernek célszerűtlensége.*

Úgy hisszük, a tudományos könyvtá-raknak a közművelődési könyvtárak szá-mára nyújtandó segítsége nem szűkít-hető csupán a »patronálás« fogalmába: sokkal többre, különféle módszereit, alkalmait kell kialakítanunk, mint az ed-digiek, olyanokat, amelyek *tartósíthatják* az eredményeket, állandóvá tehetik a két könyvtár típus kapcsolatát. Éppen ezért helyesebbnek tartjuk, ha nem csupán a tudományos könyvtáraknak a közműve-lődési könyvtárak számára adandó *segít-ségéről*, hanem általában a tudományos könyvtárak és a közművelődési könyvtá-rak *együttműködéséről* beszélünk. Ez együttműködés formái — tartalmuk lé-nyegében mindenütt itt is a segítség —

sokfélék lehetnek. Tán nem tűnik sze-rénytelenségnek, ha saját eddigi tapasz-talatainkra, a szegedi Egyetemi Könyvtár ez irányú tevékenységére hivatkozom, noha ez a lehetőségeket korántsem me-ríti ki.

1. A tél folyamán könyvtárunk — a könyvtárszakos hallgatókon kívül — négy megyei, két városi és három főhivatású üzemi szakszervezeti könyvtárost látott vendégül, átlagosan egy hónapig tartó könyvtári gyakorlatra. Ez idő alatt meg-ismerkedtek a földolgozás, az olvasószol-gálat főbb elméleti és gyakorlati kérdé-seivel, s távozásukkor egy nagy könyvtár munkájában való tevékeny részvétel él-ményét és emlékét vitték magukkal. Az a tapasztalatunk, hogy a közművelődési könyvtárak segítésének ez a módja ered-ményes, sőt tán sikeresebb is, mint a pártfogó tevékenység szokványos módja. Emellett szól az is, hogy a gyakorlaton részt vett könyvtárosok — még a vidé-kiek, más városbeliek is — kapcsolatban maradnak könyvtárunkkal.

2. A minimumvizsgára készülő Csong-rád megyei népkönyvtárosok részére könyvtárunk egézszenapos konzultációt tartott, összekapcsolva ezt az Egyetemi Könyvtár rövid megismertetésével.

3. Könyvtári kiadványaink között is több van, amely a közművelődési könyv-tárhálózat hasznát szolgálja. Bóday Pál tanulmánya (A szegedi Központi Ka-talógus terve és a Somogyi Könyvtár ajánló katalógusának kérdése) olyan könyvtártudományi dolgozat, amely az elmélet eredményeit egy nagymúltú köz-művelődési könyvtárunk égető gyakor-lati problémájára alkalmazza. Helyisme-reti bibliográfiáinkkal a megyei és vá-rosi könyvtárak hasonló tevékenységére próbáltunk ösztönzést és mintát adni. Ki-adványaink sorában helyet biztosítottunk a Somogyi Könyvtár egy dolgozója bi-bliográfiájának is (Ertsey Péter: A So-mogyi Könyvtár szegedi folyóirat- és hír-lapanyagának bibliográfiája), amely a helyismereti anyagban roppant gazdag Somogyi Könyvtár anyagát hivatott a tudományos kutatás számára föltárni.

4. A szegedi tudományos és közműve-lődési könyvtárak együttműködésének bevált kerete a több mint egy éve mű-ködő Szegedi Könyvtárközi Bizottság. A Könyvtárközi Bizottság — mely szerin-tünk más nagyobb városban is megte-remthető lenne, — az elmúlt évben nem csupán alapos helyzetföltérést végzett a

szegedi könyvtárügy számos területén, főként a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak állapotának megvizsgálásával és az orvoslás módjaira vonatkozó javaslattételével, hanem főként három ponton teremtem termékeny együttműködést. Mindenekelőtt a beszerzés rendszeres, havi összeegyeztetésével egyaránt szolgálja a takarékosagot és a szegedi olvasók igényeinek minél tökéletesebb kielégítését. A Könyvtárközi Bizottság e tevékenysége már önmagában is elegendő jogcím lenne arra, hogy szükségességét és eredményességét meggyőződéssel vallhassuk. De eredményesnek ígérkezik az együttműködés a helyi könyvtáros-továbbképzés rendszeres megindításában, a szakmai értekezleten való közös részvétellel, sőt talán hamarosan az együttes bibliográfiai tevékenység területén is, amely Szeged helyismereti bibliográfiáját lesz hivatva — hosszabb-lejáratú terv keretében — elkészíteni.

5. Mindezek mellett az Egyetemi Könyvtár a patronálás szokásos módszereit is felajánlotta a városi Somogyi-könyvtárnak: ha a könyvtár igényli, dolgozóink szívesen átmennek hozzájuk, hogy akár a földolgozás, akár az olvasószolgálat, sőt hovatovább a bibliográfiai és könyvtártudományi munka területén is átadják tapasztalataikat. A közelmúltig könyvtárunk is segítette úgy a közművelődési könyvtárhálózatot, hogy bizonyos föladatokat helyette látott el. Nemrégem még ifjúsági kölcsönzést végzett, megalapította, és ellátta a város első fiókkönyvtárát, jelentős időt, munkát fordított az egyetemen kívüli városi dolgozók könyvvel való ellátására, bibliográfiai tevékenysége során is számos olyan ajánlójegyzéket jelentetett meg, amelyet elsősorban a közművelődési könyvtárak hivatottak a dolgozók kezébe adni, s így tovább. Úgy gondoljuk, ma már közművelődési könyvtárhálózatunk elérkezett a fejlődésnek arra a fokára, ahol mindez fölöslegessé válhat, s az Egyetemi Könyvtár erre fordított erejét — sajátos hivatásának megfelelően, valamint a felsőoktatás és a tudományos kutatás erősödő sürgetésére — ezután az oktatás és kutatás szolgálatába állíthatja. Nincs szó arról, hogy az Egyetemi Könyvtár most ismét — mint a felszabadulás előtt tette — befelé fordulna, elzárkózna mai életünk könyvtári szolgálata elől. Könyvtárunk ugyan a szépirodalmi könyveket kereső

egyetemen kívülieket a Somogyi-könyvtár vezetőivel együttműködve, fokozatosan átírányítja a városi dolgozók könyvigényeinek kielégítésére hivatott Somogyi-könyvtárba, ugyanakkor azonban még nagyobb mértékben biztosítja a szakirodalmat — a város és a környék pedagógusai, ipari, műszaki szakemberei, sőt a megye és a vidék mezőgazdászai, termelészövetkezetei részére, jórészt az Országos Műszaki Könyvtár, illetőleg az Országos Mezőgazdasági Könyvtár által biztosított könyvtárközi kölcsönzés bevált rendszere révén.

Amikor tehát könyvtárunk visszaadja sajátos föladatait a közművelődési hálózatnak, ugyanakkor természetesen — a vázolt módokon — a jövőben is segíti őket, hogy e föladatokat el tudják látni. Megyei és velük egyenrangú közművelődési könyvtáraink munkájának — amint a készülő könyvtári törvényerejű alrendelet tervezetéből kitűnik — immár szervezete részé lesz a bibliográfiai és könyvtártudományi munka. A kezdő lépések megtételében, a bibliográfiai és könyvtártudományi munka megtervezésében, megindításában (főként az első-sorban szöbajóhetős helyismereti anyag föltárásában) tudományos könyvtáraink örömeit segítik közművelődési könyvtárainkat.

6. Végezetül a tudományos és a közművelődési könyvtárak együttműködésének, a közművelődési könyvtárak segítségének eleddig kiaknázatlan, kiváló lehetőségét látom a kölcsönös látogatásokban, tapasztalateserékekben. Beláthatatlan előnyei lennének, ha a különböző hálózat-hoz tartozó könyvtárak dolgozói egymás munkáját megismerhetnék, egymástól a helyszínen tanulhatnának. Könyvtárunk dolgozóinak a békéscsabai, debreceni, kecskeméti megyei és szegedi városi könyvtárakban tett egyéni és csoportos látogatásai azt mutatták, hogy a tanulságok kölcsönösek lehetnek, s az, hogy a tudományos könyvtárak munkatársai megismerhetik a közművelődési könyvtárak belső életét, visszahat könyvtártudományi érdeklődésükre, figyelmüket a közművelődési könyvtárak problémáira irányítja, s ebből közvetve ismét a közművelődési könyvtárak húzhatnak hasznot. Eppen ezért e kölcsönös látogatásokat nagyon fontos lenne anyagilag megalapozni, és rendszeressé, tervszerűvé tenni.

Péter László

A KÖNYV A NAGYVILÁGBAN

A könyv Németországban

Nyugat-Berlin, München, Hamburg, Köln és a többi nyugat-német város könyvkereskedéseinek polcait ponyva-termékek lepik el, amelyeknek tartalmáról címük után alkothatunk ítéletet. »Hitler tábornokai beszélnek önmagukról«, *W. Hagen: A titkos front*, mely Himmlert, Papent és másokat igyekszik tisztára mosni, *Hanna Reitsch: Repülés, ez az én életem*, mely lelkes dicsőítése a náci bombázásoknak, *G. Schober: Otthon az Eger mellett*, mely új háborúra uszít a Szovjetunió ellen, *F. Forell: Mölders*, mely a német katona a harmadik birodalomhoz való hűségét védelmezi, *E. Lange: A birodalmi marsall a háborúban*, mely nem fogy ki a gyilkos Göring »erényeinek« dicséretéből.

Százával akadnak olyan művek, melyek már címükkel is elárulják, hogy itt a német revans szellem táplálásáról van szó. Ilyenek: »Ne féljünk Szovjetországától«, »Ha az oroszok jönnek...«, »Ejtőernyős vadászok akkor és azután«, »Woina, Woina — oroszországi hadi-napló«, »Kémek kézikönyve«, »Szív — a szögesdrót között«, »Nem voltunk banditák!«, »Emlékezel-e még rá bajtárs? Egy Keleten harcoló gyalogszázad története« stb.

Az életrajzok és memoárok luxuskiadásai között Göringtől és Ribbentropptól kezdve Hess, Papen, Fritsche, valamint Hitler munkatársainak még egész sora szerepel, továbbá a Hitler-tábornokok és SS-vezetők egész galériája: Guderian, Kesselring, Manteuffel, Manstein, Rommel, Skorzeny stb. Különösen »kedveltek« a következő könyvek: *Guderian: Vén katona visszaemlékezései*, *Kesselring: Katona — az utolsó napig*, *Hausser vezérezredes: Waffen SS bevetésben*, *Kubizek: Hitler — az én ifjúkori barátom*, *Picker: Hitler beszélgetései a fehér asztal mellett a vezéri főhadiszálláson*.

A nyugat-német könyvkereskedések kirakatai az ország remilitarizálásának, a revansszellem újjászületésének saját-szerű visszatükröződése. A gyermekek számára újból kiadták May Károlynak, a

filléres kalandorregények szerzőjének nyárspolgárok között népszerű könyveit, melyek embergüyülő fajleméletet hirdetnek.

A humanista szellemű irodalom, de különösen a klasszikusok művei a lakosság széles tömegei számára úgyszólván megfizethetetlenek. A könyvpiac helyzete Nyugat-Németországban meglepő ellentétben van a könyvkiadás ama fellendülésével, amelyet a Német Demokratikus Köztársaságban figyelhetünk meg.

A Német Demokratikus Köztársaságban, ahol a humanista irodalom ápolása és terjesztése mind a kormány, mind pedig az egész demokratikus közvélemény közös ügye és törekvése, a lakosság legszélesebb körei számára is lehetővé teszik a klasszikusok olvasását. *Thomas Mann Buddenbrook* című regényének új kiadását 30 000 példányban hét nap alatt kiárusították. *Thomas Mann* e regénye ilyenképpen egy hét alatt a Német Demokratikus Köztársaságban nagyobb példányban fogyott el, mint Nyugat-Németországban az utóbbi öt esztendő alatt.

A Német Demokratikus Köztársaságban egymásután jelennek meg olcsón, szép kiállításban *Goethe* válogatott művei hat kötetben, majd három kötetben, *Goethe Wilhelm Meistere* két kötetben, ugyanúgy a *Westöstlicher Divan* két kötetben, külön az *Ifjúkori művek* két kötetben, a *Faust* mindkét része, a *Götz von Berlichingen*, az *Urgötz*-el együtt. *Schiller*t nyolc kötetben, majd tíz kötetben jelentették meg, *Lessinget* három kötetben, *Heine* válogatott műveit három kötetben stb.

Nyugat-Németország haladó szellemű könyvkereskedői Könyvkereskedő Egyesületét igyekeztek szervezni és arra törekedtek, hogy meginduljon az övezetek közti rendszeres könyvcseré. Ily módon remélték könyvállományuk értékes könyvekkel való feltöltését. A bonni kormány azonban eddig minden ilyen irányú kezdeményezést megakadályozott.

Az osztrák könyvkiadás

Az osztrák könyvkiadást rendkívül nehéz helyzetbe hozta a papírárak emelkedése és a könyvet terhelő forgalmi adó. Az eladási árak ennek következtében olyan magasra szöktek, hogy elérték azt a határt, ahol már a könyvek többé nem adhatók el. Az osztrák kormány ily módon majdnem pusztulásra ítélte az osztrák irodalmat és vele együtt az osztrák írókat. Azok a szervek, amelyek szüntelenül a nyugati kultúráról szónokolnak, kisujjukat sem mozdítják meg a valóságban és a lehető legnagyobb hidegvérrel hagyják tönkremenni az irodalmat.

1951-ben Ausztriában 480 szépirodalmi mű látot napvilágot, ebből 134 volt fordítás. A fennmaradó 346 könyv közül 105 korábban megjelent művek újabb kiadása volt. Így tehát a valóban újnak tekinthető művek száma 241-re korlátozódott. Közülük 85 verskötet volt, ezeknél nagyrészt magának a szerzőnek kell a nyomdai költségeket a kiadónak megterítenie, vagy pedig egyenesen a szerző kiadásában jelennek meg. Így az egész osztrák könyvtermelés egy éve 130—140 új könyvre zsugordott össze. Az 1952-es év eredménye sem kedvezőbb. Az Österreichische Bibliographie szerint 305 szépirodalmi mű jelent meg, közöttük 52 fordítás, 65 új kiadás és 66 verskötet. Az irodalomnak ezt az agóniáját az idézi elő, hogy a magas könyvárak a lakosság széles rétegei számára lehetlenné teszik az irodalmi értékű művek új kiadásainak megszerzését. Az írónak már előre biztosítani kell bizonyos példányszám eladását, csak akkor jöhet egyáltalán szóba könyve kinyomtatása.

A 134 fordítás közül 80 amerikai műnek az átültetése. Ha valaki néhány ilyen amerikai fordítást olvas, igazán megcsömrlik ezektől a művektől. A könyvek ugyanis részben a kapitalizmus dicsőítésével foglalkoznak, részben »lelektani« regények, a legborzalmasabb szexuál-neurotikus részletelmezésekkel.

Az amerikai könyvek mellett a bécsi

könyvkereskedések kirakatainak legszembeötlőbb jelensége a mai időkből származó emlékiratok, naplók és háborús történetek szünni nem akaró adata.

Az osztrák kiadók új kiadásai ellen nem lehetne szót emelni, ha az osztrák irodalom valódi nagy értékei közül — mint például Grillparzer, Lenau, vagy valamelyik nagy osztrák elbeszélő: Stifter, Rosegger — vennék a műveket. Semmiképpen sem lehet azonban véletlennek tartani, hogy Bruno Brehm történeti ponyvaíró, Jelusich és Hohlbäum dominálják osztrák részről úgyszólván az egész piacot.

Azoknak az osztrák könyvbarátoknak, akik szerény jövedelmük mellett értékes, korszerű könyveket akarnak, a Buchgemeinde olvasószervezet siet segítségére. Ez a Globus kiadóval kapcsolatban álló vállalkozás, mely elsőnek három könyvet hozott ki: *Kisch: Kalandok öt világrészen át*, *Zola: Germinal-ját* és *Jack London: A vaspatá* című könyvét. Majd hamarosan közel száz könyv, bel- és külföldi szerzők regényei, népszerűsítő tudományos művek, művészettörténeti könyvek, líra, gyermek- és ifjúsági mű jelent meg a Buchgemeinde számára. A szervezetnek ma már Ausztria minden nagyobb városában van megbízottja, aki az olvasók képviselőiben javaslatokat küld a kiadóvállalatnak. E javaslatok mértékadóak a termelési terv összeállításánál.

Az olvasóval való állandó kapcsolat egyik eszköze az 1949. január óta megjelenő havi folyóirat: Die Buchgemeinde. Ez tizenhatoldalas illusztrált füzet, mely szemelvényeket, könyvújdonságokról való beszámolókat, a szerzőket ismertető cikkeket özol. Különösen kedvvel foglalkozik a fiatal lírikusokkal. A Buchgemeinde tagjai ingyen kapják. Ez a haladó olvasó-szervezet azonban természetesen nem teheti jóvá az osztrák könyvkiadás egészségének hibáit, hiányait, mulasztásait és káros hatásait.

Katona Jenő

JUGOSZLAV KLASSZIKUS ÍRÓK műveinek kiadására készül A Szovjet Állami Irodalmi Kiadó. Közreadják többek között a XIX. század szlovén klasszikusának Presern-nek költemény- és versgyűjteményét, amelyhez Tyihonov írt előszót. A XIX. század nagy jugoszláv költőjének, P. Negosnak alkotásait, a »Hegyi koszorú« hősi elbeszélőköltemény fogja képviselni. Sajtó alá rendezik továbbá Domanovic és Nusics szerb klasszikusok szatirikus elbeszélés-költeményét. — Előkészületben van a jugoszláv népi eposzok kiadása is. Különgyűjteményben fognak megjelenni a szerb, horvát, szlovén és macedón mesék. (Szovjetszkaja Kultura).

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR MÓDSZERTANI CSOPORTJA rendszeresen látogatja az üzemi szakkönyvtárakat. A Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója című kiadványsorozatán keresztül terjeszti a jó könyvtári és dokumentációs módszereket, ismerteti a külföldi szaklapok erre vonatkozó cikkeit, beszámol a könyvtárak munkájáról stb. A csoport legközelebbi feladatának megkezdni a műszaki folyóiratok központi címjegyzékének összeállítását és ennek alapján — terve szerint — decemberben a felvilágosítást kérőknek már rendelkezésére fog állni. További feladata a szakkönyvtárosok oktatása, vizsgáztatása és továbbképzése. (O. M. K.)

A KÖNYVTÁRI MUNKA

A HELYISMERETI GYŰJTEMÉNY

A könyvtárat, a jó könyvtárat, mindig eleven szálak fűzik az őt körülvevő társadalom életéhez. Ennek a szükségleteihez igazodva szerzi be az irodalmat, igényeihez képest tárja azt fel különféle kategóriákkal, számára építi ki különféle szolgáltatásait, neki szervezi meg a könyvpropagandát, stb. Nincs a könyvtári munkának egy ága sem, ahol ne lenne kötelező az olvasó szemével nézni a problémákat. De ezen az általános kötelezettségen túl van egy különleges feladat is, amely igen szoros kapcsolatot létesít a könyvtár és az illető város, vidék (esetleg vállalat) között: a könyvtár hangsúlyozott figyelmet fordít a város, vidék (vagy vállalat) saját irodalmára.

Nem természetes feladata-e a Fővárosi Szabó Ervin könyvtárnak, hogy gyűjtse a Budapestre vonatkozó műveket? Ugyanígy kötelessége minden megyei, városi könyvtárnak, hogy beszeresse, őrizze és feldolgozza a megyét, várost tárgyaló irodalmat. Az ilyen könyveket külön szokás kezelni, belőlük áll az ún. »helyismereti gyűjtemény«. Sokban hasonló a helyzet a vállalat történetére, működésére vonatkozó művekkel kapcsolatban is, ezekből szintén különgyűjteményt lehet alakítani. (Az alábbi tanácsoknak — megfelelő módosítással — e vonatkozásban is hasznát lehet venni.)

A helyismereti gyűjteménynek igen nagy politikai, tudományos és gyakorlati jelentősége van. Elsőrendű segítség a hazafiasságra való nevelésben, az ösztönözés érdekében felkeltésében, értékeinek megismertetésében. Nem lebecsülendő az a tudományos szerep, amit a könyvtár magára vállal a közvetlen forrásanyag összegyűjtésével még inkább ennek feldolgozásával. Megyei és városi könyvtáraink ún. általános könyvtárak, vagyis mindenfajta irodalmat gyűjtenek. Ennek következtében azonban az egyes szakterületeken természetesen hezagos az állomány, legalábbis a tudományos kutatómunka igényeihez képest. Nos, van egy terület, ahol a megyei és városi könyvtár is elérheti azt a teljességet, ami a szakkönyvtárakat jellemzi s ez éppen a helyismereti irodalom. E téren a megyei, városi könyvtár természetesen emelkedhet a tudományos kutatóintézetek rangjára. A tudományos jelleggel van kapcsolatban a gyűjtemény gyakorlati jelentősége is, ami részben az államvezetés konkrét adatokkal való alátámasztásában nyilvánul meg, részben általában a társadalmi tevékenység segíté-

sében. A helyi gyűjtemény gazdag forrás mind az írók, mind a képzőművészek, mind a filmezők stb. számára, anyagot ad a különféle évfordulókhoz, kiállításokhoz a sajtó számára és így tovább.

A helyi jellegű irodalomban különbséget szokás tenni kétféle anyag között.

1. Gyűjteni kell azokat a műveket, amelyek tartalma helyi vonatkozású, tehát amelyek a megye, város történelmét, földrajzát, gazdasági életét stb. tárgyalják. (Ezek alkotják a helyismereti gyűjteményt.) Kiegészítőleg ide soroljuk a helyi írók alkotásait is.

2. Gyűjteni lehet azokat a műveket is, amelyeket megjelenésük közt az illető területhez, tehát amelyeket a szóban forgó megyében, városban stb. adtak ki. (Helyi kiadványok gyűjteménye.)

Az első csoportnál nem fontos, hogy a mű hol jelent meg, a másodiknál lényegtelen, hogy helyi vonatkozású-e a tartalom vagy sem.

Az alábbiakban mi a helyismereti gyűjteménnyel foglalkozunk.

Mit gyűjtsünk?

A helyismereti gyűjteménynek kielégítő képet kell adnia a városról, vidékről mind természeti, mind társadalmi vonatkozásban, amennyiben ez irodalmi források alapján lehetséges. Sok könyvtárunk már a múltban is fontosnak tartotta az idevágó irodalom megszerzését, az érdeklődés azonban főleg történelmi, irodalmi, művészeti, néprajzi jellegű, szóval »humán« irányú volt. Ma nem elégedhetünk meg ezzel az egyoldalúsággal. Igen fontos, hogy tisztában legyünk az egyes vidékek természeti viszonyaival, gazdasági állapotával, az ipar és mezőgazdaság előtt álló lehetőségekkel is. Tehát érdeklődésünkben így fokozott szerepet kapnak a műszaki és természet-tudományi kérdések is.

Gyűjteni kell tehát mindenekelőtt a megye stb. természeti világára vonatkozó irodalmat. A földrajzi leírások mellett elengedhetetlenek a vidék geológiájával, éghajlatával, csapadékvizonyaival, természetrajzával stb. foglalkozó közlemények.

A gazdasági élet minden ága: ipar, mezőgazdaság, közlekedés, bányászat egyaránt a könyvtáros érdeklődésének terében kell, hogy álljon. Igen fontos szerep jut itt a különféle beszámolóknak, jelentéseknek.

Társadalmi vonatkozásban igen lényeges az egyes *intézmények* irodalmának megőrzése. Megtisztelő feladata könyvtárainknak, hogy begyűjtsék a helyi munkásmozgalom dokumentumait, akárcsak másolatos formában is. De egyéb szervezetek, egyesületek, iskolák, kórházak, színházak s más intézmények jelentésével, általában a rájuk vonatkozó forrásanyag is elengedhetetlen a helyismereti gyűjteményben. Komoly hangsúly esik a hatósági, hivatali kiadványokra (városmérnöki hivatal stb.). Az intézmények irodalmához csatlakozik a hely néprajzára, irodalmára, művészetére stb. vonatkozó általános anyag, a fentebb említett »humán« irodalom. Nem árt hangsúlyozni, hogy a jelentős események mellett a *könyvtáros figyelme terjedjen ki az egyszerű emberek életviszonyait, a köznapi életet bemutató dokumentumokra is.*

Igen fontosak az *életrajzok, életrajzi adatok*. Írók, művészek, tudósok, műszaki szakemberek stb. életrajzi adatai nyomtatott kiadványok híján még kézirat formában is helyet kell, hogy kapjanak a helyismereti gyűjteményben.

A helyismereti gyűjtemény lényeges részét alkotják a *helyi írók művei*. Helyi íróknak minősül az, aki az illető városban, megyében született s nőtt fel, vagy legalább élete jelentős részét ott töltötte.

Végül érdemes gyűjteni a *helyi tematikájú szépirodalmat* akkor is, ha nem helyi íróktól származik.

Ami a gyűjtendő anyag *alaki* kérdéseit illeti, hangsúlyozni kell, hogy a szabályszerű könyvek mellett igen nagy szerep jut az egyéb kiadványoknak, sőt kéziratoknak is. Alapvető fontosságú a *helyi sajtó* gyűjtése (napi- és hetilapok, a terület üzemi lapjai, folyóiratok, a terület iskoláinak értesítői és minden periodika-féleség). A *kisnyomtatványok* közt a röplapoktól, műsoroktól, plakátoktól kezdve tekintetbe jönnek a legkülönbébb változatok, főleg a hivatalok, vállalatok, intézmények munkájával kapcsolatban. Minél teljesebb *térképgyűjteményre* van szükség. Ideértve a növényföldrajzi, állatföldrajzi, műszaki stb. térképeket is, másrészt a nyomtatványok mellett kiterjeszkedve a kéziratok rajzokra is. Számos kérdés van, amit e nélkül a segédanyag nélkül meg sem lehet közelíteni. Fontosak a *kívágatok*. A helyi sajtó mellett egyebütt is jelennek meg a városra, vidékre vonatkozó közlemények sokszor olyan kiadványokban is, amelyeket a könyvtár a maguk egészében nem tart meg. Ezeket vágás után borítékokban vagy ívekbe ragasztva őrzik. Nagy szolgálatot tesz a megfelelően összeválogatott *képanyag*. A képes levelezőlapok

ugyanúgy, mint a fényképek s más hasonló anyag kiegészítik, szemléletessé teszik a szöveges emlékeket. Nem fontos a művészi érték, a könyvtáros ennek a gyűjteménynek a keretében csak az ábrázolt tárgyra van tekintettel. Az életrajzi adatok kapcsán fentebb már utaltunk a *kéziratok* jelentőségére, de ezek jelentősége általában fennáll. S általános szabály, hogy az eredetiben be nem szerkezhető anyagról *photokópiát*, esetleg mikrofilmet készített a könyvtár.

A megyei könyvtáraknak a helyismereti gyűjtemény megalapozásáért komoly anyagi áldozatokat is kell hozniok. A vásárolt anyag mellett azonban igen értékes darabokat lehet kapni *ajándék útján*. Vigye be a könyvtár a köztudatba a helyismereti gyűjtemény fontosságát! Közöljön a sajtóban az anyagról beszámolókat, egyes fontosabb darabok kapcsán jelenjenek meg külön-külön cikkek is (mindig utalva a könyvtár gyűjteményére). Tegyük közzé a kívánatos anyag jegyzékét, az ajándékozókknak pedig ugyancsak a sajtó útján mondjon a könyvtár köszönetet. A gyűjtőmunkába igen könnyen be lehet kapcsolni a diákokat tanáraikkal együtt s be lehet kapcsolni a különféle tömegszervezeteket is. Ne feledjük el, hogy nagyrészt olyan anyagról van szó, ami tulajdonosuknak nem túlságosan értékes, a könyvtárban azonban pótolhatatlan becse lesz.

Elrendezés

A helyismereti gyűjteménynek külön helyiséget, kisebb könyvtárban külön sarkot kell biztosítani.

Itt az anyag elrendezésénél részben alaki, részben tartalmi szempontokra kell tekintettel lenni. Bár a teljes anyag együvé vonása lenne kívánatos tartalmi összetartozás esetén, a technikai követelmények ennek ellene mondanak. Így külön választandók — alakjukra való tekintettel — a könyvektől és könyvalakú kisnyomtatványoktól a térképek, képek, fényképek, kivágatok, kéziratok.

A könyvek, vékonyabb füzetek esetében a csoportosítás kétféle lehet: kiindulhatunk a *tárgyból* vagy a *helyből*. (A balatonfüredi színház anyaga pl. kerülhet a veszprémi Megyei Könyvtárban a) a »Színházak«, b) a »Balatonfüred« csoportba.) Az első eljárás annak kedvez, aki témák szerint kutat, tehát pl. építészeti anyagot keres, függetlenül attól, hogy az építmények hol találhatóak. A második annak, aki helyek szerint indul el, tehát pl. Tihany teljes irodalma érdekli, függetlenül attól, hogy az apátságról, a mondákrol, a halászatról stb. van-e szó. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapesti Gyűjteménye tárgykörök szerint

(decimális alapon) rendezi el az irodalmat (rövid, három számjegyből álló jelzetekkel). Ez itt természetes is, hiszen minden mű Budapestre vonatkozik. Bonnyolultabb a kérdés a megyei könyvtárak esetében, ahol több város, kisebb vidék stb. irodalma van együtt. Ha a könyvtár itt is a szakrendi elrendezést választja, a földrajzi vonatkozásokat katalógus útján kell feltárni.

Katalógusok

A katalógusok feladata egyrészt, hogy a többfelé tárolt darabokat (pl. könyveket, térképeket, kéziratokat) egybefoglalják, másrészt, hogy többféle keresztszemletben biztosítsanak áttekintést. Az alaki különbségeket (térkép, fénykép stb.) leghelyesebb a cédulák színével kifejezni. Igyekeznünk kell minél teljesebb, gazdagabb tartalmú katalógust alkotni. A gyűjtemény önálló darabjain kívül nyilvántartásba veendő a folyóiratok, hírlapok megfelelő *cikkei* is. Erre annál is inkább szükség van, mert a helyismereti anyag javarésze nem is jelent meg külön kiadvány alakjában. Akár a terület geológiáját, akár történelmét, akár iparát stb. illetően akar valaki tájékozódni, mellőzhetetlen a cikksanyag. A hírlapi cikkek külön is fontosak azért, mert a hírlapokhoz még évi tartalomjegyzék, mutató sem jelenik meg. Hasonlóképpen a katalógus gazdagítását szolgálja, ha nem ragaszkodunk a különgyűjtemény raktári kereteihez. A könyvtár törzsananyagában is számos mű lehet, amely *részleteiben* helyi vonatkozású. Pl. igen értékes helyi vonatkozású térképek találhatóak az egybeült tárolt lexikonokban, szakkönyvekben. A gondos könyvtáros ezeket is kicédulázza, s a megfelelő helyen nyilvántartásba veszi. Végül még egy lépés: helye van a helyismereti katalógusban a *könyvtárban meg nem lévő* műveknek is. Nyilvánvaló, hogy megyei könyvtáraink a megye teljes néprajzi irodalmát éppúgy nem lesznek képesek utólag megszerezni, mint az összes helyi vonatkozású növénytani, állattani stb. munkát. Nagyon előnyös lesz tehát, ha a katalógus a könyvtárban hiányzó anyagot is tartalmazza, mert így a kereső teljes képet kap az irodalomról.

Ami mármint a katalógus felépítését illeti, kiindulópontunk az legyen, hogy tájékoztatnia kell:

téma szerint (szakkatalógus vagy tárgy-szókatalógus),
személyek szerint,
hely szerint.

Ha tárgyszó-rendben készíti a könyvtár a katalógust, a három feladat együtt is megoldható. Szakkatalógus esetében a személyek esetleg kerülhetnek a 92. osztályba, a külön földrajzi katalógus mindenképpen mellőzhetetlen. Itt tartjuk nyilván a községek, hegyek, folyók stb., vagyis a kisebb földrajzi egységek irodalmát.

Használat

A helyismereti gyűjtemény általában csak helyszínen használható, kölcsönözni belőle csupán egészen kivételes esetekben lehet. Nem annyira olvasmányként, hanem inkább *forrássanyagként* jön tekintetbe. A különben oly kevésbé mutató vállalati, iskolai, hivatalos jelentések stb. példányai itt tesznek felbecsülhetetlen szolgálatot. Így a dokumentumok alapján a könyvtárosok valóban rendszeres felvilágosítást tudnak adni s probléma-kutatást is végeznek.

A gyűjtemény közönsége többretű. Mindenekelőtt tekintetbe jönnek a *kutatók*, a szakemberek. Történészek, statisztikusok, a helyi néprajz, irodalom, művészettörténelem stb. feldolgozói, gazdasági vezetők s mások itt együtt s rendezve találják a szükséges anyagot. De a kutatók mellett bevezethetjük a gyűjtemény használatába a középiskolai tanulókat is: így nemcsak értékes ismeretekhez jutnak, hanem itt kerülhetnek először meghitt kapcsolatba a tudományos kutatással is. Mivel mind a forrásanyagot, mind a belőle levont következtetéseket egyszerre maguk előtt láthatják, közvetlen képük van a tudományos feldolgozás mikéntjéről, általában a tárgy közelsége miatt minden aránylag könnyen ellenőrizhető. Végül a helyismereti gyűjteménynek kapcsolatba kell kerülni általában a *dolgozó tömegekkel*. Széleskörű feladata, hogy minél több emberben erősítse a helyes történelmi szemléletet, a szülőföld szeretetét s a kollektív tudatot.

Ajánlatos, hogy a könyvtár a helyismereti anyagot *kiállítások* útján is rendszeresen népszerűsítse.

Sebestyén Géza

A POLITIKAI ÉS TARSADALOMTUDOMÁNYI MŰVEK KÖNYVVÁSÁRÁT október második felében rendezik meg országsszerte. Elsősorban azokat a műveket árusítják, melyek a párt- és politikai oktatás kötelező, vagy ajánlott olvasmányai az egyes oktatási formák résztvevői részére. Az

Allami Könyvterjesztő Vállalat külön könyvjegyzéket ad ki a vásár alkalmával, a Szikra Könyvkiadó pedig tervismertető előadást tart a könyvtárosok és a könyvterjesztők számára október elején, melyen tájékoztatást ad a kiadásra kerülő politikai és társadalomtudományi művekről.

A KÖNYVILLUSZTRÁCIÓKRÓL

1.

A könyvillusztráció olyan képzőművészeti műfaj, amely sokoldalúsága, változatosága miatt mindig nagy érdeklődésre tartott számot. Nálunk a könyvillusztrációról ma még igen kevés szó esik, sokkal kevesebb, mint amennyit a művészek munkája, a kiadók erőfeszítése, és az egyre nagyobb olvasótábor érdemelne és igényelne. S ha most hozzázólunk a szépirodalmi könyvek illusztrálásához (ezen belül is a felnőtteknek szóló könyvekhez), ez ma még nem lehet több a jellemző és időszerű problémákkal való ismerkedésnél.

Az illusztráció, a könyvdísz eszköz arra, hogy az olvasó ízlését fejlessze, a kezébe adott könyvet külsejében is szépé, művésziessé tegye, és így hozzájáruljon annak a kissé mindig ünnepi hangulatnak a kialakításához is, amely olvasáskor a könyvet szerető olvasóban támad. De az illusztráció **mindenekelőtt** arra való, hogy elmélyítse a kapcsolatot író és olvasó között, hogy az író mondanivalóját az olvasóban a képi megjelenítés eszközeivel is tudatosítsa. Az illusztráció tehát annyiban alárendelt műfaj, amennyiben a művésznek elsősorban az író mondanivalójához, az író adta jellemzésekhez kell igazodnia, és csak ennek keretén belül fejtheti ki, hogyan hatott rá az írásmű, milyen tapasztalatai vannak neki egyénileg az íróilag ábrázolt társadalmi környezetről, típusokról. Eppen ez a kööttség teszi az illusztrálást

az egyik legigényesebb képzőművészeti alkotássá, amit bizonyít az is, hogy a művészettörténet a képzőművészet remekei között tart számon sok világirodalmi remekműhöz készült illusztráció-sorozatot (s mert kétségtelen az is, hogy magas művészi fokon álló illusztrációra a legjobb illusztrátort is csak magas színvonalú irodalmi mű ihleti, szükség lenne egyszer mai irodalmunk illusztrálásának ilyen értelmű megvizsgálására is). Az illusztráció a képzőművészeti munkában tehát az egyik legtöbb elmélyülést, kulturáltságot és művészi tudást igénylő műfaj.

Melyek ennek a munkának a legfontosabb külső feltételei? Elsősorban megfelelő papír, a kiadó igényessége és irányító készsége, megfelelő tér az illusztrátor számára. A papír az egyik legfontosabb objektív feltétel. Szépirodalmi könyveink, főleg regényeink illusztrációi között a grafikai technikák nagy választékából szinte kevés kivétellel a tónus nélküli rajz dominál, amit legjobb illusztrátoraink, köztük több fiatal, igen magas színvonalra fejlesztettek. Ez azonban nem tünteti el a hiányosságot, hogy az egyéb, igen változatos és sokféle hatás elérésére alkalmas grafikai technika alig szerepel, és aligha fejlődhet megfelelően. Ennek oka mindenekelőtt az, hogy grafikusainknak a regény nyomó papír adta technikai lehetőségekkel kell számolniuk és ez a papír csak a vonalas rajzot tudja a művészi érték csonkítása és torzítása nélkül visszaadni. Illusztrációs művészetünknek ezzel az egyoldalúságával kell számolni mindaddig, amíg nincs meg a lehetőség arra, hogy több kiadványban alkalmazzanak az illusztrációk céljaira megfelelő minőségű lapokat.

Mennyiben fontos a kiadó irányító szerepe? Hiszen a képzőművész az illusztrálásnál ugyanúgy saját alkotó készségére kell hogy támaszkodjék, mint bármilyen más képzőművészeti munkában. De a kiadótól függ az, hogy mit ad ki illusztrálva, és mit nem, hogy melyik könyvhöz mennyi illusztrációt rendel, és végül, hogy melyik könyv illusztrálásával kit bíz meg. Hiszen az illusztráció a grafikusától az írói mondanivaló mély átélését követeli meg, az íróval való közösségvállalást, és az illusztrálás feltétele, hogy a művész minderre képes legyen. Másként előfordulhat, hogy félreérti az író szándékát, vagy pedig nem tud elmélyedni a munkában, aminek következtében félrevezetheti az olvasót, vagy pedig olyan felszínes marad, hogy szinte mind-

Petőfi »Apostol« című könyvének címlap-illusztrációja. Csanády András munkája

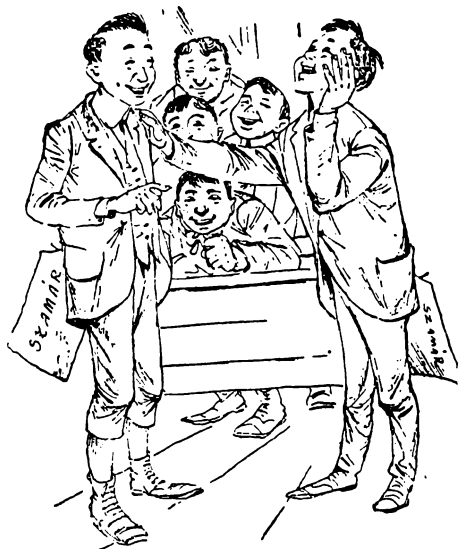
egygyé válik, vannak-e a könyvben képek, vagy sem. De nem közömbös az sem, hogy mennyi hely jut a képzőművészeknek a könyvben. Novellához persze, aligha járulhat villanásnyi képnél, hangulatkeltő jellemzésnél vagy jelenetnél több (bár ez a legnagyobb próbatételek egyike), de hosszabb műnél, amelyben az író részletesen elemezve építi fel mondanivalóját, szemünk láttára bontakoztat ki környezetet, jellemeket, konfliktusokat, igen nehéz dolga van az illusztrátoroknak, ha munkája csupán két-három képre korlátozódik. Sokkal jobban elmélyedhet munkájában, ha maga is követheti képpel az író mondanivalóját, s az olvasónak is nagyobb szolgálatot tesz a könyvnek képekkel való valamelyes végigkísérése, mint a csak egy-két fejezetcimként megvillanó és éppen ezért könnyen esetlegessé váló illusztráció.

2.

A következőkben elsősorban tartalmi problémákkal foglalkozunk. Komoly eredményekkel találkozunk sok klasszikusnak tekinthető irodalmi mű illusztrálásában, és ezekhez képest igénytelennek tűnik sok a mai élettel foglalkozó mű, számos szovjet regény illusztrálása. Itt nem egyszer tűnik az illusztráció jellegtelennek, sok más könyvbe is odaillesz. Aminek oka sokszor nemcsak magának az írói alkotásnak a felületes ismerete, hanem az is, hogy a művész nem mélyedt el eléggé azokba a problémákba, amelyeknek köréből az író tárgyát merítette.

Mínhogy az illusztrátorok állandóan szem előtt kell tartania, hogy az olvasó hogyan »használja fel« az ő munkáját a könyv olvasása közben, arra is ügyelnie kell, hogy melyik fajta illusztrációnak mi a szerepe: más az egészoldalas képé, amely az eseménynek egy lényeges mozzanatához, mondanivalójához kapcsolódik, más a fejlécé, amelynél lehetséges, megengedett az írói mondanivalónak egy esetleges hangulati jelzése, vagy szimbólumszerű bevezetése, más a könyvdísznek is beillő záródíszé. Nem mintha ezek mereven elválasztható, különálló kategóriák lennének, de arra is gondolni kell, hogy az olvasó nem kap az illusztrátortól megfelelő segítséget akkor, ha például a fejléc tartalmaz kis helyen összezsúfolt, jellegtelen kompozíciót és az egészoldalas rajz például egy színhelyet jelző táji hangulatot. A könyvdísz helyének, szerepének a tisztázása, a gyakorlatban pedig amúgyis akkor következik be, ha könyvkiadásunkban egyre általánosabbá válik a törekvés a külsejében is művészi jellegű könyv megjelentetésére.

Nézzünk meg néhány problémát és elsősorban néhány eredményt a gyakorlat-

Kass János rajza Karinthy Frigyes »Tanár úr kérem« című könyvéhez

ban. Az említendő művek nem valamilyen rangsorolás szerint választódtak ki, hanem aszerint, hogy a lényegeseknek vélt kérdésekben milyen módon utalnak az illusztrálási problémák közül az írói és képzőművészeti mondanivaló összhangjára a mai olvasó szemszögéből nézve.

Egyik legjobb és legtöbbet foglalkoztatott illusztrátorunk, az igen fiatal Kass János, aki néhány év alatt eljutott odáig, hogy komoly illusztráló művészhez méltóan ismerje fel az írói műhöz való közeledés módját. Ennek alapján tudja fejletett rajztudással és kialakult stílussal egyénien követni Anatole France-ot, Veres Pétert, Karinthy Frigyeset egyaránt. Éppen France »Jelenkori történet« című könyvében érezzük hiánynak a kevés illusztráció lehetőségét. A kevés rajz is bizonyítja, hogy a művész megértette a főhős alakjának lényegét és tanulságait a mai olvasó számára, éppen ezért éreztük korlátozva a művészt a könyv ihlette mondanivaló kifejezésében. Milyen sikeres például az írói mű képi tolmácsolása a »Tanár úr kérem« gazdag sorozatában, vagy olyan lélegzetnyi jelenetképekben mint, amilyenek Kass rajzai Vészi Endre »Ketten hazafelé« című könyvében. Jól kihasználta az író adta lehetőségeket Réber László Chevallier »Botrány Clochemerle«-ben című könyvének illusztrálásában, ugyanolyan mértékben élve a nevetségesség tétel és a bírálás eszközével, ahogyan azt az író tette. Sok sikerült alak szerepel (nem egyenértékű rajzokkal együtt) Hegedüs István Jules Re-

nard »Az élődi« című könyvéhez készült illusztrációban.

Ferenczy Béni utóbbi időben készült illusztrációi közül Daudet »Tarasconi Tartarin« c. könyvéhez készült sorozat a leg-gazdagabbak egyike. A kitűnő rajzművésznek módjában volt itt lépésről lépésre kibontakoztatni a vidám és vidított, kérkedő hős alakját, ártalmatlan nagyozolásának módját, hatását az emberekre, szereplésének derűs mozzanatait, környezetének alakjait. Palotai Boris »Ünnepi vacsora« c. regényéhez készült rajzaiban is sikerült úgy megformálnia némely típust, hogy az olvasó ennek alapján könnyebben tudja őket képzeletében szerepeltetni. Éppen ezért sajnálatos, hogy Thomas Mann novelláihoz készített rajzaiban (amelyek nem kevésbé tanúskodnak Ferenczy Béni művészi tudásáról, ízléséről), néhol annyira távol áll az írói mondanivalótól, hogy azt már semmiképpen sem lehet a bevezetészerű fejlecek szimbólumkereső szándékával magyarázni. Különösen szembevetendő a rajzok ilyen értelmű egyenlőtlensége: néhol valósággal kikerüli, elsekélyesíti a tartalmat.

Ez a veszély még inkább kidomborodik ott, ahol az ábrázoló művésznek több le-

hetősége van az írói mű kommentálására, mint például Hincz Gyula illusztrációban, Illés Béla »Honfoglalás« című regényében, ahol pedig az illusztrációk szerepének fontosságát a festőbb technikát lehetővé tevő finomabb papír is hangsúlyozza. A képek itt is tanúskodnak alkotójuk nagy művészi képességeiről, hibájuk azonban, hogy kevés közülük van a könyvhöz. Van egy-két kép, amelyek hangulatilag hitelesek (és azok lennének bármelyik második világháborúval foglalkozó könyvben), a képek zöme azonban tartalmilag elmosódott, ábrázolási módszerükben is eltérnek a könyvtől és az író határozott mondanivalójához, éles ítéleteihez szokott olvasó képzeletét vázlatos, jegyzetszerű, a környezetet és szereplőket alig-alig jelző módszerükkel nem nagyon gazdagítják. Hasonló problémát okoznak Csernus Tibornak Mikszáth novelláskötetéhez készült szép akvarelljei, amelyek színvonalas, önálló kis képek, csak éppen Mikszáth novelláihoz és Mikszáthhoz általában kevés a közülük.

Az író választotta elbeszélő hangnemhez való alkalmazkodás az illusztrátor igen nehéz feladata. Jól oldotta ezt meg Csohány Kálmán Tersánszky J. Jenő »A vándor« c. könyvéhez készült rajzaiban. A tehetséges, fiatal illusztrátor nemcsak, hogy megértette a novellák csattanóit, de megértette és megérezte az író szeretetre méltó, szellemes elbeszélőmódjának sajátosságait is. A kötet egészéhez kitűnően illik — bár nem tartozik közvetlenül témánk körébe — a Csohány által készített, jól komponált borítólapon. Sok meggyőző jellemzéssel kíséri Szőnyi Gyula Urbán Ernő »Tere-fere« és Karinthy Ferenc »Hazai tudósítások« c. köteteit, követte az íróknak azt a módszerét, hogy mai életünk néhány sajátos alakját sokoldalú megfigyelés alapján ábrázolják. Ez egyúttal azt is bizonyítja, hogy az illusztrátornak nem elég, ha csak magát az írói művet ismeri, hanem — különösen, ha a máról van szó —, jól kell ismernie a társadalmi környezetet, amelyben a mű lejátszódik, a típusokat, akiket az író szerepeltet.

Nem egy könyvillusztrációval kellene foglalkozni abból a szempontból, hogy a művész megértette-e az író szándékát, vagy sem. Csak példaképpen említünk egy problematikus esetet. Az Olcsó Könyvtár sorozatban jelent meg Mikszáth »Új Zrínyiász« c. könyve Biai Föglein illusztrációival. Véleményünk szerint a művész merőben mást ábrázolt, mint az író: nem a múlt századba csöppent hőst ragadta meg, akinek megjelenése annyi összeütközést vált ki, belső társadalmi ellentmondást leplez le, de

Anatole France »Jelenkori történet«
című könyvének illusztrációja.
Kass János munkája

aki maga sohasem válik kómikussá, csak környezetét teszi azzá — a rajzok inkább egy régi jelmezbe öltözött mulattató figurát sejtetnek, aki mintegy megjátssza a feltámadt vitéz szerepét, ami az írói elképzeléstől eltér. Ha már az Olcsó Könyvtárnál tartunk, szólni kell arról a jogos aggályról, hogy e könyvek feltételei mellett az illusztrátor munkája sokszor valóságos kárba vész. Kárpótolnak viszont olyan kötetek, mint pl. a Vidám Könyvek sorozatában megjelent Krúdy Gyula »Asszony a nagybögőben« c. könyve, amelyben az illusztrátor, Papp Oszkár megkönnyíti az olvasónak, hogy az író elbeszéléseinek hangulatát, világát megértse.

Az illusztrátornak számolnia kell azzal is néha, hogy némely író alakjai a régebbi illusztrációk, a film, a színház révén már bizonyos fokig képi formát öltöttek az olvasóban, és az ettől való eltérés könnyen idegenkedést válthat ki — ezt érezzük Bozóky Máriának »A csinovnyik halála« c. Csehov-kötethez készült rajzánál. Az illusztrátor stílusának gazdagsága nyilvánul meg abban, ahogyan a különböző irodalmi művek sajátosságaihoz igazodik — ebből a szempontból látjuk kissé egyhangúknak Szántó Piroska rajzait Vercors »Tropi-komédia« c. könyvében. Mindezek a példák, problémák mellett is, illusztráló művészetünk gazdagodásáról adnak számot. Ezt bizonyítják a Népszerű Drámák sorozat illusztrációi is, mint Györy Miklós, Kass János, Csernus Tibor, Schey Ferenc és mások munkái, (kár, hogy ez utóbbi technikáját a papír és a festék minősége nem bírja el), amelyek szinte dióhéjban adnak számot e művészeti ág formai és tartalmi fejlődéséről.

Am meg kell jegyezni, hogy az illusztráció hatását nemcsak a papír befolyásolja, hanem az egész könyv, annak tipográfiája, díszítése is. Ezt bizonyítja a jóleső érzés, ami az olvasóban támad, amikor az »Aryegin« díszkiadását veszi kezébe Zádor István ma már jólismert illusztrációival, amelyek kihasználva a tónusos rajz adta gazdag lehetőségeket, mindvégig a költemény által támasztott ünnepi hangulatban tartják az olvasót és amelyek méltó keretet kapnak a Végh Gusztáv tervezte díszekkel ékesített könyvben. Olyan kiadványok díszítése, mint az utóbbi időben megjelent »Virágom virágom« (Györfly Anna munkája), Tomás de Iriarte »Irodalmi mesék« c. könyve (Bródyné Maróti Dóra munkája), vagy Kiss Tamás »Hajnal hasad« c. köny-

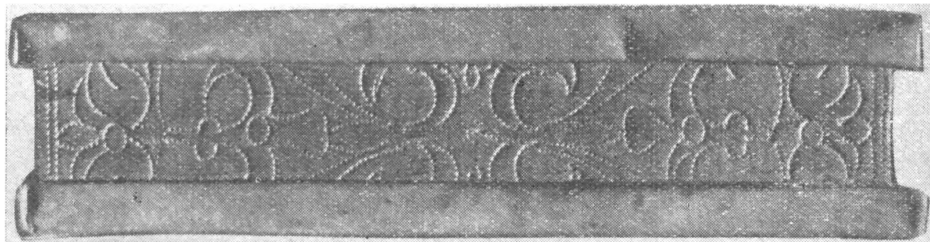
Füsi József »Az aszódi diák« című könyvének illusztrációja.
Györy Miklós munkája

vének záródíszei (Tar Zoltán munkája), könyvkiadásunk kultúráltságának emelkedéséről tanúskodnak.

Befejezésül hadd említsük meg az utóbbi idő egyik legszebben illusztrált kiadványát, Petőfi »Az apostol« c. művét, amelyet a fiatal Csanády András fametszetei díszítenek. A művész a fametszettechnika jó ismeretében, annak lehetőségeit kiaknázva végezte munkáját, és mindvégig követni tudja metszeteiben a mű belső feszültségét, szereplőknek és elsősorban főhősének tragikus sorsát, a társadalmi ellentmondásokban felőrlődő életét, kifejezve azt is, hogy Petőfinek ezt művét, ennyire és így, csakis mai művész értheti meg.

Sok grafikusunk foglalkozik az illusztrációval. Néhány idősebb, tapasztalatban gazdag művész mellett sok az a fiatal, aki nemcsak véletlenül téved az illusztráció területére, hanem nagyigényű, elhivatott illusztrátornak készül. Munkájuk legnagyobb hiányossága ma még általában a tartalmi elmélyülés elégtelenségében keresendő. Ezen a kiadási feltételek javulásán kívül leginkább az segítene, ha erőfeszítéseiket és eredményeiket az olvasók és írók is minél több figyelemre méltatnák.

Aradi Nóra

Metszédísz 1630-ból

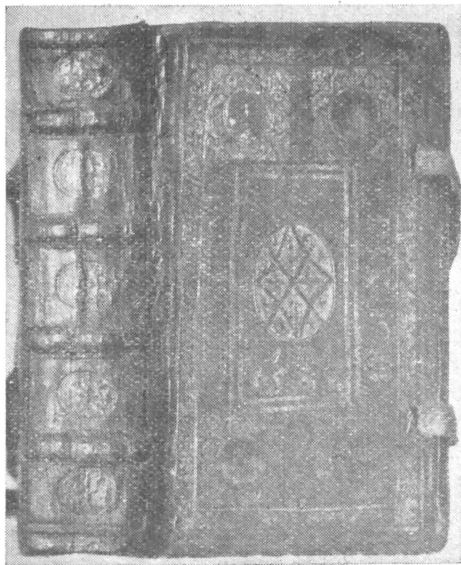
Magyar könyvkötészet a XVI–XVII. században

A XV. században Itáliában a művészet megújulásával új stílus alakul ki, amelyet reneszánsz néven tart számon a művészettörténet. Ez a stílusáramlat — mint láttuk — nálunk az olasz alakulással egyidőben Mátyás korában kivrágzik, mégis elszigetelt jelenség, csupán az udvari művészet sajátja marad. A XV. sz. jellemző stílusa nálunk a polgári városokban a gótika, ugyanúgy mint a germán országokban és Franciaországban is egészen a XVI. sz. első évtizedéig. A reneszánsz általános érvényre csak a XVI. sz. második harmadától jut.

Ezt a jellegzetes életteljes, realitásra-törő művészetet a polgári társadalom korai kialakulása és vele együtt születő individualizmus hozta létre. Ez utóbbi jellegzetesen nyilvánul meg a művészeti élet szerkezetében is és ez meghatározza azt, hogy a művészettörténeti kutatás a XVI. századtól kezdve milyen módszereket alkalmazzon. A középkorban ugyanis az egyén az egyház és a társadalom egyetemességében és így a művészetben is általában névtelenül rejtve marad, az egyre erősebbé váló individualizáció folytán azonban a XVI. sz.-tól az egyéni öntudatra ébredt művészek nem mulasztják el névvel jelezni alkotásaikat, s a jelzéssel el nem látott könyvek készítői is névszerint ismertek. Így csupán szórványos jelenség, ha egy-egy nagyobb összefüggő stíluscsoportot nem a készítőről, hanem a készítettéről nevezünk el, mint például az olasz könyvkötéstílust Franciaországba átplántáló és sajátos díszítésmódot kialakító lyoni Grolier (1479—1565) vagy a milánói Maioli (életrajzi adatai ismeretlenek, 1555-ben még élt) esetében. Ilyen szórványjelenség természetesen a későbbi korokban is előfordul, a készítő mesterekre vonatkozó adatok hiányában Magyarországban még a XVII. században is egy-egy stíluscsoportot kénytelenek va-

gyunk a fejedelmi megrendelők után elnevezni.

A középkorban azonban éppen az az általános, hogy a megrendelők az első-sorban ismertek, éppen ezért a kutatás egy-egy gyűjtemény feldolgozására törekszik. A XVI. századtól kezdve a készítőök nevének ismeretében a vizsgálat széles területről hozza össze egy-egy mester munkásságának anyagát. A könyvnyomtatás feltalálása következtében a XV. sz.-tól kezdve megsokszorozódik a könyvtermelés, most már a kis-számú magán megrendelő helyébe egyre gyakrabban lépnek fel maguk a nyomdák, s a könyvkötőipar a többi iparhoz hasonlóan kiterjedté válik.

Rákóczi Zsigmond könyvtáblája 1588-ból, a budapesti Ráday-gyűjteményben

Magyarországon, ahol az évszázadok vizsontagságai következtében az okleveles és az emléanyag egyaránt nagymérvű pusztulásnak esett áldozatul a kiterjedt könyvkötőművészetnek éppen ez a kezdeti korszaka a legismeretlenebb. Ennek megfelelően az eddigi kutatások részben éppen a mohácsi vész előtti időre szorítkoztak, részben pedig az emlékekben és adatokban bővelkedő XVIII. és XIX. századot vették vizsgálat alá. Itt első ízben kíséreljük meg, hogy a XVI. és XVII. század szerteágazó anyagáról valamelyest összefüggő képet rajzoljunk legújabb kutatási eredményeink alapján.

A mohácsi vész utáni időkben Buda elveszti központi helyzetét, az udvar megszűnik, és az ország három részre szakad. Ennek megfelelően a művelődés is megoszlik. A könyvkötők a peremvidékeken egyre-másra alakuló nyomdák mellett dolgoznak (1529 Nagyszében, 1535 Brassó, Újsziget, 1550 Kolozsvár stb.). Minden egyes nyomtatvány egykori kötéstáblájának vizsgálata egy láncszemet jelent számunkra, fontos adalékot a magyar könyvkötészet történetéhez. A minták alapján csoportok állanak össze, csoportok, amelyek egy-egy nyomda mellett működő könyvkötőműhely, vagy egy-egy könyvkötő munkájának együttesét adják.

A magyar XVI. századi kötéstáblák egyszerű díszűek, vaknyomásosak, csak ritkán jelenik meg egy-egy valamely ok-

Debreceni kötés keleties szalagdíszekkel, XVII. század

ból kiemelt könyvtáblán aranyozás. A könyvkötők ugyanazokat a szerszámokat használják a vaknyomásos és az aranyozott táblájú kötésekben, de az aranyozás munkája lassú, és az arany maga is drágítja a kötés előállítását. A barna borjúbőr, vagy a fehér disznóbőr, néha a pergamen kötésekben is többsoros szalagdíszeket alkalmaznak. Ezeket a szalag, vagy sorozatdíszeket derelyevágóhoz hasonló szerszámmal, ún. görgetővel nyomják a bőrbre. A minták többnyire figurálisak s az ábrázolt jelenetek vagy alakok egyházi jellegűek, vagy az antik világból merítik témájukat. Ritkábban találkozzunk a kortársak meglevenítésével is. Néha jelenetek egymásutánja fut körbe a táblafelületen, de felbukkan közbe-közbe egy-egy stilizált virágos vagy indás minta is. A XVI. században gyakori, hogy a görgetős díszekben ott találjuk a készítő mester monogramját és készítésének évszámát. A könyvtáblák szalagok által közrevett tükrét sarok- és középdíszek töltik ki. Gyakran az utóbbi is egy-egy nagyobb lemezről nyomott alakos ábrázolás, sokszor előfordul azonban a keleti jellegű szalagfonadék minták alkalmazása is.

Ilyen jellegű kötéstáblák borítják az egykorú magyar nyomtatványokat. A XVI. sz. első feléből ezideig nem ismerünk kimagasló művészi emlékeket, azonban a század második felétől szemtanúi lehetünk a fellendülésnek. A kezdeti aléltáság és politikai zűrzavar csillapultával a nyomdák mellett ismét fellépnek a magán, elsősorban fejedelmi megrendelők is. Erdélyben a fejedelmi udvar sajátos könyvkötés díszítő stílust hoz létre.

Az 1588-ban Rákóczi Zsigmond számára bekötött és az ő nevét viselő könyv-

C. H. monogramista kötése 1580-ból

vecske tábladisztítése egészen egyéni stílust mutat. A felület nemcsak aranyozott volt, de piros, fehér és kék színben festett. Hasonló keleti jelleget mutatő és színezett tábladisztítéssel Debrecenben is találkozunk a XVI. sz. végén. A XVII. században Debrecen könyvkötészetére is jellemző a görgetős típus alkalmazása, de előfordul néhány keleti jellegű tábladisztás ebben az időszakban is.

A XVI. sz. második felében már bonthatgatja szárnyát a későbbi nagy fellendülést megérő pozsonyi és nagyszombati könyvkötészet. A mintákból több monogramista jelzése tűnik szemünk elé, ezek közül kiemelkedő a mintegy az 1570-es évektől működő, magát C. H.-val jelző könyvkötő munkássága. Mintáit főként az egykorú nagyszombati nyomtatványokon találjuk meg. Eddig ismert 6—8 műve között vannak igénytelen kivételű görgetős könyvtáblák, de két igen kitűnő aranyozott munka is. 1572-ben, II. Rudolf koronázására készült egy kötés, amely ugyancsak görgetős keretdíszítésű, a tükörben pedig a császári ház aranyozott superexlibrise látható. Pozsonyi munkának tarthatjuk, mivel több egykorú pozsonyi eredetű könyvtáblán találjuk meg újra az itt alkalmazott mintákat s ez azonos szerszám használatára mutat.

A XVI. és XVII. században országszerte működtek könyvkötők, akik nemcsak az itthon nyomtatott könyveket kötötték be, hanem a külföldről behozott nyomtatvá-

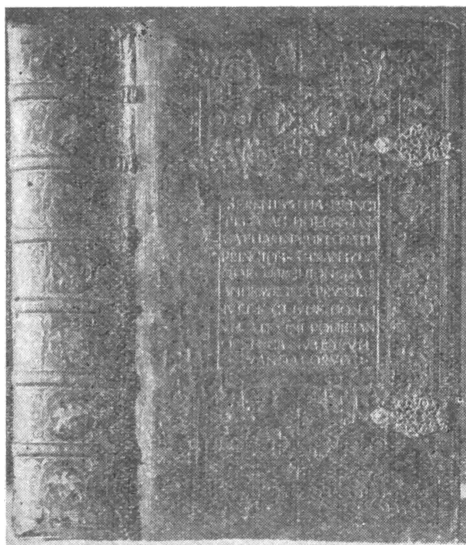
nyokat is. Gallen János kassai könyvárus és könyvkötő 1583-ban készült hagyatéki leltárából kötött és kötetlen nyomtatványokról tudunk.

A XVII. században a magyar művészeti élet fellendül. Bethlen Gábor a protestáns abszolutisztikus erdélyi fejedelem egységes és szilárd birodalmat hozott létre. Nyugati mintára berendezett fejedelmi udvartartása a művészetek melegágya, Nemcsak külföldi árukat vásárol, hanem iparosokat is betelepít, de a fejedelemség területén működő hazai mesterekkel is dolgoztat. Udvara hol Kassán, hol Gyulafehérvártól székelt. 1619-ben Gyulafehérvártól fejedelmi nyomdát állított, de fejedelmi nyomdászként nevezi meg magát 1622 körül a kassai Moiler Miklós is. Bethlen Gyulafehérvártól iskolát alapít, könyvtárat rendez be; mindezek elősegítik a könyvkötészet virágzását. A fejedelmi székben utóda I. Rákóczi György, aki főként Sárospatakon lakott, de fejedelemsége idején gyakran tartózkodott Gyulafehérvárott. Elődéhez hasonlóan szívén viselte a magyar kultúra ügyét, sárospataki könyvtára mellett Gyulafehérvárott is tart fent könyvtárat, ezek a közművelődést és a fejedelmi reprezentációt egyaránt szolgálják. Rákóczi levelezéséből arról is értesülünk, hogy gyulafehérvári nyomtatványokkal látják el a török megszállás alatt álló református eklézsiákat, nem tévesztvén szem elől, hogy a könyv vallási és világnézeti fegyver.

A Bibliotheca Corvina emléke is élt és hatott. Allítólag már Bethlen Gábor fáradozott a pusztulásnak indult kallódó kódexek visszaszerzésén, Rákóczi György pedig a portával tárgyalt — sajnos eredménytelenül —, hogy megszerezze könyvtára számára a páratlan emlékeket.

Mindezek a körülmények érthetővé teszik, hogy a fejedelemségnek ebben a virágzó korszakában a magyar könyvkötészet páratlan szépségű emlékeivel találkozunk. Mintegy 1620 és 1647 között három — a fejedelmek megrendelésére is dolgozó —, műhely működik. Ezzel szemben ezideig csupán egy könyvkötő nevét ismerjük ebből az időszakból, Lignicei Effmurdtt Jakabét, aki a fejedelem (I. Rákóczi György) »typographusa és compactora« címen jelzi magát néhány apró nyomtatványban 1629 és 1633 között.

A legszebb emlékek a felvidéki (Csehszlovákia) és erdélyi (Románia) könyvtárakban találhatóak, néhány darabot azonban hazai gyűjteményeink is őriznek. A fenti három műhely közül kettő — görgetős díszivel — inkább német igazodást mutat, a harmadik viszont a francia »a la fanfare« könyvkötőstílus igen érdekes és sajátos helyi változata. Rendkívüli ezeknek a könyveknek metszés díszé, melyek

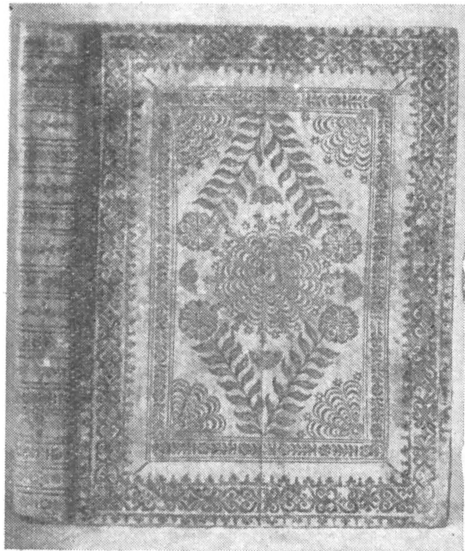
Brandenburgi Kata könyvtáblája
I. Rákóczi György műhelyének munkája,
1629

közül különösen figyelemreméltó az 1629-es, Rákóczi sajátkezű bejegyzésével ellátott Prágai András-féle nyomtatvány (Szabó I. 566.) lapjain alkalmazott gazdag figurális és ornamentális dísz. Ugyanennek a nyomtatványnak másik, Brandenburgi Kata számára franciás tábladíszű bekötött példánya nemcsak a dísz szépségével, hanem a metszés törökös ornamentikájával is méltán felkelti érdeklődésünket.

A keleti művészet igen erősen hat az európai reneszánsz művészet — főként iparművészet — stílusának alakulására. A könyvkötészet egyike azon területeknek, ahol ez a hatás a legerősebben érezhető. A Corvinák könyvkötő stílusát sajátosan alakította a keleti hatás, mely bizonyos nyugati átszíneződésben Itálián át, másfelől közvetlenül a törökökön keresztül érte. Ennek, a Rákóczi számára dolgozó franciás igazodású műhely alkotásainál, újra szemtanúi lehetünk. Ezek az eddig meg nem tárgyalt munkák nemcsak a magyar könyvkötészet szempontjából fontos alkotások, hanem az európai könyvkötészet egészét is új színekkel gazdagítják.

Néhány ugyancsak kiemelkedő erdélyi munka vezet át a XVII. sz. végén ún. Apafi vagy Bornemissza kötéseikhez. A vörös vagy fekete bőrkötéseken csillog a hibátlan aranyozás, a tábla közepében és sarkaiban ott találjuk a francia eredetű, de európaszerte elterjedt ún. legyeződísz. Míg azonban a külföldi legyeződíszes kötetek általában szárazabb megfogalmazásúak, ezeken a kötéstáblákon a legyeződíszek körül koszorúcskák és indák kígyóznak, a fennmaradó felületet pedig apró csillagok és rozetták népesítik be. Szárazabb, kimértebb megfogalmazású lesz a nyugati Nagyszombat könyvkötészete, de ebben az időben még a nagyszombati könyvkötészet is hajlik

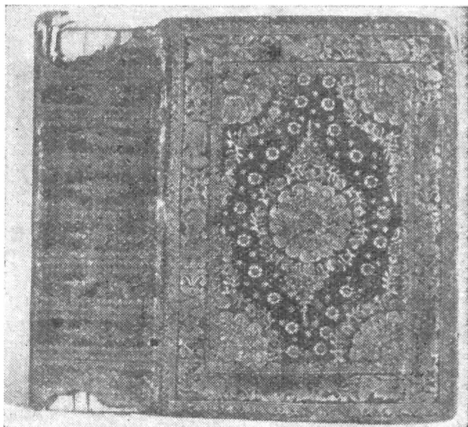

*Legyeződíszes nagyszombati kötés
1690 körül*

efelé a szinte keleties túlszűfoltosság felé s szívesen alkalmaz naturális inda és madaras díszeket.

A század végén Erdély elveszti politikai hatalmát és véget ér az a virágzó és sajátosan nemzeti hangú művészet is, amelyet a XVII. sz. folyamán kifejlesztett. Örökösjei a felvidéki városok, főként Kassa és a vele eddig is ugyancsak kapcsolatban álló Debrecen. Ez utóbbi a magyarországi református városok, Nagyszombat pedig a katolikus beállítottságú vidékek könyvkötészetének központja, és mintegy stílusalakítója lesz. A XVII. sz.-ból két debreceni könyvkötő nevét és munkáit ismerjük, a század 30-as éveiből Fodorik Menyhértét, a század második feléből pedig Töltési Istvánét. Mindketten nyomdászok is, Fodorik 1633 óta áll a nyomda élén (megh. 1663-ban) Töltésit először 1680-ban említik. Nyomatat és »aranyasan« beköt könyvet Thököli fejedelem számára. Az emlékanagy azt mutatja, hogy a többi debreceni nyomdász is foglalkozott könyvek kötésével.

A XVII. sz.-ban a magyar könyvkötészet hangja egyre többszölamúvá válik. A városok könyvkötészetében a közös vonások mellett egyéni stílus fedezhető fel; ez a többszölamóság a következő század folyamán még fokozódni fog. A fontos központok már a XVII. sz. folyamán kialakulnak és megkezdődnek a könyvkötő céhalakulások. Ebben előljárnak a felvidéki városok, Lőcse, Kassa, majd a céhszabályokat ez utóbbitól átvevő Debrecen (1704) stb. A céhalakulások a XVIII. sz. folyamán folytatódnak, azonban sok

Apafi—Bornemissza kötés

olyan városunk van, ahol a virágzó könyvkötészet ellenére sem alakult önálló céh, vagy ha igen, akkor is későn, mint pl. Sopronban. Ebben a városban pedig főretlenül végigkísérhetőek a könyvkötőnevek és emlékek már a XVI. sz. elejétől s a soproni könyvkötők most tárgyalt korszakunkban is néhány igen szép munkával gazdagítják a magyar könyvkötészet együttesét.

A nagyobb központok mellett azonban a XVII. sz.-ban már csaknem minden nagyobb városunkban is működik könyvkötő, aki ellátja a város szükségleteit, és valamelyik közeli céhes város körletébe tartozik, rendszerint ott is tanult. A többi mellé lassan felsorakozik az ország közepe, a török által fogva tartott területe

is. Az Alföldön a hódoltság utolsó idejében már találkozunk hivatásos könyvkötő kezényomával — aki egyúttal könyvárus is —, míg korábban valószínűleg az iskolamester végezte a könyvkötészeti munkákat. Érdekes, hogy a Duna—Tisza közén mily gazdag és gyakran törökös mintákkal díszítik a könyvek belsejét, ezzel szemben a kötések díszítmódjában teljesen a kialakult típusokhoz alkalmazkodnak. Az itteni könyvkötők általában Debrecenben tanultak.

A török hódoltság megszűnte a művelődés fellendülését eredményezi. A XVIII. századtól az emlékanyag gyarapodása, a könyvtváralakulások, stb. részben új kutatási módszert tesznek szükségessé. Mindezzel következő alkalommal foglalkozunk.

B. Koroknay Éva

HÁNY NYELVEN JELENTEK MEG AZ EGYES ISMERT SZERZŐK MŰVEI? Az Unesco kimutatást készített azokról a könyvekről, amelyek 1953-ban különféle idegen nyelveken jelentek meg. A lista élén Engels áll, akinek műveit 24 nyelvre fordították. A következő Sztálin — 23 nyelvre. A további sorrend: Lenin, Zweig 22, Mauriac, Shakespeare 21, Marx 20, Cronin, Gorkij, Mark Twain 19, Andersen, Russel, Stevenson, Tolsztoj 18, Dickens, Dosztojevszkij, Gr. Greene, Platon 17, Gogol, Shaw 16, A Biblia, Victor Hugo, Jack London 15; 14 nyelvre szerepelnek többek között: Sienkiewicz, Csehov, Balzac, Cervantes, Hemingway, Jules Verne, Zola; 13 nyelvre fordították Maupassant és Steinbeck munkáit és végül a 12 nyelvek közé sorolhatók a következő írók: Flaubert, Goethe, Stendhal, Turgenyev. (Bibliotekarz.)

□

A MAGYAR GOLYÓCSAPÁGY GYÁRTÁSÁT mutatja be az Országos Műszaki Könyvtár egyik utcai tárlójában. Az R. M. Művek golyócsapágygyártának mintadarabjain végig követhetik a szemlélődők a golyócsapágy-gyártás minden mozzanatát, megmunkálását, összeállítását. A másik utcai tárlóban a golyócsapágy történeti fejlődését mutatja be a könyvtár az ókori görögöktől kezdve egészen a modern csapágyig.

Az emeleti tárlóban az olaszországi Nemi-tó iszapjában lett mintegy 2000 éves hajó gépeleméről és csapágyairól készült fényképfelvételeket és rekonstrukciós rajzokat tekinthetik meg az olvasók. (O. M. K.)

□

A SZOVJETUNIO ÁLLAMI SZÉPIRODALMI KIADÓJA a folyó év második felében számos keleti ország irodalmát adja közre. Ezek között egyaránt helyet foglalnak a klasszikusok és a modern írók. A közeljövőben jelenik meg a XII. és XIII. század klasszikus kínai írójának Pu Szun-lin-nek második novellás-könyve. Kiadásra előkészítették a IX. századbéli Tan-Időszak íróinak és költőinek elbeszélés-, illetve versgyűjteményét, valamint a klasszikus koreal költészet gyűjteményes kiadását.

A japán klasszikus írók műveit Szimazaki Toszon (»A megszegett végrendelet«), Tokutoma Rok (»Kuroszio«) és Ihaz Szajkaku novelláit képviselik. A fentiekben kívüli jávai legendákat és meséket fognak kiadni.

Ugyanennek a kiadónak a tervében szerepel Zalka Máté és Petőfi Sándor »Válogatott műveinek kiadása. (Szovjetszkaja Kultura).

ÚJ HELYRE KÖLTÖZÖTT több kerületi Szabó Ervin könyvtár a nyár folyamán. Így került a VIII. ker. 1. sz. könyvtár a József körút 70. sz. alatti emeleten levő helyiségeiből a Guttenberg tér 3. sz. alá. A földszinten elhelyezkedő új könyvtárnak igen jó a fekvése. Tágas, világos és az idősebb olvasók is kényelmesen megközelíthetik.

Ugyancsak új helyiségbe költözött a X. ker. Szabó Ervin Könyvtár a Zalka Máté tér 6. számából a Körösi Csoma út 3 szám alá. A könyvtár az új helyiségbe való költözés alkalmával megfelelő új berendezési tárgyakat: 4 méteres kölcsönző pultot, üveges kirakatot stb. kapott. Az ifjúsági olvasók részére külön kölcsönzésrészlet állítottak fel, így a jövőben a felnőt olvasókkal való foglalkozás zavartalanul végezhető.

Más kerületi könyvtárakban komoly átépítési munkálatok folynak; Például a XV. ker. rákospalotai könyvtárban az átépítés során külön kölcsönző, nagyobb raktár és olvasóterem készül. A XIV. ker. Bosnyák utcai könyvtára is rövidesen átépíti helyiségeit, ezáltal külön ifjúsági részlege és olvasóterme lesz.

A többi kerületi könyvtárban festenek és a szükséges javításokat végzetik. Új kályhákat állíttatnak fel, takarítják, szépítik a helyiségeket. Így várják a régi olvasóikat és az új beiratkozókat a kerületi Szabó Ervin könyvtárak. (Sz. E. K.)

□

A MEDOSZ könyvtárossal részére egésznapos értekezletet tartott a szombathelyi Megyei Könyvtár. Az értekezleten a könyvtár munkatársai általános könyvtartási és módszertani kérdésekről tartott előadásokat, majd gyakorlatban is bemutatták, hogy kell egy könyvankétot rendezni. (Kuntár L.)

□

A KÖNYVSORSJÁTEK HUZÁSA szeptember 25-én ünnepi matiné keretében zajlik le Budapesten a Bartók-teremben. A sorsolás előtt vidám műsort rendeznek, melyen számos népszerű színvész lép fel, köztük Ascher Oszkár, Horváth Tivadár, Palotai Erzsi, Rádai Imre, Szabó Miklós, Török Erzsi és Zsolnai Hédi. Gálcsiki János konferál. A belépés díjtalan. A sorsolás után valamennyi sorsjegy ellenében, névértékük erejéig bármilyen könyvet megvásárolhatnak az állami könyvesboltokban azok a sorsjegytulajdonosok, akiknek sorsjegyét nem húzták ki külön nyeremményel. (AVK)

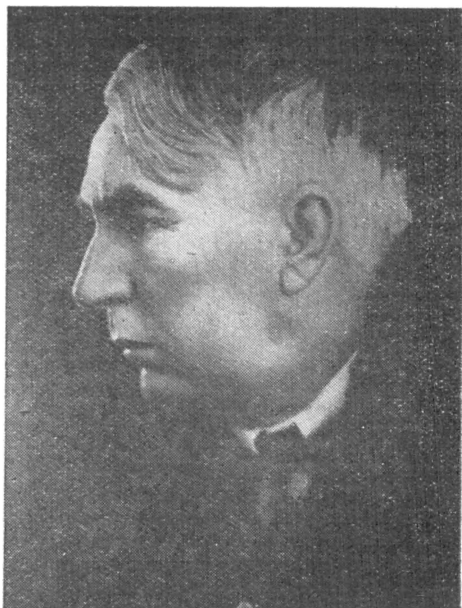
MÓRA FERENC

Életének körülményei annyi és oly sokféle munkát róttak rá —, de ez a sokoldalúságával és elmélyültségével egyaránt lenyűgöző ember maradandót alkotott, bármit kívánt tőle a sors. A szegedi múzeumot és könyvtárat a legszobosabb, leggazdagabb ilyenfajta vidéki intézménnyé fejlesztette »a halott könyvek, száritott virágok, ezeresztendő cse-repek vidéki nyilvántartója«; ásatásai, régészeti kutatásai európai jelentőségű eredményekre vezettek; tekintélynek tartották növénytani, állattani kérdésekben is, barátai körében csodált polihisztor volt; újságcikkeit tízezrek várták minden vasárnap; és ami a legfontosabb: irodalmi munkássága — először ifjúsági írásaival, később főképp a korabeli magyar világot megjelenítő regényeivel és elbeszéléseivel — a kor legjelentősebb magyar írói közé emelte. Hányszor töprengett életének, munkájának értelme felől... Írásaiban számtalanszor felbukkanó megjegyzései közül azt éreztem legjellemzőbbnek, amit élete vége felé egyik jubiláris ünneplésekor mondott: »Nem vagyok más, csak a magyar élet riportere; riportokat írok hol a halott hunokról, hol az élő tanyaiakról, vagy ha jobb témám nincs — a szívevről.«

1.

A foltozó szücs és a kenyérsütő aszszony ötödik fia 1879-ben született Kis-kunfélegyházán, a négy évtized múlva Móra Ferenc utcává lett Daru utcában. Gyerekkorában örökké krajcáros gondok felhőzik családjának életét, akkor lett »befelé síró fajta«. A *Mindennapi kenyereünk és Szeptemberi emlék* című elbeszélését olvassa el, ezeket az együttérzés könnyét és meghatott csodálatot ébresztő gyönyörű elbeszéléseket, aki ismeri akarja Móra gyermekkorának, családjának, diákoskodásának légkörét. Gyerekkorának élményei később számtalanszor felragyognak írásaiban; akkor sem tud másképp látni, érezni, mint apja, a városzéli félig paraszt, félig mesterember, akinek 48-as érzelmei miatt soha sincs szerencséje a magas hatóságokkal. Ebből az időből származik pl. Móra annyiszor jelentkező ellenszenv a bürokratikus közigazgatással szemben. Nem felejtí azokat az emlékeket, amikor »elállt a házunk szívverése he-tekre, ha a bakter pecsétés írást adott be az ablakon«.

Első betűszomjas éveiből legboldogabb élményeként emlékszik arra a napra,

amikor édesanyja egy kakas árából — apja tudta nélkül — megvette neki első könyvét, az *Ezeregyéjszakát*.

A Félegyházi Hírlap című helyi lap már tizennégy éves korában közli verseit.

A pesti egyetemen természetrajz— földrajz tanárnak készül; tanít is egy esztendőt Felsőlövön. 1902-ben a Szegedi Napló munkatársa (később szerkesztője) lesz, ahová eredetileg Adyt hívták, de Ady keveselte a fizetést. Voltaképpen ezzel indul írói pályája, amelyen mintegy két évtizedig — saját hasonlatával — döcögő vicinálisként halad. A Szegedi Naplót 48-as, függetlenségi szellemben szerkeszti, egyszer felségsértési pert is akasztanak a nyakába. A szegedi városi múzeumba Tömörkény hívja meg; Tömörkény halála után ő lesz a múzeum igazgatója is.

Első megjelent könyve verses mese (*Az aranyszörű bárány*, 1903). Ezután is sokat ír az ifjúságnak nagy szegedi elődeihez, Mikszáthoz, Gárdonyihoz, Tömörkényhez hasonlóan. Móra ifjúsági művei (*Dióbél királyfi*, *Csalavári Csala-vér*, *Kincskereső kis ködmön* stb.), amelyek ma is gyermekeink legkedveltebb olvasmányai közé tartoznak, fontos részei a századforduló után kibontakozó újstílusú magyar ifjúsági irodalomnak. Már igazi írók írják a mesekönyveket és ifjúsági regényeket. Ízlésük és tehetségük

gük elfordul az addig dívó idétlen didaktikájú, üvegházi modorú ifjúsági irodalomtól és ifjúsági műveikben (elsősorban Móricz, Molnár, Gárdonyi és Móra) győzelemre viszik a természetes hangot, a művészi igényességet és haladó nemzeti eszmények romantikus hevű tiszteletét.

Móra lírája sokáig alig több egy mélyen érző, bölcs ember töprengésénél családi szomorúságokról, örömeiről, a körülötte kavargó világról. Az első világháború alatt azonban sokat nő Móra költészetének hőfoka és mondanivalójának jelentősége. A humanista-pacifista író kezdetől szembeszáll a háborús örüllettel és versei hangot adnak a nép elkecseregésének. Néhány verse, mint pl. a *Pièta*, a háború borzalmaiba beleőrülő parasztasszony, Papi Kis Veron meg-rázó története, bejárja az egész országot — és eszmei fejlődésének első mag-salátán mutatja Mórát. Szerkesztése alatt a Szegedi Napló is ritka sziget marad a militarista őrzöngés közepette. 1918 őszén tagja a szegedi Nemzeti Tanácsnak, megeléknül közéleti tevékeny-sége, ekkor írja egyik legszebb cikkét *Hiszek az emberben* címmel. *»Füstön, ködön, gyászon, szenvedésen túl«* látja *»a jövőnd napsütött vetését«* —, de mégsem tud eljutni a proletárdiktatúra megértéséig.

2.

A fehérterrortól és a kurzus politiká-jától undorral fordul el. Regényei is val-lanak erről; ekkor mélyül el társadalom-kritikája, ezekben az években lesz iga-zán nagy író. 1921-ben írja *A festő ha-lála* c. első regényét (a további kiadások-ban *Négy apának egy leánya* címmel je-lent meg). A regény látszólag könnyed; színes, érzelmes história, egy öregedő régész mélabúba enyésző szerelméről. Anekdotá és líra, idill és tragédia válta-kozó sodrában mutatja be Móra egy kis Tisza menti falu életét az 1919 utáni magyar világ sivár levegőjében. A falu intelligenciája, a bogaras, félörült or-vos, az étel-ital örömei közt álmodozó pap, a falu népét ravasz erőszakkal mar-kában tartó jegyző éppúgy jellemző alakjai a levert forradalom utáni or-szágnak, mint a testi-lelki nyomorúság-ban fulladozó parasztok. Hiába Móra melegen sugárzó humora, ez a humor igen gyakran torzul keserűséget, fájdal-mat takaró öngúnnnyá.

Hannibál feltámasztása című kisregé-nyét 1924-ben írja — de csak az ide-i könyvnapon jelent meg. A regény első személyben írt ragyogó pamflet, szati-rikus kép a bethleni konszolidáció első éveiből. Főhőse klasszika-filológus tanár,

oroszfogságból érkezik haza félkéz-zel, orosz feleséggel és azzal az elhatározás-sal, hogy nem politizál. Arról ír tanul-mányt az iskolai értesítőbe, mennyire másképp alakult volna a világ sora, ha nem a rómaiak, az erőszak emberei, ha-nem a finom szellemű púnok győznek a zámái csatában. Meg is járja a követ-keztetéseiivel: rásütik, hogy a zsidók vi-láguralmát akarja (mert a púnok sem-i-ták...), a parlamentben, a sajtóban a magyarság ellenségének titulálják. Majdnem öngyilkosságba hajszolják, vé-gül állását veszti. Érthető, miért nem jelenhetett meg a *Hannibál feltámasz-tása* a felszabadulás előtt: maró szatí-rája telibe találja a rendszert a faji gyű-lölködésnek, az ostobaság terrorjának, a kurzuslovagok aljas üzelmének világát.

A magyar paraszt, *»a lehajtott fejű, szomorú és fáradt emberek«, »a szik-kadt, kopár mezők«* regényét akarta megírni Móra *»Ének a búzamezőkről«* (1927) című művében. A regény azzal in-dul, hogyan tapos bele a háború egy Szeged-vidéki tanyai család életébe, s azzal fejeződik be, hogyan stabilizá-lódik itt újból a nyomor és sötétség világa. 1919-ben is alig jut el ide valami a for-radalom hívásából, s aztán a fehér világ mint koporsófedél zuhan a tanyasi kis-emberek reményeire. Mórának sohasem volt jobb lehetősége, hogy átfogó kép-ben, a gyökerekig világitva mutassa meg a parasztság és az egész magyar társa-dalom alapvető, alkati hibáit, hogy *»apostol és próféta«* legyen, mint egyhe-lyütt a regényírótól kívánja. De hiába látja, hogy a magyar falu a kapitalizmus szorításában vergődik, nem bízik abban, hogy másképp lehet, nem hisz abban az erőben, amely széppé, emberivé formál-hatná itt az életet. Ezért fedik el a re-gényben az alapvető társadalmi okokat szerelmi konfliktusok, lélektani problé-mák, ezért kerül végül is a miszticizmus, a dezilluzionáltság kátyújába. Az *Ének a búzamezőkről* Ferenc és Etel szerelmé-nek vagy az öreg Mátyás alakjának raj-zában az írói remeklés nagyszerű mi-niatúrjeit adja, de az egész kompozíció nem tudja elérni a szándékolt célt.

Móra egynek érzi magát az elesett al-földi szegényparasztsággal, de kiábrán-dulások buktatói között élő, rezignált ember lesz, akiben a társadalmi elége-detlenség feszítő ereje iróniává csende-sedik és legfőképpen: nem találja meg a kapcsolatot a munkásosztállyal. Azok-ban az években pedig már csak erről a társadalmi és ideológiai alapról lehet a magyar életet alakító erők mélyére lát-ni és a jövő fényeit megvillantani. Ilyen módon a regény nem több annál, mint

amit az öreg Mátyás mond egy helyen: »Ha az ember sóhajtani nem tudna, hát mögfulladna.« Pedig ő is tudja már, hogy — mint egyszer bátyjának írja — szívfájással meg nem álltunk semmit.

Móra utolsó regényében, az *Aranykoporsó*-ban messze kerül addigi témáitól — Diocletianusnak, a késői császárszokor nagy uralkodójának korába. Az író Móra ábrázoló művészetét segíti ebben a regényben az elmúlt korokat tudós szenvedéllyel feltáró régész Móra is. A regény első fele igazi szélessodró, nagytávlatú epika a Római Birodalom egységét újból megteremtő Diocletianus küzdelmeiről, majd a keresztényüldözések fellángolásáról, és történeti konkrétságával éppúgy megragadja az olvasót, mint a kor meglevenítésének művészetével. A továbbiakban Diocletianus fiának tragikus szerelme tölti be a regényt. Igen nagy a regény korfestő, lélekábrázoló ereje és Móra csodálatosan szép, tárgyiaságot, lírai tömörséget és zeneiséget egyesítő nyelve talán itt a legkifejezőbb. Az *Aranykoporsó* kétségtelenül az egyetemes történehez kapcsolódó legszébb magyar regények közé tartozik.

3.

Még írja az *Aranykoporsót*, amikor a Földhözragadt Jánosoknak tekintetét érzi a kéziratpapíron. 1932-ben, a gazdasági válság mélypontján döbbenetessé nő véreinek, az egyingeseknek, a mezitálábasoknak a nyomorúsága. »Közülünk való vagy... beszélj rólunk... Ne cifrázd, ne szépítsd...« Erre a hívásra felel *Földhözragadt Jánosék 1932-ben* című cikksorozata. Nem mond el mindent, amit lát, úgy is hihetetlen a tények brutalitása. Az 58 pengős búzán bérelt föld 6 pengős búzát terem és az alföldi tanyákong döng a végrehajtó kkalapácsa; kukoricaliszten és vadhagymán dolgoznak a tanyai zsellérek, ha van munkájuk; a nyomorúság az örület és az elállatiasodás zavaros hullámaait zúdítja a magyar falura. A magyar nép »jobb-bágykorában sem szenvedett annyit, mint a kapitalizmus rabszolgájaként ma« — írja egyik 1932-ben kelt levelében.

A cikksorozatra felfigyelnek az országban, de az író maga sem reméli, hogy írásai rést vághatnak »a torkonragadhatatlan, legyőzhetetlen Rendszeren«.

Móra ekkor már az ország legnépszerűbb írója. Népszerűségét elsősorban újságcikkei teremtik meg, amelyek a húszas évek elejétől fővárosi lapokban, a Világban, a Magyar Hírlapban, majd a Pesti Hírlapban jelennek meg rendsze-

resen. E rövidreszabott pályakép során éppen csak utalhatok e tárcák, életképek, vallomások, kis elbeszélések témáira és Móra írói magatartásának egy-két vonására. Móra újságírói munkássága színvonalban és az írói szolgálat lendületében méltó folytatója a Jókai, Mikszáth, Bródy-teremtette hagyományoknak.

Különösen jelentősek azok a cikkei, amelyekben valóban mint »a magyar élet riportere« szólal meg. Ezekből az írásokból az ellenforradalmi Magyarországnak a kisemberek, a paraszti milliók szemével látott jellemző képe bontakozik ki. A »nemzeti nyomor« égő sebeitől, a tisztességet vesszőfuttató, a becsutelnységnek gazsuláló közéleti erkölcsről, a fafejű bürokratizmusról vagy a Horthy-korszak népellenes és kultúraellenes kultúrpolitikájáról írott cikkei akár forrásul is szolgálhatnak e korszak kutatóinak. Önéletrajzi írásaiban (*A Daru utcától a Móra Ferenc utcáig*) is rengeteg a kortörténeti reflexió.

Ma is érdekesek és tanulságosak azok a cikkei, amelyeket a polihisztor Móra »a tudás szentjamosbogarainak« szánt. Sokoldalú tudása csodálatos könnyedséggel és kedvességgel szővődik cikkeibe. Utál mindenfajta nagyképűséget, műveletlenséget. Számos archeológiai-néprajzi cikket ír (*Utazás a földalatti Magyarországon*), szereti »az ősök vallatását«. Ő egyébként az elmúlt évtizedek legszerencsésebb magyar archeológusa, több mint 3000 avar, gepida, honfoglaláskori sírt tárt fel. Szívesen ír kultúr-történeti, növénytani témákról (*Georgikon*); útiélményeiben is (*Beszélgetés a ferde toronnyal, Túl a palánkon*) sok a megragadó ötlet, értékes megfigyelés.

Szinte mindig első személyben ír, gyakran ő maga a hőse írásainak, mégsem lesz unalmas. Szubjektivitásának varázsa, bölcs Arany János-i humora, stílusának meleg líraisága maradandóvá teszik kevésbé jelentős cikkeit is.

4.

Móra élete vége felé torzónak mondja azt, amit alkotott. Úgy érzi, hogy más munkái miatt tollában maradnak a legjobb művei. Halála pillanatáig tele van tervekkel. Már pusztítja szervezetét a rák, de utolsó nyarán még regényt kezd Rózsa Sándorról.

Nyilvánvaló, hogy a másfajta munkák, a kenyékereset céljával is folytatott újságírás mellett inkább Móra világnézetében kell keresnünk az igazi nagy koncepciók hiányának okát. Felvilágosult liberalizmusából, humanizmusából nem

futja arra, hogy a kor Móricz-i színvonalú epikus lehessen; társadalomkritikája csak olykor-olykor tudja megközelíteni a Móricz-i izzást és átfogó erőt. (Valóságismerete és népszerűsége így is hat a népiesekre.)

Móra Ferencet életében és halála után is többre becsülik az olvasók, mint a kritika és az irodalomtörténet. Műveinek sorsa, értékelésének alakulása arra figyelmeztet, hogy sok még a tennivalónk megbecsülése körül. Schöpfung irodalomtörténete pl. érihetetlen módon csak »a regionális irodalom« képviselőjének tartja. Igaz, hogy Móra műveiben szinte mindig az alföldi magyarság életéről beszél; de ki tagadhatná ma már problémáinak, írásművészetének nemzeti jelentőségét? A hivatalos irodalompolitika a felszabadulás előtt igyekszik Mórát a kispolgári tömegek érzelmes szórakoztatójaként elkönyvelni. Igaz, nem egyszer Móra maga is tápot ad ilyen törekvéseknek végtelen szerénységet tükröző, írásainak értékét kétségbe

vonó megjegyzéseivel. Nemrég pedig — a halálának húszadik évfordulójára írott cikkekben világnézeti korlátainak elemzése során kevés hely maradt pozitív eredményeinek hangsúlyozására.

További kutatások, elemzések feladata Móra jelentőségének, irodalmi szerepének alaposabban tárgyalása. Kétségtelen pl., hogy Mikszáth, Eötvös Károly és Tömörkény »anekdotizmusának« része van Móra írásművészetének, műfajainak kialakulására. Ez a hagyomány gazdagodik is nála, főképp líraiabban hangvétellel és a folklórból sarjadó esztétikájának sajátos ízeivel. Leglényegesebb azonban, hogy — bár az igazi forradalmiság hiányzik műveiből — mindvégig töretlen marad írásainak erkölcsi hitele, becsületes szándéka, nemzeti múltunk legszebb eszményeibe kapaszkodó (milyen lelkes vonzódással tudott írni Petőfiről, Tánccsicsról!) és egy különb jövő felé forduló humanizmusa. Móra életműve a közelmúlt magyar irodalmának a legnagyobbakat megközelítő értéke.

Pók Lajos

A SZOVJETSZKOJE ISZKUSSZTVO 2 kötetes gyűjteményt adott ki »A népi demokratikus országok klasszikus drámairodalma« címmel. Az 1. kötetben Lengyelország és Csehszlovákia klasszikus színpadi műveinek válogatott munkái vannak, míg a 2. kötetben foglalnak helyet Bulgária, Magyarország és Románia. Magyarország drámairodalmát 3 színdarab képviseli: Bánk bán, Ingyenélők, Uri muri. (Szovjetszka Kultura).

□

NÉPRAJZI MUNKAKÖZÖSSÉG ALAKULT

A SZOMBATHELYI MEGYEI KÖNYVTÁRBAN

A megyei és járási könyvtárakban helytörténeti és néprajzi adattárakat kívánunk létesíteni megyénkben. Az adattár anyagát kétféle módon szedjük össze: a már meglévő gyűjtemésekből és saját gyűjtésből.

A saját gyűjtést munkaközösség végzi, mely ez év tavaszán, főképp középiskolai tanulókból alakult. Heti összejöveteleinken állandóan bővítettük néprajzi ismereteiket, s megismertettük velük a gyűjtés módszereit. Jelenleg a Nagy Lajos Gimnázumból 11, a Közgazdasági Nyű Technikumból 3, a Közgazdasági Leány Technikumból 22 és a Gépipari Technikumból 2 tagja van a munkaközösségnek.

A nyári szünetidőre minden tag kapott feladatot. Mindenki gyűjti a gyermekszokásokat, ezenkívül pedig a helyi adottságoknak megfelelő szokásokat, hagyományokat.

A munkaközösség több tagja a munkahagyományok gyűjtését végzi. Külön brigád végzi a szombathelyi származású Derkovits Gyula festőművészre vonatkozó helyi hagyományok gyűjtését.

A nyári szünetidő kizárólag adatgyűjtésre szolgál. Szeptember folyamán az íráskészséggel rendelkező tagok a gyűjtött anyagot feldolgozzák, s a Megyei Könyvtár olvasótermében nyilvánosan bemutatják. A legsikerültebb írásokat felküldjük a IV. Országos Néprajzi Gyűjtőpályázatra. Kőszegen, Sárváron és Szentgotthárdon a járási könyvtárak keretében most folyik a munkaközösségek megszervezése. (Kuntár L.)

A SZOVJET KÖNYVKIADÁS 27 évről beszédes adatokat közöl a »Szovjet Könyvkereskedelem« legutóbbi száma. Eszerint amíg 1913-ban, az utolsó békesztendőben, a cári Oroszországban 26 200 könyv jelent meg 86,7 millió példányban, addig 1954-ben 49 000 mű került kiadásra 976,7 millió példányban. A kiadott művek példányszáma tehát 11-szeresen haladja meg az 1913. évit. A marxizmus-leninizmus klasszikusainak művel 18 466 kötetben, együttesen 1 milliárd 63 millió példányban jelentek meg. Az 1928–1954. években megjelent művek 28,2 százaléka politikai, társadalmi és gazdasági irodalom, 10,6 százaléka természettudományi és matematikai, 9,3 százaléka mezőgazdasági, 8 százaléka műszaki, 11,5 százaléka nyelvtudományi és irodalomelméleti és 16,2 százaléka szépirodalmi jellegű mű volt. Az ifjúsági irodalom alkotásai közül az 1918–1954. években 1 milliárd 316 millió példányt jelentettek meg.

□

JELVÉNNYEL ÉS PÉNZJUTALOMMAL tüntetik ki az Építők Szakszervezetének legjobb könyvtárosaikat. A »Kitűnő könyvtáros« elnevezésű jelvény 500 forint pénzjutalommal, a »Dicséretes könyvtáros« jelvény 300 forint pénzjutalommal és a »Jó könyvtáros« jelvény könyvjutalommal jár. A szakszervezet elnökségének határozata alapján júliusban három könyvtáros a második fokozatú, 11 könyvtáros a harmadik fokozatú jelvényt és jutalmat kapta. (Kazimíry Gy.)

A könyvkiadók terveiből

A SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ az utolsó negyedében három új magyar regényt ad ki, Szabó Pál önéletrajzának harmadik kötetét, Sásdi Sándortól A bosszú és Raffy Adámtól a Két malomkő címűt. Megjelennek László Ibolya és Tamási Lajos verseskötelei. — Második kiadásban lát napvilágot Darvas József: Egy parasztszalad története című munkája. Kiadják Ruffy Péter riportjait, Lukács Györgynek a Német realisták című tanulmánykötetét, K. Grandpierre Emilől az Elmés mulatságokat. A Móricz-sorozatban a Sárarany és az Isten háta mögött című regények, a Nagy Lajos-sorozatban Egy lány a századfordulón, a Gábor Andor-sorozatban egy cikkeket és riportokat tartalmazó kötet, a Mikszáth-sorozatban az Elbeszélések II. és III. kötete jelenik meg. A Magyar Klasszikusok között Kis József—Komjáthy—Reviczky válogatott művei és Petőfi összes művei három kötetben látnak napvilágot. Bibliapapíron kiadják Arany János, Balassi Bálint, Vajda János és Vörösmarty Mihály összes verseit. Sorozaton kívül megjelennek két kötetben Vörösmarty Mihály drámái is, továbbá Gábor Andor novelláiból egy válogatás, Kosztolányi Dezső válogatott versei, Petele István: Lobbanás az alkonyatban és Goszdu Elek: Nemes rozsdá c. műve. Három emlékiratot is kiadnak: Déryné naplóját, Bethlen Miklós önéletrajzát és Vályiné emlékezeit Jókairól. Az Olcsó Könyvtár-sorozat következő kötetei ezek lesznek: Karinthy Ferenc: Budapesti tavasz, Friss szél címen egy válogatás a tíz év legszebb elbeszéléseiből, Móra Ferenc: Aranykoporsó, Balzac: Ferragus, Keplang: A dzsungel könyve, Mark Twain: A látótejt város, Romain Rolland: Colas Breugnon és Wells: Bealby.

A MŰVELT NÉP KÖNYVKIADÓ az utolsó negyedében három útleírást ad ki, megjelenik a Régi magyar világljárók gyűjteményes kötet második kiadása és ennek folytatása is. Magyarok a nagyvilágban címmel, mely többek között Cholnoky Jenő, Ligeti Lajos, Germanus Gyula és Magyar László tudós utazók saját kalandjait tartalmazza. Mark Twainnek egy újabb útleírás kötetje is megjelenik, amelyben a kiváló amerikai író a Missisipi tájának múlt századi életét, a nevadai aranylás éveit, németországi és svájci élményeit írta meg.

A történelem iránt érdeklődők Tilkovszky Lóránt: Az 1831-es parasztfelkelés, Szekeres: Pécsi bánysztrájk című tanulmányaikat és Garibaldi válogatott írásait kapják.

A Nagy Magyar írók sorozatban Varga Balázs: Berzsenyi Dániel című műve, az irodalomtörténeti tanulmányok között Sziklai László: Gáspár Imre című műve jelenik meg. Érdeklődésre tarthat számot Tolnai Gábor: Tanulmányok, cikkek, bírálatok című gyűjteményes kötetje és Szabó Árpádnak tavaly az Akadémiai Kiadónál már megjelent Homéros című művének átdolgozott, új kiadása.

A természettudományos munkák sorában végre megjelenik Darwin: A fajok eredete című korszakalkotó művének új magyar fordítása. Az Élő fizika harmadik köteteként kiadják Óvegés József: Az elektronok nyomában című munkáját. Megjelenik még, többek között, Vajda Ernő: Magyar növényvilág című hatalmas képeskönyve, mely új és népszerű módon ismerteti a magyar növényvilágot, és Lányi—Wiesinger: Akvaristák kezikönyve.

Igen érdekes művelődéstörténeti munka lesz Tevan Andor: A könyv története című tanulmánya.

Megjelennek Jászai Mari válogatott írásai, Sádoul: Chaplin életrajza és a Magyar balett története. Barcsay Jenő Művészeti anatómiáját második kiadásban adják ki.

AZ IFJUSÁGI KÖNYVKIADÓNAK igen gazdag az utolsó negyedévi programja. Sok klasszikus mű új kiadása szerepel benne, így többek között Beecher Stowe: Tamás bátya kunyhója, Scott: Ivanhoe, Anatole France meséi, Grimm meséi, Petőfi János vitéze, Arany Toldija, Dickenstől a Copper-

field David, Coopertól a Vadlő, Mikszáthtól A beszélő kőtőcs és négy Verne-regény, egy közüliük, a Dunai hajós, az Olcsó Könyvtár sorozatban. A szovjet ifjúsági irodalmat Szutyjev: Erdei posta, Majakovszkij: Mennyi állati, Alekszandrova: Az én macskám, Beljajev: A régi vár, egy válogatott Puskin-kötet és más művek képviselik. Sok könyv jelenik meg élő magyar íróktól is, Fekete Istvántól Lutra, Beczassy Judittól Marika, Rónaszegi Miklóstól, A nagy játszma, Fazekas Annától a Kerek kő, Zelk Zoltántól a Három nyúl, Tersánszky Józsi Jenőtől a Misi Mókus második kötete, Vidor Miklóstól A kék korbát, Jékely Zoltántól Csunyinka, Komjáthytól a Mondák könyve, Sásdi Sándortól a Boldog órák című ifjúsági művek, Kiadják a Kisgyermekek nagy mesekönyve című gyűjtemény második kötetét és az Uttörőpróbák könyve 3., 4. és 5. kötetét is.

AZ ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ negyedik negyedévi tervében igen sok kitűnő és régvárt mű szerepel. Az Orosz Remekírók sorozatban Puskin: Regények és elbeszélések című gyűjteményes kötetét és Turgenyev három rövidebb regényét, a Rugin, a Nemesi fészék és a A küszöbön címűt adják ki. A Világirodalom Klasszikusai között Schiller válogatott műveinek első és második kötete, Dickenstől a kétkötetes Pickwick club és ugyancsak két kötetben Cervantes Don Quijote-ja jelenik meg. A Szovjet írók Válogatott Művei sorozatban Leonov: Orosz erdők című műve, az Olcsó Könyvtárban pedig Gogoltól az orr és Vaszljjevskájától a Szivárvány. L. Tolszto: Háború és béke című remekműve ezúttal illusztrált díszkiadásban lát napvilágot. Bibliapapíron, félbőr és egész vászon kötésben, és valamivel olcsóbban is, félvászon kötésben megjelenik Shakespeare drámai műveinek négy kötete. Az említettekben kívül még több klasszikus író művét is kiadják, így Mark Twain: Yankee Arthur király udvarában, Jack London: Elbeszélések I—II., Mickiewicz: Krími szonettek, Anatole France: A vörös liliom, Romain Rolland: Az elvarázsolt lélek I—III. A szovjet írók művei közül második kiadásban jelenik meg Szokolov: Szikrák, Groszman: Szytepan Kolscugin, Fegyin: Első örmök című műve. Kiadják Korneyecskuk: A nagy múlt című színművét, Fegyin: Városok és évek című könyvét és díszkiadásban Bazsov: A rézhegyek királyi oljéje című kötetét. A népi demokráciát írók közül Olbracht: Régi szép idők című regénye, Slowacki versei, Dumitriu: Márciusi szél című műve lát napvilágot. Willy Bredelnek ismét megjelenik Az apák című regénye, ugyanakkor folytatása is, A fiúk címmel.

A MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ nyolc verseskötetet ad ki az utolsó negyedében, köztük Győre Imre: Fény, Zelk Zoltán: Tilinkó című kötetét. Ezenkívül Kemenes Inéz és Simon Tamás verselt, s a magyar költők gyermekek számára írt verseit, Száz vers címen egy válogatást a világirodalom legszebb verseiből magyarul és az eredeti nyelven. Ezenkívül Gombos Imre fordításában 50 angol és skót népdaladát.

Megjelenik Gergely Sándor új regényciklusának első kötetje Sötétség címen, Fekete Gyula: Ismerősök című novelláskötete, Máté Györgynek napjaink kis és nagy eseményeiről írt riportkötete: Cseppben a tenger címen, Kádár Karr Erzsébet: Gyönyörű ősz jött... című regénye, Szántó Györgynek a Ferenc József-i időkben »a régi jó békevilágban« játszódó Csöd című regénye, Remenyik Zsigmond regényes korrajza a század elejéről, a Sötét múlt, ezenkívül Sarkadi Imre újabb elbeszéléseit tartalmazó A Sipos-család című kötet.

A Velencei-tó madárvilágának, állatainak költői és egyben hiteles leírása Dékány András: Nád-erdőben vadmadár című műve. Sz. Morvay Judit: Asszonyok a nagycsaládban című műve megrázó dokumentum arról, hogy a múlt egyik atavisztikus maradványában: a nagycsaládban milyen emberhez méltatlan volt az asszonyok élete. Bölöni György-

nek Ady, az újságíró című művét adják ki. Vörösmarty halálának 100. évfordulójára albumalakban jelentetik meg a róla szóló korabeli írásos dokumentumokat, a kötetet Lukácsy Sándor állította össze. Martinovics Ignác filozófiai írásait — mely szintén megjelenik — Grandpierre Emil fordította le franciából.

Bárany Tamástól egy valahol Dél-Amerikában játszódó szatirikus regény jelenik meg Kormányválság Karánában címmel. Vonzó köntösbén adják ki Kaján Tibor karrikatúráit. Megjelenik a Magvető almanach az 1956. évre, ez a kötet a régi irodalmi évkönyv hagyományát kívánja felújítani, visszatekint az elmúlt évre és előre az 1956-osra, sok irodalmi olvasnivalót is nyújt. Kiadásában a Szépirodalmi, az Új Magyar és Ifjúsági Könyvkiadó is kézzeműködnek.

A Magvető a külföldi írók közül Sartre Moszkvai útinaplóját és a Nyekraszov című szatirikus színművét, s Mazo de la Roche: Jalna lakó című vidám, Kanadában játszódó történetét adja ki.

A Dunántúli Magvető Bolondos Jancsi címmel Baranyában gyűjtött népmesék irodalmi feldolgozását, és Pataki Dezsőnek, Assahy páma címen, braziliai tárgyú elbeszéléseit adja ki.

Az Alföldi Magvető Három aranyalma címmel szintén helyben gyűjtött és kisgyermekek számára feldolgozott népmeséket jelentet meg.

A KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP KIADÓVALLALATA a magyar építőművészet tiz esztendejének legkiemelkedőbb eredményeit foglalja össze a több mint 200 fényképet és rajtot tartalmazó Magyar építéset 1945—1955. című kiadványában. Megjelent: Fülep Lajos Magyar művészettörténetének első kötetét, mely a magyar művészet kezdetétől a klasszicizmusig dolgozza fel az építéset, festéset, szobrászat és grafika történetét. Aradi Nóra: Száz kép a magyar történelemből című munkája a honfoglalástól napjainkig lezajlott hadtörténelmi eseményeket képzőművészeti alkotásokon keresztül mutatja be. A realizmus nagy mesterei sorozatban

ismét megjelenik Vayer Lajos Rembrandt című monográfiája. Csemegi József: A budavári főtemplom című tanulmányában elemzi a műemlékünk múltját, Gerő László: A pesti belvárosi plébániatemplomról címmel írta meg ennek az egész országban egyedülálló műemléknek történetét. Feuer-né Tóth Rózsa: Margitsziget című tanulmánya végigvezet a sziget történetén. Szilágyi János: Római kori romok című tanulmánya az aqincumi amphitheátrumokkal, közfürdővel és jakóházakkal foglalkozik.

A művészettörténetre vonatkozó teljes irodalom jegyzékét, mely témák szerint csoportosítva, mintegy 27 000 címszóban sorolja fel a XVIII. század végétől napjainkig megjelent művészettörténelmi munkákat, Bíró Béla állította össze Magyar művészettörténeli irodalom bibliográfiája címmel.

A XIX. század orosz művészeti irodalma legnagyobbjának, Sztaszovnak Orosz festéset című kötete jelenik meg 80 illusztrációval.

A SZIKRA KÖNYVKIADÓ az utolsó negyedében kiadja Lenin Művei 17., 19. és 20. kötetét. Megjelenik még Leninről A munkásoksztyál és a parasztság helyzete című mű és egy 14 iv terjedelmű Lenin életrajz. Kiadják Rákosi Mátyásnak A békéért és a szocializmus építéséért, az Építjük a nép országát és A szocialista Magyarországról című gyűjteményes kötetét és Gerő Ernő Válogatott beszédek és cikkek című kötetét. Megjelenik a magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai III. kötete, Molnár Erik: A történelmi materializmus történelmi alapjai című munkája, Csátár—Martin: A munkágyelemről írt tanulmánya, Siskin: A kommunista erkölcs alapjai, Arakeljan: A munka termelékenységére vonatkozó lenini eszmék élő ereje, Nadtocsejev: A néhezpar elsődleges fejlődésével kapcsolatos lenini politika, Krajev: A kohozrendszer győzelme a Szovjetunióban, A. Schaff: A marxizmus elméletét néhány kérdéséről című munka és egy terjedelmes Kínáról szóló mű.

MUSZAKI KÖNYVTAROSOK FELSZABADULÁSI MUNKAVERSENYE

A műszaki könyvtárak egyéves Felszabadulási Munkaversenyében — melyet az Országos Műszaki Könyvtár szervez — 100 üzem, vállalat, kutató- és tervezőintézet szakkönyvtárossal versenyeznek egymással. A verseny első felvése szakasza alatt a könyvtárak állománya 305 000 kötetről 319 000 kötetre nőtt. Ebből a vállalatok dolgozói fél év alatt 117 000 kötetet kölcsönöztek ki, vagy olvastak el a helyszínen. Államunk havi 260 000 forintot keretét bocsát ezeknek a könyvtáraknak rendelkezésére könyvbeszerzés céljára. A verseny fő célkitűzése: a technika fejlesztésének és a fejlett technikai módszerek elterjesztésének elősegítése könyvtári eszközökkel. (O. M. K.)

□

Ez év július 1-én önálló osztállyá alakult a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár »Budapest« gyűjteménye, azzal a céllal, hogy a Budapest történetére és közigazgatására vonatkozó anyagot az eddiginél nagyobb mértékben tárja fel és bocsássa a kutatók és olvasók rendelkezésére.

A »B« osztály mintegy negyvenezzer kötet Budapestre vonatkozó anyagán kívül a könyvritkaság-gyűjteményt is gondozza, kezeli ezenkívül az első kiadású magyar szépirodalmi anyagból (Ady-ig) álló Szűry-gyűjteményt, valamint a Ballagi-féle rőpiratanyagot. Az osztály a későbbiek folyamán több kutatószoba felállítását tervezi, hogy ezzel is elősegítse a fenti gyűjteményeket tanulmányozók zavartalan munkáját.

Az osztály egyik fő feladata a Budapest történelmi bibliográfia összeállítása. Ez a több kötetre tervezett munka elsősorban a »B« gyűjtemény gazdag anyagára épül. Előreláthatólag 1958-ra készül el. (Sz. E. K.)

ÚJ HELYSÉGET KAPOTT A VASVÁRI JÁRÁSI KÖNYVTÁR

A vasvári Járási Könyvtár eddig ideiglenes helyiségben működött. Vas megye tanácsa és a vasvári járási tanács most lehetővé tették, hogy új, s hivatása betöltéséhez alkalmas helyiséghez jusson. Augusztus 1-ével már meg is kezdte működését a munkatársakban is megerősített könyvtár. A Járási Könyvtár új helye történelmi nevezetességű. Ebben az épületben állottak hosszú ideig Rákóczi szabadságharcának egyik legnépszerűbb és legvittezebb vezérének, a Vas megyei héri Balogh Adámot, aki a Vasvár közelében lévő híres győrvári csatában megsebesült. (Kuntár L.)

□

FRANCIAORSZÁGBAN kimutatást állítottak össze a lapok és könyvek exportjáról és importjáról. 1955 első felében, a statisztikai adatok szerint a legtöbb sajtóterméket továbbra is Belgium, Svájc, Kanada, Brazília, Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és Argentína vásárolják. A népi demokratikus országok közül Lengyelország és Csehszlovákia körülbelül ugyanannyi könyvet vásárolt, mint 1954 első felében, a Szovjetunió és Románia 50 százalékkal, Magyarország 100 százalékkal, Kína pedig 200 százalékkal többet, mint tavaly a megfelelő időszakban. (Les Lettres Francaise.)

□

KÉPZŐMŰVÉSZETI HETET tartanak december elején a Képzőművészeti Alap és az Állami Könyvtárjelző Vállalat. Kiváló előadók közreműködésével Budapestben és több vidéki kultúrközpontban anketót rendeznek a képzőművészeti könyvekről. Ez alkalomra szépkiallítású képes könyvjegyzék jelenik meg, melyben valamennyi forgalomban lévő képzőművészeti könyv szerepel majd. (AKV)

GONDOK és eredmények

MEZŐGAZDASÁGI TAPASZTALATCSERÉK — A MEZŐGAZDASÁGI IRODALOM PROPAGANDÁJA

A győri Megyei Könyvtár a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló K. V. határozatok és kormányhatározatok alapján széleskörű propagandát igyekezett kifejteni a mezőgazdasági szakkönyvek megszerettetésére. Őszintén be kell vallanunk, hogy igyekeztünk nem járt olyan eredménnyel, amilyent szerettünk volna. A falvakban rendezett mezőgazdasági könyvismertetések, könyvkiállítások érdeklődést keltek ugyan a mezőgazdasági könyvek iránt és a könyvtár olvasóinak számát gyarapították, de szélesebbkörű érdeklődést általában nem sikerült felkelteni. Éreztük, hogy propagandánk nem elég gyakorlati és nem kapcsolódik eléggé a falu dolgozóinak problémáihoz. A könyvtárak »Felszabadulási Verseny«-ével kapcsolatban tehát ezen a téren hallattuk, hogy a győri járás területén két községben mezőgazdasági tapasztalatsere estet szervezünk. A siker érdekében felvettük a kapcsolatot a Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályával, amelynek feladata az is, hogy a mezőgazdasági továbbképzést különféle tanfolyamokkal előmozdítsa. Ők javasolták, hogy jó volna a tervezett tapasztalatsere a győri járás két községében működő téli gazdasági tanfolyam keretében megtartani. Ebbe szívesen beleegyeztünk, hisz egyik célunk az volt, hogy a falu legjobb mezőgazdasági dolgozóit mozgósítsuk és ezeknek a téli mezőgazdasági tanfolyamoknak elsősorban ők voltak hallgatói. Ezidőben Ménfőcsanakon és Dunaszentpálon folytak a téli gazdasági tanfolyam előadásai. Megteremtettük a kapcsolatot a tanfolyam vezetőivel és velük közösen gondosan előkészítettük a tapasztalatsereit. Kiválasztottuk azt a témakört, amely a helyi adottságoknak megfelelően legjobban érintette a tanfolyam hallgatóit, illetve a község dolgozóit, és amelyet már előzőleg a tanfolyam folyamán is megtárgyaltak a hallgatók. Bibliográfiát állítottunk össze a mezőgazdasági irodalom legfontosabb szakkönyveiből és ezeket a könyveket az Állami Könyvterjesztő Vállalattól ez alkalomra kiállítás, illetve előadás céljából elkértük. A községi ta-

nács segítségével hangoshíradó útján meghívtuk a falu dolgozóit a téli gazdasági tanfolyam keretében egy kis mezőgazdasági szakmegbeszélésre. A megbeszélés előtt kiállítottuk a magunkkal hozott szakkönyveket, melyek felkeltették a meghívottak és megjelentek érdeklődését, hisz témájuk részben a tanfolyamok folyamán is felvetődött, részben pedig a község mezőgazdasági termelésének kérdéséről szólt. Kézről kézre jártak a különféle szakkönyvek a trágyázástól, a talajelőkészítéstől, állattenyésztéstől, növénytermesztéstől keresztül a zöldség- és gyümölcsstermesztésig. Lapozgatták, olvastatták a falu dolgozói és már az első percekben azzal fordultak hozzánk, hogy ők ezt, vagy azt a könyvet szeretnék most rögtön megvenni. A könyvkiállítást úgy készítettük elő, hogy erre természetesen mód és lehetőség volt. Ménfőcsanakon 186 Ft értékű mezőgazdasági szakkönyvet adtunk el és kb. ugyanennyi értékű szakkönyvet megrendelték a kiállított könyvek közül a tanfolyam vezetőjénél. Volt olyan dolgozó, aki a kizemelt könyvet még megtekintésre sem akarta kiadni kezéből, nehogy más kifizesse és elvigye. Csak akkor volt hajlandó társának is megmutatni, amikor felvilágosítottuk, hogy a könyvet neki adjuk és ha valakinek még ebből a könyvből kell, gondoskodunk róla, hogy megkaphassa. Azután elkezdődött a beszélgetés és mindenki elmondotta tapasztalatát egy-egy olyan mezőgazdasági termelési módszerről, amelyet korábbi tanfolyamon mezőgazdasági folyóiratból, vagy szakkönyvből merített. Az egyik dolgozó például elmondotta azt, hogy a szőlőmetszéssel kapcsolatos új eljárást az egyik szakkönyvben olvasta és ez a módszer helyesebb volt, mint amelyet korábban alkalmazott. Ugyanígy került szó az állattenyésztéssel, másodvetéssel, növénytermesztéssel, gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos tapasztalatokról és a dolgozók mindig rámutattak arra, hogy ezt az eddig még nem használt módszert is hallották, vagy folyóiratból és szakkönyvből olvasták. A Megyei Könyvtár kiküldötte pedig felhívta a megjelentek figyelmét arra, hogy ott a faluban is van népkönyvtár és annak mezőgazdasági szakkönyveit bármikor kölcsönözhetik és a szakkönyvek útmutatásai alapján mun-

kájukat eredményesebbé és könnyebbé tehetik. A két tapasztalatcserén kb. 150 mezőgazdasággal foglalkozó vett részt és az a kétórás megbeszélés, valamint a könyvek iránti nagy érdeklődés arról győzött meg bennünket, hogy munkánk nem volt hiábavaló.

Nyitrai József

IGY DOLGOZIK A KÖZLEKEDÉSI ÉS SZÁLLÍTÁSI DOLGOZÓK SZAKSZERVEZETÉHEZ TARTOZÓ VI. SZ. FŐKÖNYVTÁR

A szakszervezeti könyvtáraknál az utóbbi időben nagyarányú és gyors fejlődés indult meg. A fejlődés aránya azonban nem volt egyenletes, bizonyíték az állomány kihasználatlansága. Egyes üzemeknél az állomány túlméretezetté vált, más üzemeknél viszont az állomány kicsisége miatt nem tudott eleget tenni a követelményeknek. Az üzemi könyvtárak szétszórtsága miatt az ellenőrzés, irányítás és oktatás majdnem lehetetlenné vált.

Ezeknek a hibáknak a felszámolására hozott határozatot a Szakszervezetek Országos Tanácsának Elnöksége. A SZOT-határozat értelmében a Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezete Budapesti Bizottságának kultúrnevelési osztálya segítségével március 1-gyel megkezdte az üzemi könyvtárak központosítását. Így jött létre a K. Sz. D. Sz. VI. sz. főkönyvtára is.

Legelőször is kapcsolatot kellett teremteni a vállalatok üzemi bizottságaival és az üzemi könyvtárosokkal. Mint minden új intézményt, a főkönyvtárat is bizalmatlanul fogadták. Úgy gondolták, hogy a központi irányítás inkább hátráltatni, mint fejleszteni fogja a könyvtári munkát. Pedig a főkönyvtári (központi könyvtári) rendszer majdnem minden eddigi hibát felszámolhat. Eddig ugyanis sokszor előfordult, hogy a vállalatok a könyvtár fejlesztésére fordítandó összeget más célokra használták fel. Ennek a hibának a kiküszöbölésére most a minisztérium közvetlenül leemeli az illetékes vállalatok kultúrkeretéből a könyvtár fejlesztésére fordítandó összeget és átutalja a VI. sz. főkönyvtár OTP csekk-számlájára. Ilyen formában ez a kérdés megoldódott.

Az üzemi bizottságokkal szerződést kötöttünk, melyben az üzemi bizottság kötelezi magát megfelelő könyvtáros kinevezésére, a könyvtár működési feltételeinek biztosítására, valamint a könyvtár munkájának ellenőrzésére és fejlesztésére. Ugyanakkor a főkönyvtár

vállalja, hogy az üzemi könyvtárat elegettelő mennyiségű könyvvel látja el, a könyvállományt negyedévenként (egyes esetekben havonként) felfrissíti és fél-évenként kicseréli a könyvanyagot. Azonkívül a szükséges nyomtatványokkal ellátja a hozzátartozó könyvtárat és gondoskodik a könyvtáros képzéséről, továbbképzéséről.

Üzemi könyvtárosaink a szerzeményezést nem eléggé körültekintően végezték és így fordulhatott elő, hogy egy könyvből 20—30 darabot találtunk egy könyvtárban. Szakképzettség hiányában olyan könyveket vásároltak, amelyek már a vásárlás pillanatában elfekvő könyvnek számítottak. Így az állományban viszonylagos növekedés, de egyben minőségi csökkenés történt.

Az új rendszer szerint a félévenkénti csere lehetővé teszi a takarékoskosságot. Egy könyvből ezentúl nem kell mondjuk pl. 30 példányt venni, hanem elegendő 10—15. Ha 8 fiók van, csak 4 fióknak adunk ebből a könyvből és egy félév múlva átkerül a másik 4 fiókba. Így állandóan felfrissül az állomány, ugyanakkor a könyvek kihasználatlansága is megszűnik. A Könyvtárellátóval szerződéses viszonyban vagyunk és így biztosítva van a frissen megjelent könyvek gyors beszerzése.

A szerzeményezésre fordítandó összeg 50%-át új könyvekre, a fennmaradt 50%-ot antikvár könyvek vásárlására fordítjuk. Az első könyvek kiküldése után az üzemi könyvtárosok véleménye megváltozott a főkönyvtár szerepéről.

Az üzemi könyvtáraknak az új szervezetünkben két csoportja van: üzemi könyvtárak és fiókkönyvtárak. Az üzemi könyvtárak állománya két részre tagozódik, önálló és csereállományra (*helyesen letéti állományra*. — *A szerk.*). Önálló állománynál az üzemi könyvtár a főkönyvtártól függetlenül leltárkönyvet vezet. A csereállományról viszont csak a főkönyvtár készít leltárt. A fiókkönyvtárak csak csereállományt kapnak, önálló leltárvezetési joguk nincs. A letéteket kartotékkal tartjuk nyilván. Az egyik karton kimegy az üzemi könyvtárnak kölcsönzés céljára, egy pedig a főkönyvtárban marad. Így állandóan biztos képünk van az állomány hollétéről. Ezenkívül folyamatosan készítünk központi címjegyzéket is.

Az állománygyarapítást, szerzeményezést, leltározást és feldolgozást a főkönyvtár végzi, így az üzemi könyvtárosoknak több idejük van az olvasókkal való foglalkozásra, aminek az eredménye abban mutatkozik, hogy a főkönyvtár területén a forgalom 5—10%-kal emelkedett.

Minden üzemi könyvtárral közöltük, hogy a kötésre váró könyveket szállítsák be a főkönyvtárba, így egy helyen tárolva könnyebb a könyvkötések folyamatosságát biztosítani. Bekértük az olyan többkötetes munkákat is, amelyeknek I. vagy II. kötete hiányzik. Valószínű, hogy fogunk olyan könyveket találni, amelyeket egymáshoz lehet kapcsolni. A fennmaradó könyvek hiányzó részéről pedig listát küldünk az antikvár üzleteknek, amelyek alapján ők esetenként kiegészítik a hiányos sorozatokat.

A XIII. kerületi Szabó Ervin könyvtárral pedig felvettük a kapcsolatot és az üzemi könyvtárosok szakmai továbbképzését együttes tanfolyamokon végezzük.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a főkönyvtár-intézmény el tudja látni feladatát és fellendíti a hozzátartozó hálózat munkáját.

Széplaki József

BÉRLETES ELŐADÁSOK KISKUNHALASON

Könyvtári munkánk egyik igen fontos feladata, hogy szóbeli propaganda útján hívjuk fel olvasóink figyelmét a könyvre, könyvtárra. A szóbeli propaganda igen hatékony eszköze a könyvismeretetés, irodalmi est, vagy különféle ismeretághoz tartozó könyvismeretetés.

Könyvtárunk az elmúlt időszakban is igen gyakran rendezett könyvismeretést és irodalmi estet, de az utóbbi időben mind nehezkesebb lett az előadók díjazása. A nehézségek áthidalására a megyei T. T. I. T.-vel megállapodtunk abban, hogy előadásainkhoz mindenkor adnak előadókat — még vidéket is —, mi viszont megszervezzük az előadásokat, illetve az előadásokra a bérletjegyeket eladjuk. Négy előadásra a bérletjegy ára 3 forint.

Előadásorozatunk érdekes, színes összeállítású és az előadások nívója biztosíték arra, hogy igen szép számú közönség látogatja előadásainkat. A legutóbbi négy előadásra 76 bérletjegyet adtunk el, és az előadásokon még igen szép számmal adtunk el egy előadásra forintos jegyeket. Olvasóink szívesen látogatják rendezvényeinket.

Műsoraink változatosak és gyakran rendezünk különféle ismeretághoz tartozó előadásokat. Legújabb sorozatunk címe »A világirodalom nagy drámái«, majd ezt követően »A szovjet irodalom alkotásaiból« gyűjtő címmel tartunk kétfetenként előadásokat.

Martonosi Pál

én

SZERDA
este 7 órákot

A JÁRÁSI KÖNYVTÁRBAN
Bokányi u. 4.

AZ
atomenergia
c. előadás Előadó:

BACSO BENŐ gimn. tanár

Belépődíj 1 Ft.

A kiskunhalasi Járási Könyvtár ismeretterjesztő előadásainak plakátja

SEGÍTSÜK A MŰSZAKI FEJLESZTÉST

Ha külföldi — akár szovjet, akár amerikai — műszaki folyóiratokat olvasunk, cikkeik egyöntetűen arról győznek meg, hogy a világ iparának szédületes iramú fejlődése nem engedi meg, nem tűri a helybentopogást. Nap-nap után új gyártási eljárásokról, új géptípusokról olvashatunk. Aki ma lemarad a műszaki fejlődés versenyében, holnap nem tudja értékesíteni áruját.

A legkisebb észszerűsítéstől egészen az új tudományágak és velük kapcsolatos új iparok születéséig műszaki értelmiségünknek mindenről értesülniük kell lennie, hogy feladata magaslatán állhasson.

Kormányzatunk az eddiginél még nagyobb áldozatokat fog hozni iparunk műszaki fejlesztése érdekében, de nem szabad mindent a központi intézkedésektől várni. Nézzünk körül a magunk portáján!

Vajon a magyar tudományos könyvtárak dolgozói megadták-e minden segítségét az iparnak, amelyet a műszaki értelmiség és munkásság tőlük joggal elvár? Aligha. A műszaki tájékoztatás terén még sok a tennivalónk, s amint

rögtön látni fogjuk, ez csak részben a műszaki könyvtárosok gondja, vannak olyan feladatok, amelyek csupán valamennyi tudományos könyvtárunk összefogásával oldhatók meg.

1949 óta, tehát idestova öt esztendeje jelennek meg a Műszaki lapszemlék. Jelenleg 13-féle lapszemlét ad ki az Országos Műszaki Könyvtár. Sokezer külföldön megjelent műszaki cikk és tanulmány ismertetését tartalmazzák ezek a füzetek. De ha egy vegyész mérnök tudni szeretné, hogy az ásványolaj kéntelenítésével kapcsolatban milyen cikkek jelentek meg külföldön a legutóbbi években, akkor a kémiai technológia tárgyköréből készített cikk-ismertetések ezreit kell a megfelelő lapszemle öt évfolyamában végigböngésznie, mert a Műszaki lapszemléknek nincsen sem éves, sem összefoglaló, több év anyagát tartalmazó tárgymutatójuk. Az 1949-től 1954-ig tartó öt éves ciklus lapszemle-anyagáról névmutatót és tárgymutatót kellene kiadni. Nagy szolgálatot tenne ez az ipari kutatásnak, s egyszerre sokkal élőbbé válna a lapszemlék tartalma. A friss számokat olvassák a kutatók és az üzemi mérnökök, de a régebbi évfolyamokat nem szívesen veszik kézbe, mert hiányoznak mellőlük a könnyű kezelhetőséget biztosító segédeszközök.

Annál nagyobb keletük van a külföldi referálói lapoknak. Műszaki könyvtárainkban nem telhetik el egyetlen nap sem anélkül, hogy ne használja több kutató is a *Chemisches Zentralblatt*, a *Referativnűj Zsurnal*, a *Chemical Abstracts*, az *Engineering Index* s más referáló lapok köteteit. Legtöbbször könnyen meg is találják bennük a szükséges cikkek címeit és rövid ismertetését, de ekkor ütköznek bele a nagyobb problémába: megtalálhatók-e egyáltalán és hol található meg a keresett folyóiratok Magyarországon? A műszaki kutatás nálunk naponta küzd a külföldi folyóiratok lelőhely-jegyzékének hiányával. Sokkal nagyobb fáradságot jelent a folyóiratok felkutatása, mint az irodalom összeállítása.

Külföldön is nagy fontosságot tulajdonítanak a lelőhely-jegyzékeknek. 1952-ben jelent meg Londonban a tudományos folyóiratok angliai lelőhely-jegyzékének harmadik kiadása (*World List of Scientific Periodicals*), amely az 1900 és 1950 között világszerte megjelent tudományos folyóiratokról megmondja, hogy melyik angol könyvtárban található meg.

Nálunk 1935-ben az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ kiadta a budapesti könyvtárakba abban az évben járó folyóiratok címjegyzékét.

Tehát csak Budapestre és egyetlen évre szorítkozott az anyaggyűjtés. Az Országos Könyvtári Központ pedig az 1945 és 1948 között hazánkba járó folyóiratokról adott ki központi címjegyzéket. Az OKK megszűnése óta az Országos Széchényi Könyvtárra hárul ebben a vonatkozásban a folyamatos, kurrens adatgyűjtés gondja. Az országos folyóiratnyilvántartó azonban csak a legutóbbi évek anyagáról tud felvilágosítással szolgálni. Tudjuk, hogy ez nem elégséges. Legalább ötven évre visszatekintő, és valamennyi tudományág külföldi folyóiratainak lelőhelyeit megadó jegyzékre volna szüksége a magyar tudományos kutatásnak. Szinte fölbecsülhetetlen, hogy egy ilyen hangyaszorgalommal összehordott, szürke adathalmaz, egy ilyen rövidítésekkel telezsúfolt címjegyzék milyen sokat forgatott, sűrűn használt segédeszköze lenne kutatóinknak.

Az adatgyűjtést az összes tudományágak területén föltétlenül egyszerre kellene elvégezni. Csak így gazdaságos a munkavégzés. Arról már vitatkozhatunk, hogy egyszerre jelenjék-e meg az egész anyag, vagy népgazdaságunk szükségleteihez mérten, több kötetben és megfelelő ütemezésben kerüljön sor a kiadásra.

Bizonyos azonban, hogy e munka elvégzéséhez könyvtárosaink széleskörű összefogása szükséges. S az illetékeseknek át kell érezniök e feladat sürgősségét. Többek között éppen iparunk műszaki fejlesztésének égető kérdései teszik időszzerűvé e téren a gyors cselekvést.

K é k i B é l a

A KÖZPONTOSÍTOTT FOLYÓIRATRENDELÉS NYILVÁNTARTÁSA A MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁBAN

Az Oktatásügyi Minisztérium ez idén immár másodszer bízta meg a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárát az egész magyar műszaki felsőoktatás külföldi folyóiratrendelésének lebonyolításával.

A Műegyetemi Könyvtár feladata volt a rendelések összegyűjtésén kívül az igények összehangolása, koordinálása és végül a rendelések könyvtári feldolgozása. Mindhárom területen komoly nehézségeket kellett leküzdenünk, különösen az egyes tanszékek rendeléseinek összehangolása — egymással és a központi könyvtár rendeléseivel — okozott komoly gondot. Azonkívül a felhasználható pénzügyi keret is áthághatatlan

korlátot állított a tanszéki igények teljes kielégítése elé. A nehézségek felsőrolása helyett azonban szívesebben hivatkozunk a feldolgozás során elért eredményeinkre:

Nyilvánvaló, hogy a központosított periodikarendelés egyik célkitűzése a teljes lelőhelyjegyzék elkészítése. A Műszaki Egyetem Központi Könyvtára elkészítette a magyar műszaki felsőoktatás intézményei számára általa e két évben importált folyóiratok központi címjegyzékét. (A sok kínálókozó megoldás közül a legegyszerűbbet választottuk. Leadrémáztattuk a folyóirat címét és a megjelenési országot — mint minimális azonosítási adatot — tartalmazó címfelvétele. Az adrémalemezről egy, az intézmények számjelzetét feltüntető, előrenyomott kockás katalóguskartonra levonatot készítettünk. Az egyes intézményeket, amelyek az illető folyóiratot járatják, piros aláhúzással jelöltük.) Ez a központi címjegyzék egyetlen lapon válaszol arra a kérdésre, milyen intézményeknél található a keresett folyóirat. Az 1955-ös adatokat tartalmazó kartonlap elé osztottuk be az 1956-os kartonlapot, s így ugyanannak a folyóiratnak esetleg változó megrendelése a koordináló munkában is segítségünkre lesz. A KC eddigi használata is bebizonyította, hogy a lelőhelynyilvántartás fokozza a behozott anyag felhasználási szálalékát, s így végeredményben a befektetett devizaösszeg értékét is növeli.

MÜEKK — hogy a Központi Címjegyzék adataihoz a könyvtár rendszeresen nem látogató, valamint a vidéki intézetek kutatói is hozzáférhessenek — e két év anyagából kiadványt készít elő és azt még ez évben megjeleneti, hogy a műszaki felsőoktatás folyóiratanyaga ezáltal is hatványozott mértékben szolgálhassa a magyar mérnöképzés és műszaki kutatómunka ügyét.

K. Gy.

A JÁRÁSI KÖNYVTÁRAK MUNKASZERVEZETÉRŐL

A járási könyvtárakról szóló Sallai-cikk eléggé felkavarta a kedélyeket nálunk. Feltétlenül ez a »kulcskérdés« ma a népkönyvtárügyben.

A vezetői munkakör jelenlegi meghatározatlansága miatt minden járási könyvtárban annyi dolga van a vezetőnek, amennyit csinál magának. Ezért ez a legnépszerűbb állás ma minden könyvtáros szemében, akinek az 1204 Ft fizet-

tés elég. Ha valaki szeret dolgozni, sokat dolgozhat (ezért vannak olyan jó járási könyvtárak), ha viszont semmit sem akar végezni, erre is módja van (ezért vannak olyan rossz, pusztán vegetáló és nem élő járási könyvtárak). Fontos tehát, hogy a vezetőnek legyen valami munkaminimuma a kapcsolattartásokon, tervek, jelentések készítésén kívül. Helytelen megoldás lenne azonban a szervezői állást megszüntetni, feldolgozóval váltani fel és a hálózati-módszertani munkát adni a vezetőnek, mint a javaslat teszi. Ennek az lenne a következménye, hogy a könyvtár munkatársa kevesebb időt tudna tölteni a területen (a szervezőnek ez volt a feladata, a vezető feladatainak pedig csak egy része az adminisztráció mellett). A szervező könyvtáros, akit feldolgozó könyvtárosnak keresztelnének át, általában nem rendelkezik annyi képzettséggel, hogy pl. megfelelő szakkatalógust csináljon. A szakkatalógusok mindenhol gyengébb minőségben készülnek. A népkönyvtáraknál szükséges szakmai ismereteket viszont általában elsajátították (ahol nem, ott rendszerint a vezető sem tudja a dolgokat) a szervezők, a vezető irányításával és segítségével sok helyen nagyon jól foglalkoznak a népkönyvtárakkal.

Célszerűbbnek mutatkoznék a feldolgozó munka feldarabolása (helyi leltár; kölcsönző, letéti leltár; szervező, csoportleltár és katalógus; vezető), továbbá szabályozni kell azt, hogy a vezetőnek is kelljen kölcsönöznie és népkönyvtárakat instruálnia. Így továbbra is három »tömegkapcsolatokkal rendelkező« könyvtáros marad a járási könyvtárban, nem pedig kettő, és egy teljesen befelédülő dolgozó. Jól hangzik a megyei könyvtár 3 csoportjának mintáját egyszerűsíteni le 3 emberre, de az ilyen létszámú apparátus nem tűr annyira szoros megkötést és sokkal nagyobb súllyal esik itt latba az, hogy az egyes emberek mire alkalmasak, mint a megyénél. A járási népművelési csoportok ellenőrizhetik, hogy a vezetők megteszik-e kötelességüket. Természetes, hogy nem kellene járási könyvtárigazgatók, éppen ezért kell a vezetőnek kölcsönöznie is, hálózati munkát is végezni, adminisztrálnia is (csak így kap áttekintést a járás felett) és szakképzettségénél fogva az ő dolga lenne a feldolgozó munka zöme, elsősorban a katalóguskészítés. Javaslom a járási könyvtárak munkaszervezésének kérdésében vita indítását a folyóiratban.

Katona Tamás

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Főbizottsága 1954-ben történt megalakulása után egyik első feladatának tartotta, hogy a magyar könyvtártudományt ismét állandó orgánumot teremtsen: az évek óta szünetelő Magyar Könyvszemlélet újra megindítsa. A Magyar Könyvszemle 70 évfolyamra visszanyúló gazdag múltjával (indult 1876-ban) a világ legrégebbi könyvtártudományi folyóirata, amely nemzetközi viszonylatban is megbecsülést szerzett a magyar könyvtárugynek. Jelentősége hazai viszonylatban még nagyobb, mert a magyar könyvtártudomány rendszeres művelése ennek a folyóiratnak a hasábjain indult meg s minden ilyen irányú kutatásnak a jövőben legfontosabb forrása kíván lenni.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE most megindult 71. évfolyamával a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Főbizottságának folyóirata lett. Foglalkozik a könyvtártudomány minden területével, valamint a tudománytörténettel. A korábbi évfolyamokkal szemben nagyobb figyelmet szentel — a történeti tanulmányok háttérbe szorítása nélkül — az addig meglehetősen elhanyagolt könyvtártani és bibliográfiai kérdéseknek. Nagyobb tanulmányokon kívül »Kisebb közlemények« című rovatában történeti cikkeket, »Figyelő« rovatában aktuális könyvtári kérdések ismertetését és könyvtártani cikkeket, »Szemle« rovatában pedig a legújabb szakmai kiadványokról szóló ismertetéseket közli.

A folyóirat munkatársai a könyvtártudomány szakembereim kívül, más tudományágak (irodalomtörténet, történet, stb.) képviselői is.

A Magyar Könyvszemle az Akadémiai Kiadó kiadásában negyedévenként jelenik meg. Előfizetési ára egy évre 60.— Ft. Előfizetni lehet az Akadémia Kiadónál (Bp., V., Alkotmány utca 21.) (—)

*

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE első, dupla számát *Varjas Béla* tanulmánya vezeti be, amelyben a könyvtártudomány elvi alapjait és rendszerét új szemszögből határozza meg. Megállapításai bizonyára élénk visszhangot keltenek nemcsak a könyvtárosok, hanem a tudományok osztályozásával foglalkozók körében is. A nagyobb közlemények közül kettő mai tárgyú, (Nyikityin: *Új referáló folyóiratok a Szovjetunióban*, illetve Szentmihályi János—Török Bálint: *A tudományos könyvtárak olvasószolgálatának néhány kérdéséről*), három könyv-

illetve könyvtártörténeti vonatkozású. Ezeket, különösen Vörös Károly: *»Egy győri nemes könyvtára a Jorradalom [1848] előtt«* című, kitűnően megírt tanulmányát bizonyára szívesen olvassák nemcsak a könyvtárosok, hanem a történészek, irodalomtörténészek is. Ugyancsak az ő érdeklődésükre is számíthat a lap »Kisebb közlemények« rovata, amely különböző forrás kutatások eredményeit közli. A »Figyelő« rovat valamennyi cikkét könyvtárosok írták, a rövid írások időszerű könyvtári kérdésekről és eseményekről tudósítanak. A »Szemle« rovat néhány magyar, szovjet és nyugati szakkiadványt ismertet.

A »MŰKÖDÉSI SZABÁLYZAT A SZAKSZERVEZETI ÜZEMI KÖNYVTÁRAK RÉSZÉRE« című SZOT-kiadvány az 1951-es szabályzat helyébe lépett. Jelentősége igen nagy, megjelenése régi hiányt pótol. Részletesen kifejti a szakszervezeti könyvtárak szervezeti felépítését, feladatait, a könyvtár munkájára vonatkozó legfontosabb tudnivalókat. Felépítésében alkalmazkodik a Népművelési Minisztérium könyvtárhálózatának működési szabályzataihoz (megyei, járási, városi), ezzel nagy lépést jelent a könyvtárugy egysége felé. A szöveg egy-két nehézségére és a sok sajtóhibára azonban fel kell hívunk a kijavítás érdekében a figyelmet. A műhely- és vándorkönyvtárakat például ilyen körülményesen határozza meg: *»Működési formájuk: társadalmi munkás könyvtárossal dolgozó letéti könyvállományú csere jellegű könyvtár.«* A szabályzat nagy segítség a könyvtárosok munkájában, azonban az egyes szakszervezetekre komoly feladat hárul a terjesztés terén. A tömegkönyvtárak kezelési szabályzatával együtt (melynek beszerzését teljesen elhanyagolták az üzemi könyvtárak), minden könyvtárba el kell juttatniok és minden üzemi bizottsággal meg kell ismertetniök a bennük levő rendelkezéseket.

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ 6. száma ismét változatos anyagot tartalmaz. A négy szovjet cikk között a legérdekesebb a 200 éves Moszkvai egyetemi könyvtárról írott, a közművelődési könyvtárainkat pedig különösen a másik három szovjet cikk és a csehszlovák közművelődési könyvtárak zenei osztályairól szóló írás érdekelheti. Magyarországon is erősen vitatott kérdésekkel foglalkozik a német Seyferth Erikának a Halle-Gesundbrunneni szabadpolcos-rendszerű fiókkönyvtár munkájáról és a lengyel Kolodziejsskának a munkanormákról írott cikke. A Szemle-rovat leg-

fontosabb írása Zujevának, az OSZSZSZK művelődési miniszterének a beszédét ismerteti, melyet a márc. 10—12-i összoroszországi értekezleten mondott el a népművelési szervek soronkövetkező feladatairól.

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ 7. száma érdekes írással kezdődik: »A könyvtárak és az olvasás Marx és Engels munkásságában«. A cikk különösen Engels nézeteit ismerteti részletesen a korabeli angol könyvtárügyről. Ma is minden kölcsönzőkönyvtáros figyelmét fel kell hívni arra, amit Engels a kölcsönzés udvarias formáiról és szigorú fegyelméről leszögezett. Ridzin cikke arra a nálunk is előforduló hibára mutat rá, hogy milyen rossz hatással lehet a kölcsönzés színvonalára, ha a legképzetlenebb könyvtárosokra bízják a kölcsönzési munkát. A mezőgazdaság fejlesztésének jelenlegi feladatai között időszerű Reznikov írása a szovjet gép-állomásokon létesített fiókkönyvtárakról. Még két cikkre hívjuk fel a figyelmet. »A könyvtárépítészeti és könyvtári épületek« — a legújabb amerikai könyvtárépítési elvet, a mozgatható, tetszés szerint változtatható belső kiképzésű könyvtárépítést magyarázza. A csehszlovák könyvtárak 10 éve című írásból már köztünk lapunkban részlethíreket, most megjelent a teljes szöveg.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár két folyóiratcikk-bibliográfiái sorozatának júniusi számai jelentek meg. A »NEMZETKÖZI FIGYELŐ« c. bibliográfia a

társadalmi-politikai kérdésekről szóló cikkeket az egyes országok betűrendjében csoportosítja, a nemzetközi eseményekre vonatkozó anyagot pedig különválasztva, a fontos események sorrendjében. Az összeállítást tárgy- és tartalommutató egészíti ki. Az »ÉLETRAJZOK—ÉLETMŰVEK« az egyes személyekre vonatkozó cikkeket a tárgyaló személyek betűrendjében sorolja fel. Összesen 114 címet tartalmaz.

»A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVTÁRÁNAK KIADVÁNYAI« sorozatban két újabb füzet jelent meg: Az »Újabb külföldi beszerzések« a könyvtár állományának természettudományos művekkel való gyarapodását közli a febr. 1.—ápr. 15. közötti időszakban. Az ETO szakaszai szerint csoportosított címléírásokban utal a művekben található bibliográfiákra is. A »Tájékoztató a külföldi tudományos akadémiai működéséről« sorozatban a 3. szám jelent meg, melyben a könyvtár az 1954 II. felében beérkezett periodikaanyagot használja fel. Az összeállítás érdekessége, hogy a VI. részében a nemzetközi kongresszusok naptárát is közli az 1955 márc.—1958 júl. közötti időre.

A »KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI FORDÍTÁSOK JEGYZÉKE«-nek júniusi száma az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani osztálya által lefordított külföldi cikkek címléírásait közli (1331—1380. sorsz.) rövid megjegyzésekkel. (Gerő Gyula)

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR 500 000. OLVASÓJA

500 000 olvasója van az Országos Műszaki Könyvtárnak a felszabadulás óta. A könyvtár augusztus közepén bensőséges háziünnepségen üdvözölte az 500 000. olvasót, Kovács házy Frigyes, a műszaki tudományok kandidátusát, akit Povárny Jenő, az OMK vezetője köszöntött. Az ünnepségen részt vett a Minisztertanács Titkársága részéről Kise Árpád, a Népművelési Minisztérium részéről Újhelyi Szilárd, a könyvtári főosztály vezetője és Barabási Rezső, Berza László osztályvezetők. (O. M. K.)

Csehszlovákiában a Művelődésügyi Minisztérium tanácsadó szerveként KÖZPONTI KÖNYVTÁR-ÜGYI TANÁCS létesült a f. év június 15-én. Feladata a könyvtárügy elvi kérdéseinek tisztázása, s a könyvtárügyi munkák egységesítése. (Litérni Noviny.)

AZ 1956. ÉVI ORSZÁGOS BIBLIOGRÁFIAI TERVET az Országos Széchényi Könyvtár augusztus 30-án könyvtárközi értekezleten vitatta meg. Az értekezleten résztvettek a bibliográfiákat készítő könyvtárak képviselői. (O. Sz. K.)

A BOLGAR BIBLIOGRÁFIAI INTÉZET nemrég kiadta »Szovjet szépirodalom Bulgáriában« című bibliográfiáját. A tájékoztató felsorolja mindazokat a műveket, melyek Bulgária felszabadulása, 1944. szeptember 9-e óta 1954. szeptember 9-ig megjelentek. Ez a bibliográfia igen nagy segítséget jelent a tömegkönyvtárak számára és megkönnyíti a szovjet szépirodalom népszerűsítését. (Csitallste.)

»NAGY MAGYAR ELBESZÉLŐK« címmel bibliográfia készült az Országos Széchényi Könyvtár bibliográfiai osztályán. A Tolnai Lajost, Eötvös Károlyt, Gárdonyi Gézát, Tömörkény Istvánt, Móra Ferencet, Thury Zoltánt, Ambrus Zoltánt, Kaffka Margitot, Hunyady Sándort, Krúdy Gyulát, Karinthy Frigyeset, Pap Károlyt és Gelléri Andor Endrét ismertető bibliográfia 5. száma »A mi írónk« című sorozatnak. A terjesztésben a könyvtáron kívül a Könyvtárellátó is részt vesz. (O. Sz. K.)

AZ »IZLAND—SZOVJET TÁRSASÁG« értékes könyveket, folyóiratokat és egyéb izlandi nyelvű szemléltető anyagot ajándékozott a moszkvai Külföldi Irodalom Könyvtárának. A kb. 50 könyv a legnevesebb izlandi írók — Halldor Laxness, Olafur, Sigurdson, T. Tordarson stb. — tollából származik. (Szovjetszkaja Kultura.)

ESEMÉNYNAPTÁR

November 7-e a **NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM** 38. évfordulója.

Lenin—Sztálin: Az Októberi Forradalomról. Gyűjtemény Lenin és Sztálin műveiből, 1949. Szikra, 299 old.; Anpilogov: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom (ford.: Lovas György), 1952. Szikra, 109 old.; Sztepanov M.; A Bolsevik Párt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének nevelője, 1953. Szikra, 287 old.

November 10-e a **VILÁG IFJÚSÁGÁNAK NAPJA**.

November 17-e **NEMZETKÖZI DIÁKNAP**.

Az ifjúságról. Szemelvények Lenin és Sztálin műveiből, 1950. Szikra, 308 old.; Az ifjúság erkölcsi nevelésének kérdései, 1950. Közoktatásügyi Kiadó, 37 old.; Rákosi Mátyás: Az ifjúságról. Szemelvények Rákosi elvtárs műveiből, 1953. Ifjúsági, 158 old.

1855. november 19-én halt meg **VÖRÖSMARTY MIHÁLY**, a nemesi patriotizmus költője, a korabeli függetlenségi törekvések ösztönzője. Költészete a magyar reformkövetelések szószólója volt. Mindvégig hű maradt a haladás eszméihez, bár a szabadságharc bukása tönkretette fizikai erejét. Ő teremtette meg a modern magyar költői nyelvet, amely későbbi írónknak forrása és példája lett.

Vörösmarty Mihály válogatott költeményei. (összeállította, jegyzetekkel és bevezetővel ellátta: Lukácsy Sándor) 1950. Szépirodalmi, 76 old.; —: Válogatott művei, (Sajtó alá rendezte Waldapfel József) 1950. Szépirodalmi, I—III. 416, 307, 316 old.; —: Válogatott versek, (válogatta és az előszót írta Fodor András), 1955. Ifjúsági, 157 old.

1855. november 26-án halt meg **MICKIEWICZ ADÁM**, a lengyelek legnagyobb költője. Az 1848-as forradalmak idejében lengyel légiót szervezett, majd francia nyelvű forradalmi lapot indított. A szabadságharcok bukása után is forradalmár maradt, állandó megfigyelés alatt tartotta a rendőrség. Mickiewicz fellépése a romantika és népiesség diadalát jelentette a lengyel irodalomban, költői nyelve a lengyel irodalmi nyelv megújulása volt. Ő általa emelkedett a lengyel költészet az akkori világirodalmi szint magaslátára.

Mickiewicz: Válogatott írásai (szerk: Kardos László és Kovács E.) 1950. Révai, 183 old.

1880. november 28-án született **BLOK ALEKSZANDR** orosz-szovjet költő. Mint szimbolista költő kezdte pályáját, de az 1905. évi orosz forradalom döntően megváltoztatta világnézetét. Nem volt ugyan politikáló költő, de már 1917 előtti műveiben is rámutat a burzsoá társadalom okozta emberi szenvedésekre. 1917 után pedig a legjobb, legérettebb művét, a »Tizenkettő« című mesteri költeményét a forradalomnak szentelte. A forradalomban meglátta az új igazságot, amelyet a munkásosztály adott az emberiségnek.

A szovjet költészet antológiája, Bp. 1952. UMK. 771—772. old.

1835. november 30-án született **MARK TWAIN**, családi nevén Samuel Langhorne, amerikai satirikus és humorista író. Írásaival új műfajt, a humoros riportot teremtette meg. Az amerikai társadalom fonákságait állította pellengérré szellemes, mulattató, sokszor maró satírájú írásaiban. Elítélte a profithajhászok képmutató puritanizmusát, a gyarmatosító háborút és a pénz mindenhatóságát; Mark Twain ma is a legnépszerűbb írók egyike az egész világirodalomban.

Mark Twain: A látott város (ford. és bev. Szász Imre), Bp. 1951. Szépirodalmi, 212 old.; —: Utazás az egyetlen körül (ford. Benedek M., A bev. és jegyz. írta Lutter T.), Bp. 1953. I. II. Művelt Nép. 249, 199 old.; —: Huckleberry Finn kalandjai (ford. Karinyth Fr.) Bp. 1950. Szépirodalmi, 284 old.; —: Tom Sawyer kalandjai (ford. Karinyth Fr.), Bp. 1954. Ifjúsági, 236 old.; —: Jámbor lelkek külföldön (ford. Benedek M. Szerk és a jegyz. írta Lutter T.), Bp. 1954. Művelt Nép, 183 old.; —: Koldus és királyfi (Ford. Jékely Z.), Bp. 1955. Ifjúsági; —

Bobrova, M.: Mark Twain: (f. Trócsányi Gy.), Bp. 1953. Művelt Nép, 146. oldal.

(Vajda Pál)

A Balaton melletti üdülő dolgozók nagy számban keresik fel az Országos Széchényi Könyvtár központi Helikon könyvtárát. A látogatók száma ebben az évben már augusztus elején meghaladta a tizenkétezeret. (O. Sz. K.)

Barátsági köröket szerveznek 1955/56. telén 45 Vas megyei népkönyvtárban, az MSZT szervezetekkel közösen. A téli hónapokban az orosz és szovjet irodalomról tartanak előadásokat. (T. J.)

Első nagy irodalomtörténet-írónk, Toldy Ferenc születésének 150 éves fordulójára az Orsz. Széchényi Könyvtár kiállítást rendezett. Bemutatta sokoldalú munkásságát: irodalomtörténeti összefoglalással mellett, a kiadásában megjelentetett klasszikus írónkat, orvosi tevékenységének nyomtatásban megjelent dokumentumait.

Ugyanakkor adta ki az Orsz. Széchényi Könyvtár Toldy Ferenc munkásságáról készített röplapbibliográfiáját is, melyet az érdeklődők a felvilágosító osztályon megkaphatnak. (O. Sz. K.)

Különböző napilapokban és folyóiratokban megjelent könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke

IDEOLOGIAI — POLITIKAI IRODALOM

Bahsijev, D.: Pártépítés a Szovjetunióban. Társadalmi Szemle, 1955. 7—8. sz. (Gondos Ernő.)
Dobi István: A parasztság jövője a szövetkezet. Társadalmi Szemle, 1955. 7—8. sz. (Kovács Mihály.)
Herczeg Tibor: A Tudomány és a vallás. A világg keletkezéséről. Elet és Tudomány, aug. 17. (Akos Károly.)
Kennedy, Stetson: A Ku Klux Klan tagja voltam. Elet és Tudomány, aug. 24. (Döme Pirokska.)
Kovács Béla: Zala megye munkásszorgalmának története 1867-től 1945-ig. Népművelés, augusztus. (Pável Alajosné.)
A nürnbergi per vádbeszédei. Esti Budapest, aug. 31. (Auer Kálmán.)
A politikai gazdaságtan tankönyve. (Eszmei fegyver a szocializmusért folyó harcban.) Társadalmi Szemle, 7—8. sz. (Vörös Gyula.)
A SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai. Szabad Nép, aug. 26. (Gyarmati József.)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKIRODALOM

Ady Endre: Összes Prózai Művek I. Művelt Nép, aug. 14. (Komlós Aladár.)
Balogh Jolán: Az esztergomi Bakócz-kápolna. Művelt Nép, aug. 21.
Biológiai közlemények. Elet és Tudomány, szept. 7. (Balázs András.)
Budincevics—Román: Az atomok világában. Természet és Társadalom, augusztus.
Derkovits Gyuláné: Mi ketten. Szabad Művészet, augusztus. (Körner Eya.)
Ék Sándor: Szabadságunk köszöntése. (Rajzalbum.) Művelt Nép, aug. 28. (Noszlopi.)
Fábrý Zoltán: A gondolat igazsa. Csillag, augusztus. (Szaltnai Rezső.)
Görög László: Magyarország mezőgazdasági földrajza. Népművelés, augusztus. (Nagy Tibor.)
Hatvány Lajos, Igy élt Petőfi. Irodalmi Ujság, augusztus 27. (Pándi Pál.)
Lipin, L.—Belov, A.: Az ékírás regénye. Természet és Társadalom, augusztus. (Lang Rezső.)
Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX. században. Szabad Művészet, augusztus. (Ralnai Miklós.)
Szabó Pál: Munkák és napok. (Írás és élet.) Irodalmi Ujság, aug. 13. (Varga Domokos.)
Szabolcsi Bence: Népzene és történelem. Csillag, augusztus. (Bartha Dénes.)
A szovjet irodalom rövid története. Művelt Nép, augusztus 28.
Temesi Mihály—Rónai Béla—Vargha Károly: Anyanyelvünk. Természet és Társadalom, augusztus. (Imre Samu.)
Veres Péter: Közös gondjainkról. (Írás és élet.) Irodalmi Ujság, aug. 13. (Varga Domokos.); Művelt Nép, aug. 14. (Fekete Gyula.)

SZÉPIRODALOM

Antalfy Gyula: Magyar évszakok. Művelt Nép, aug. 28.; Irodalmi Ujság, szept. 3. (Sebestvén György.)
Boda István: Féltem a világot. Magyar Nemzet, aug. 25. (Galgóczi Erzsébet.); Csillag, augusztus. (Jobbágy Károly.)
Cseres Tibor: Fergeteg fia. Irodalmi Ujság, aug. 13. (Orkény István.); Művelt Nép, aug. 28. (Fábián Kata.)
Darvas József: Város az ingoványon. Csillag, július. (Czibor János.); Művelt nép, szept. 4. (Lukács Imre.)
Déry Tibor: Két emlék. Csillag, augusztus. (Fargó Vilmos.); Irodalmi Ujság, szept. 3. (Eörsi István.)

Egri Lajos: Ház a Bimbó utcában. Jászkunság, augusztus. (Mikó Odón.)
Fegyin: Európa elrablása. Uj Hang, 1955. 9 sz. (Pándi Pál.)
Fodor András: Hazafelé. Szabad Ifjúság, aug. 28. (Eörsi István.); Csillag, augusztus. (Szabó Ede.)
Kolozsvári Grandpierre Emil: Tegnap. Uj Hang, 1955. 9. sz. (Tamás Attila.)
Kosztolányi Dezso válogatott novellái. Uj Hang, 1955. 9. sz. (Szabó Ede.)
Laczkó Géza: Rákóczi I—II. Művelt Nép, aug. 28. (Réz Pál.)
Laxness, Halldor: Független emberek. Irodalmi Ujság, aug. 20. (Gábor György.)
Magyar népköltészet I—III. Magyar Nemzet, szept. 4. (Sebestvén György.)
Móra Ferenc: Hannibal föltámasztása. Magyar Nemzet, aug. 25. (Maróti Andor.)
Móricz Virág: Rosta. Népszava, aug. 23. (Csobádi Péter.)
Nadányi Zoltán: Aranypiros pillangó. Széhalom, szeptember. (Gyárfás Imre.)
Nemes László: A fölösleges ember. Irodalmi Ujság, aug. 27. (Boldizsár Iván.)
Ovecskin: Falusi hétköznapok. Csillag, augusztus. (Aranyossi Pál.)
Pál József: Dúdogató. Csillag, augusztus. (Tamás Attila.)
Reményi Béla: Levél a fán. Esti Budapest, aug. 15. (Devecseri László.)
Sahta, Alexandru: Júniusi eső. Művelt Nép, aug. 21. (Czibor János.)
Seghers, Anna: A holtak nem vénülnek. Népszava, aug. 11. (Tóth László.)
Simon István: Nem elég. Szabad Nép, szept. 1. (Díozségi András.)
Sütő András: Egy pakli dohány. Irodalmi Ujság, aug. 6. (Hegedűs Géza.)
Scherff, Hans: Az eltűnt tanácsos. Népszava, aug. 11.
Szamojlov: Emlékek a múltból. Művelt Nép, aug. 14.
Szécsi Margit; Március. Uj Hang, 1955. 9. sz. (Almás Miklós.)
A »Színjátékok Könyvtára« száz számáról. Népművelés, augusztus. (Hanák Katalin.)
Takács Imre: Zsellérek unokája. Szabad Ifjúság, szept. 1. (Eörsi István.)
Tatay Sándor: Ének a szőlőhegyről. Művelt Nép, szept. 4. (Fábián Kata.)
Tolsztoj, Lev: Gyermekkor, serdülőkor, ifjúság. Csillag, augusztus. (Szöllősy Klára.)
Vazov, Iván: Iga alatt. Csillag, augusztus. (Wessely László.)
Vercors: Tropi-komédia. Népszava, aug. 23. (Gyertyán Ervin.); Magyar Nemzet, aug. 25. (Gyergyai Albert.)
Virágom, virágom. Művelt Nép, aug. 14. (Vargha Balázs.)

IFJÚSÁGI IRODALOM

Asztalos István: Jóska. Irodalmi Ujság, aug. 6. (Hegedűs Géza.)
Bárany Tamás: Rákóczi zászlai. Csillag, augusztus. (Tatay Sándor.)
Gajdar: Hadítottok. (Három gyermekkönyvről.) Uj Világ, aug. 26. (Hajdu Ferenc.)
Gajdar válogatott művei. (Három gyermekkönyvről.) Uj Világ, aug. 26. (Hajdu Ferenc.)
Katajev: Hétszínvirág. Szabad Ifjúság, aug. 18.
Lengyel Balázs: Ezüstgaras. Szabad Ifjúság, aug. 18.
Lukács Ernőné—Péter Agnes—Tarján Rezsőné: Tarkabarka fizika. Szabad Ifjúság, aug. 28.
Marsak, Szamuil: Erdei vendég. (Három gyermekkönyvről.) Uj Világ, aug. 26. (Hajdu Ferenc.)

Mészöly Miklós: Hétalvó puttonyocska. Művelt Nép, szept. 4.
Nagy István: Javíthatatlanok. Irodalmi Újság, aug. 6. (Hegedűs Géza.)
Thury Zsuzsa: Zalai nyár. Csillag, augusztus (Szalai Károly.)

IRODALMI CIKKEK

THOMAS MANNRÓL. — Keszi Imre: Thomas Mann. Népszava, aug. 14.; Lukács György: A kritikai realizmus utolsó nagy képviselője. Szabad Nép, aug. 14.; Lányi Viktor: Thomas Mann (1875—1955). Magyar Nemzet, aug. 14.; Eörsi István: Thomas Mann. Új Hang, 1955. 9. sz.
Thomas Mann: A művész és a társadalom. (Részlet egy 1952-ben tartott előadásból.) Irodalmi Újság, aug. 20.

HENRI BARBUSSE-ről. — Illés Béla: Emlékezés Henri Barbusse-re. Szabad Nép, aug. 30.; Murányi—Kovács Endre: Henri Barbusse. Népszava, aug. 30.; Sós Endre: Barbusse, a béke harcosa. Szabad Ifjúság, aug. 30.; Bajomi Lázár Endre: Henri Barbusse. Magyar Nemzet, aug. 30.

WHITMANRÓL. — Rónai Mihály András: A »Füszálak« költőjéről. Irodalmi Újság, szept. 3.; Kürthy Miklós: A jó, ősz költő. Széphalom,

szeptember.; Takács István: Whitman emlékezete. Új Hang, 1955. 9. sz.
Hermann István: Nemzeti egység és drámai irodalom. Csillag, augusztus.

Szűcs István: Jegyzetek külföldi drámaírókról. Színház és Filmművészet, 1955. 7—8. sz.
Czibor János: Toldy Ferenc. Születésének 150. évfordulóján. Magyar Nemzet, aug. 10.

Koczás Sándor: A kommunista költő. József Attila költészetének néhány problémájáról. Természet és Társadalom, augusztus.

Köpeczi Béla: Könyvkiadásunk néhány kérdéséről. Szabad Nép, aug. 12.

Tolnai Gábor: Toldy Ferenc (1805—1875.) Szabad Nép, aug. 13.

Balázs János: A Tihanyi Alapítólevél és nyelvünk 900 éve. Irodalmi Újság, aug. 13.

Nyilas Vera: V. V. Majakovszkij. Irodalmi Figyelő, június.

Vajda György Mihály: Hans Christian Andersen. Irodalmi Figyelő, június.

Kerényi Grácia: Aristophanes és a béke. Irodalmi Figyelő, június.

Jack Lindsay: Alkotó módszerünk. Irodalmi Figyelő, június.

Szemler Ferenc: Ady Endre versei Eugen Jebeleanu fordításában. Magyar Nemzet, aug. 18.

Lukács Sándor: Miért nincs tekintélye a kritikának. Irodalmi Újság, aug. 20.

Bogáti Péter: Irodalom és technika. Népszava, aug. 20.

Osszeállította: Bán Gézané

A MINISZTERTANÁCS FOGLALKOZOTT az ország műszaki fejlesztésének kérdésével. E téren komoly feladatok hárulnak az Országos Műszaki Könyvtárra is, nemcsak, mint műszaki alapkönyvtárra, hanem, mint a műszaki információs szolgálat központi intézményére, és mint hálózati központra.

A Műszaki Tanács határozatot hozott, hogy az Országos Műszaki Könyvtár dolgozza ki a közeli és távoli feladatát a műszaki fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységére vonatkozóan. (O. M. K.)

□

Amerikában kiadják »Távoli tengerpart« címen Robert M. Coates »Izgalmas« regényét, melyben egy távoli, nagy városban elhagyottan élő magyar emigráns szenvedélyes szerelemre lobban egy pincérrő iránt. (The New York Times.)

□

DOSZTOJEVSZKIJ HALÁLANAK 75. évfordulójára a Szovjet Állami Szépirodalmi Kiadó sajtó alá rendeli Dosztojevszkij műveinek gyűjteményes kiadását.

□

Két nagymarosi olvasó levélben írta meg véleményét a nagymarosi könyvtárból kölcsönzött szakkönyvekről, és köszönte meg a könyvtár segítségét. Héja Ferenc az »Ehető és mérges gombák« c. könyv kölcsönzését köszönte meg. Békefi Károly pedig Mohácsy—Porpáczl »Bogyós gyümölcsök« c. könyvét méltatta elismerő szavakkal. Ugyanis a könyv alapján 4—5 dekás epret sikerült termesztie. (Markovits J.)

□

A JUGOSZLÁV IRÓK SZÖVETSEGE szeptember 15. és 17. között tartja negyedik kongresszusát. Egyik legfontosabb napirendi pontja lesz az első referátum, melynek címe: A jugoszláv irodalom az elmúlt tíz esztendő alatt. Ez az előadás nem fog értékelést adni az irodalom eddigi fejlődéséről, csupán a tények megállapítására szorítkozik. A jugoszláv írók igen sokat várnak a kongresszustól, melynek munkája minden bizonnyal jelentős lesz a jugoszláv irodalomra és irodalmi életre nézve. (Borba.)

A Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó 1955 hátralévő hónapjaiban és az 1956-os év folyamán több, számunkra is érdekes művet ad ki. Így például megjelenik Fucik műveinek két kötete, Jiri Wolker válogatott versei, Karel Capek műveiből három kötet, Hanzelka és Zikmund fiatal cseh mérnökök már nálunk is megjelent útleírásának folytatása. A csehszlovákiai magyar írók közül Fábrý Zoltán, Egri Viktor, Szabó Béla, Babi Tibor, Nagy Irén, Ozsvald Árpád, Petrőci Bálint és mások írásai látnak napvilágot. Ezekén kívül a tervben néhány ifjúsági mű kiadása is szerepel. Ugyancsak kiadják számos klasszikus és mai magyar író munkáját, valamint Roger Martin du Gard-tól a Vén Európát.

□

A könyvgyűjtő hónap alatt Lukács Jánosné szabadszállási könyvtáros 890 forintos gyűjtött társadalmi úton könyvvásárlásra. (Bács megyei Katona József Könyvtár Tájékoztatója.)

□

15 000 forintot adott a Vas megyei tanács a megyei könyvtár gyermekolvasó-termének átépítésére. Az augusztus 28-i avatóünnepségen rendezték meg a falusi és városi könyvtárosok találkozóját is. (Tóth J.)

□

120 Vas megyei könyvtárban rendeztek mezőgazdasági szakkönyvtárlást, melyeken a tsz-ek és az egyéni gazdák által a szakkönyvek segítségével termelt növényeket mutattak be. (T. J.)

□

A tűzörségnél és a megfigyelőhelyeken 10—10 kötet könyvet adott letétbe az ambrózfalvi népkönyvtáros a nyár folyamán. A könyvanyagot hetenként kicserélte. Ezenkívül mint kombájn-ellenőr az ebéd- és az eső-szünetekben a napisajtó cikkeket olvasta fel, illetve röviden ismertette egy-egy könyvet is. (Id. Molnár Márton.)

□

Megjelent a Jugoszláv Enciklopédia első kötete. Írók és tudósok nagy örömmel fogadták e hatalmas munkát, mely többek között még jobban megismerteti egymással Jugoszlávia népeit. (Borba.)

80 magyar és 14 külföldi lap és folyóirat jár a szolnoki Megyei Könyvtárba
(Foto Sajti Sándor)

A debreceni ünnepi vásáron a könyvek iránt is nagy volt az érdeklődés

Ara a melléklettel együtt: 3,— Ft

Épül a sztálingrádi vizierőmű. Újságos kioszk a főépület alapárkában

A KÖNYV melléklete

Egyes könyvismertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A könyvtárosok e kis bibliográfiák segítségével ajánlhatnak műveket azok részére, akik a tárggyal alaposabban kívánnak megismerkedni, vagy hasonló témájú könyveket szeretnének olvasni. A kis bibliográfiákat Tiszay Andor állította össze.

POLITIKAI MŰVEK

LENIN MŰVEINEK 16. KÖTETE

Szikra

A kötet Leninnek azokat a munkáit tartalmazza, amelyeket az 1909 szeptemberétől 1910 decemberéig terjedő időszakban írt. E munkák zömében Lenin harcol a pártért, a párt forradalmi elveiért, a pártban megnyilvánuló opportunizmus két válfaja: a likvidátorok, »a párt nyílt ellenségei«, és az otzovisták, »a párt leplezett ellenfelei« ellen, de egyszersemind harcol a békülékenyek ellen is, akik az opportunizmus mindkét válfaját takargatják. Két fronton vívott kérelmelhetetlen harcában leleplezi a párt jobboldali elhajlóit, a likvidátorokat, a liberális burzsoáziának a pártban működő ügynökségét, amely egy laza legális párt megteremtésével végeredményben a régi, illegális OSZDMP megsemmisítésére törekedett, de ugyanakkor lerántja az álarcot a baloldali elhajlókról, az otzovistákról és az ultimatistákról is, akik elleneztek a kínálókozó legális lehetőségek kihasználását, így többek között a parlamenti munkát. E művei között kiemelkedő helyet foglal el *Egy publicista jegyzetei* c. munkája, amelyben az OSZDMP Központi Bizottsága 1910 januári plenumának határozatait értékeli.

A hazai opportunizmus mellett azonban Lenin élesen reagál a nemzetközi munkásmozgalomban megnyilvánuló opportunizmusra is, s a kötetbe foglalt több munkájában leleplezi a II. Internacionálé vezéreinek áruló politikáját.

Ebben a kötetben találjuk meg Lenin híres Tolsztoj-cikkeit, amelyekben kitűnően jellemzi a nagy orosz remekíró munkásságát, méltatja érdemeit, de ugyanakkor nem feledkezik meg Tolsztoj világnézetének korlátairól sem.

Az oroszországi belső párharc történelmi értelme és Az oroszországi sztrájkstatisztikáról c. munkájában Lenin bő statisztikai anyag alapján tanulmányozza az 1905/1907-es orosz forradalom tapasztalatait.

Ebbe a kötetbe kerültek Lenin *A modern földművelés kapitalista rendszere* c. nagyobb munkájának eddig megtalált részletei. Ebben a művében Lenin a német statisztika adatai, valamint az 1895-ös magyar statisztika adatai alapján megcáfolja Davidéknak a kisüzem fölényére vonatkozó elméletét. (Z. E.)

Lenin művei. Bp., 1951—1955. Szikra. 1—15., 18., 21—33. köt.

Kállai Gyula

A MAGYAR FÜGGETLENSÉGI MOZGALOM. 1939—1945.

Szikra

Még nem állanak rendelkezésre nagyobb számmal átfogó politikai művek, amelyek a felszabadulást megelőző évtizedek, a Horthy-fasizmus éveinek haladó mozgalmait általában s e mozgalmakban a Kommunisták Magyarországi Pártja helyét, szerepét, tevékenységét tudományos igényyel s ugyanakkor népszerűen tárnák az érdeklődők elé. Ezért számít jelentős eseménynek politikai könyvkiadásunkban, hogy a »Szikra« negyedszerre is megjelentette átdolgo-

zott kiadásában Kállai Gyula elvtárs könyvét a magyar függetlenségi mozgalomról.

A könyvben tárgyalt időszak sorsdöntő volt a világtörténelemben, s a magyar nép számára is az. A fasiszmus erői ideiglenesen világszerte megszilárdították pozícióikat, előkészítették és kirobantották a második világháborút, amelynek főcélja a Szovjetunió megsemmisítése, a kommunista pártok és általában a haladó törekvések radikális felszámolása volt. Az események menete nem az imperializmus számítása szerint alakult. A fasiszmus ellen új erők támadtak, a Kommunista Internacionále VII. Kongresszusa szervezte ezeket az erőket s a harc nem egy helyen nagy eredményeket hozott.

Kállai elvtárs könyve a magyarországi fasiszmus ellen kibontakozó függetlenségi mozgalom történetének dokumentuma. Elemzi benne a Horthy-fasiszmus sajátos vonásait, megmutatja, hogy a háborút megelőző években s a háború alatt mint vetélkedtek az egymás után következő kormányok Hitler minél előzenyebb kiszolgálásában. Leleplezte az úgynevezett ellenzéki pártok szolgai magatartását a kormány háborús politikájával szemben, elsősorban a Szociáldemokrata Pártot, amelyre a főszerep jutott mindig a kormányval szembeszögülő mozgalmak leszerelésében. Ismerteti a könyv a Kommunista Magyarországi Pártjának harcát a nemzeti ellenállás megszervezésében, a tömegek politikai nevelésében s a különböző harci akciók irányításában. A könyv nem csak méltat. Elemez, bírál, a függetlenségi mozgalom eredményeinek megmutatása mellett a hibák, a balsikerek okait is felszínre hozza.

Nemcsak azok számára hasznos ez a könyv, akik hivatásból foglalkoznak népünk, pártunk történetével, de mindenkinek, aki okolni tud egy nehéz, sok elmulasztott lehetőséget tartalmazó időszak tanulságaiból. (Szücs Andor)

Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. 5. kötet. 1939 szept.—1945 ápr. Összeáll. Svéd László, Szabó Agnes. Bp., 1955. MMI. 288 old.

Az illegális Szabad Nép. Bp., 1954 Szikra. 136 old. (MMI.)

Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. Bp., 1955. Szikra. 226 old.

Válogatott írások a magyar munkásmozgalom harcok múltjából. — II. kötet. 1919—1945. (Összeáll. Svéd László.) Bp., (1952.) MMI. — Ifj. Kiad. 744 old.

»Előre, harcra ifjúmunkás!« 1919—1945. Összeáll. Svéd László. III. Bp., 1954. MMI. — Ifjúsági kiadó, 813 old. 16 t.

A NÜRNBERGI PER

Szikra

Még tíz éve sincs annak, hogy 1945 novemberében, a fasiszta Németország legyőzése után, Nürnbergben az egész világ szeme láttára összeült a Nemzetközi Katonai Törvényszék, hogy ítéletet mondjon a történelem legnagyobb szabású bűnperében, a legszörnyűsebb, legkönyörtelenebb és legagyafurtabb vádlott — a hitleri német fasiszmus és annak vezéralakjai fölött.

Bűnüket a per négy főügyése: Jackson (Egyesült Államok), Shawcross (Nagy-Britannia), de Menthon (Franciaország) és Rügyenko (Szovjetunió) fejtette ki alapos részletességgel, jogi és morális megfontolások és normák alapján.

A négy főügyész vádbeszéde alapján filmszerűen peregnék le előttünk a náci fenevad szörnyűséges bűncselekményei: a náci katonai és terrorgépezet kialakítása, a nép ellenállásának elfojtása, az aljas, szőszegő diplomáciai fondorkodások és szerződészegések, a második világháború előre megfontolt, bűnös kirobantása, a hitszegő támadások sorozata, a megszállt területek békés lakosságával szemben alkalmazott tömeges és barbár kegyetlenkedések, a békés lakosság — férfiak, nők, öregek és gyerekek — erőszakos elhurcolása, a szörnyű haláltáborok megszervezése és működése, a katonai és hadviselési szabályok ellen elkövetett bűncselekmények stb., stb.

Mindenkinek beszéd egy-egy lángoló vádirat a kegyetlen náciizmus, az emberiség legkönyörtelenebb ellensége ellen. Újra végigéljük mindazt, amibe a hitleri Németország és vazallusai sodorták a világot, megismerjük e barbár politikai rendszer vezéralakjainak — Hitlernek, Göringnek, Ribbentropnak, Goebbelsnek, Borman-nak, Sauckelnek, Keitelnek stb. — igazi arcát, az emberbőrbe bújt fenevadat.

E hatalmas leleplező erejű könyv különösen nagy értéket képvisel napjainkban, mert tíz évvel a náci rendszer teljes elmarasztalása után, még mindig fennáll a fasiszmus újjáéledésének veszélye. (S. M.)

Russel, Lord: A horogkereszt rémtettei. Ford. Gábor József. III. Bp., 1955. Szikra. 258 old. 8 t.

Ulbricht, Walter: A fasiszta német imperializmus. (1933—1945.) Bp., 1954. Szikra. 148 old.

Korolkov, J.: A háború utáni Németországban. Bp., 1953. Szikra. 13—16. old.

Tarantova, L.—Tuckova, A.: A Krupp-haláldinasztia. Bp., 1953. Szikra. 144 old.

Fábián, Franz: Az Istenek tanácsa. Regény. Bp., 1951. Szépirod. Kiadó. 142 old.

Mikszáth Kálmán

KISREGÉNYEK II.

Szépirodalmi Könyvkiadó

A válogatott művek sorozatban megjelent újabb két kötet Mikszáth Kálmán hét kisregényét foglalja magában. Ezek az írások Mikszáth utolsó korszakából valók, nagy regényeivel (*Különös házasság*, *A Noszty fiú esete Tóth Marival*, *A fekete város*) egy időben keletkeztek.

A kötet első elbeszélése a *Kísértet Lublón* a múlt regényes világában játszódik, tárgya romantikus kísértet-történet. De nem volna realista író Mikszáth, ha a maga gunyoros modorában meg nem mutatná, hogy a kísértetjárás mögött az emberi furfang, a reális érdekek milyen szövevénye húzódik meg. Ugyancsak a múltban játszódik a *Szelistyei asszonyok* is. A romantikus történet Mátyás udvarába vezet el bennünket, ahol a király még álruhát öltött, hogy igazságot tehesen a nép érdekében, és börtönbe záratta az olyan oligarchákat, mint saját nagybátyját: Szilágyi Mihályt, aki azt vallotta, hogy: »Az igazság szép dolog, jó dolog, de akinek hatalma van, az nem szorul rá«. A *Kísértet Lublón*-hoz hasonlóan a misztikus népi babona motívumát használja fel Mikszáth a *Fekete kakas* című elbeszéléseben, anélkül, hogy a realista látásmódtól elszakadna. Kedélyes, romantikus betyártörténet a *Krudy Kálmán csínytevései*, amelyekben Krudy Kálmán, a Rózsa Sándorra emlékeztető betyár felszarvazza és lóváteszi a megye egyik előkelő báróját. A két fiataalt elválasztó társadalmi különbséggel veszi fel a harcot a *Mindenki lépik egyet* című elbeszélés hőse, Apró csizmadia, hogy leleménnyel, furfanggal segítse lányát a boldogsághoz. A romantikus szerelmi történet kereteit Mikszáth realiztikus látásmódja és kedélyes, gunyoros humor tölti meg élettel.

Ártatlan, derűs életképnek indul a *Sipsirica* című elbeszélés, hogy annál élesebb legyen a tragikus befejezés ellenhatása. Éles vádirat ez a novella a felső tízezer, a magyar arisztokrata-körök ellen, akik a bolondokházába záratnak egy becsületes, öreg gimnáziumi tanárt, csakhogy a véletlenül tudomására jutott botrányos igazságot le ne leplezze. A kötet egyik legjelentősebb írása: a *Gavallérok*, amely a sárosi dzsentri-nemesség »fenn az ernyő, nincsen kas«-életmódjáról ad ragyogó szatirikus képet. Az író egy esküvő történetét írja le, amelynek kedvéért a levitézlett dzsentrik, eperjesi kis-

hivatalnokok kölcsönként fogatok, ruhák, ékszerek, jelmezek segítségével visszavedlenek nagyurakká, akik annak idején mégylovas hintókon jártak, ruháikat a legelőkelőbb párizsi szabóknál készítették.

A romantikus szépségeikért, eszményekért való lelkesedés és a jelen törpe-sége miatt érzett kiábrándulás gunyoros hangja, őszinte realista látásmód jellemzi Mikszáth Kálmánnak ezeket a kisregényeit. (*Mihályi Gábor*)

Mikszáth Kálmán: *Kisregények*. I. köt. (Sajtó alá rend. Rubinyi Mózes. Ill. Győry Miklós.) Bp., 1934. Szépirod. Kiadó. 522 old. 4 t. (Mikszáth Kálmán Válogatott művei.)

Thury Zsuzsa

VIRRADAT ELŐTT

Szépirodalmi Könyvkiadó

Kettőzött érdeklődéssel olvassuk az olyan könyvet, melynek kicsit mi, magunk is hősei vagyunk. Így van ez talán minden korszerű témájú realista regény-nyel, de a rémségek ezerkilencszáznegyvennégy tavaszában jött tele és a remény-ségek ezerkilencszáznegyvenöt telében jött tavasza drámaian történelmivé kavarta a legjamborabb életeket. Az emberek javarésze ekkor történelmi dátumok pilléreire szerkesztett, izgalmas meséjű regényt élt át. S ha az író néhány ilyen regényt összeolvaszt, már nem unalmas a könyve.

Thury Zsuzsa »Virradat előtt« című regényének körülből ennyi az érdeme. Egy fiatal zsidó tisztviselőnő édesanyjával és kisleányával megjárja a hamis papírokkal rejtőzés, a család szétszakadásának és az ostrom mindenkielő közös szenvedéseinek kálváriáját, melynek legtartósabb színhelye egy zuglói bérház, nagyobbára derék, azonban kissé színtelen ábrázolású munkásokból, egy erőteljesen megrajzolt (de erőszakolt sorsvitelű) utcánóból és egy nyilas pincér családból álló lakóival. A történet hőse mind otthonosabban érzi magát a munkás emberek önkénytelenül, gyakorlatiasan együttérző közösségében és a világról, magáról új tudással tér vissza a felszabadulás után otthonába.

Az írónő regényének egyik oldalával sem vall szégyent, néhány jól sikerült fordulaton átgombolyított meséje, a kisé- sé vázlatos, de helyenként találó jellem- festése, a lehetőségek elszalasztásának, a sorsok okatlan elejtésének hibájában szenvedő, egészében azonban mégis te- herbíró szerkesztése a mesterségtudáson kívül nem egy belső művészi erényről ta- nuskodnak.

De ahogy a szembetűnő hibáktól, épp- úgy ment a regény a realista látás erede-

tiségtől, mélységtől és attól a szándéktól is, hogy letérjen a naturalista regénytechnika és stílus gonddal követett, de mégiscsak elszomorítóan kitaposott országútjáról. Mégis: akármilyen szigorú bírálat sem tagadhatja meg az érdekeltségét ettől az izgalmastárgyú regénytől. (Konrád György)

Thury Zsuzsa: Egy fedél alatt. Regény. 2. kiad. Bp., 1953. Szépirod. Kiad. 352. old.

Képes Géza

NAPKELTE MONGÓLIÁBAN

Szépirodalmi Könyvkiadó

»Mongóliától Magyarország régen, oly messze volt, mint két csillag az égen« — írja Hazafelé című versében a költő, aki nemrég hosszabb ideig a Mongol Népközletársaság íróvendége volt. Az itt szerzett élményeinek költői megfogalmazása e tíz versből álló gyűjtemény.

Az első írástudó magyar, aki eljutott hozzájuk, Julián barát, több mint 700 esztendeje félelmetes hírt hozott a Dzsingisz khán vezette mongolokról. Képes Géza a mai írástudó magyar már versekbe szőtt felemelő élményeket, egy mérőben és a maga sajátos módján már a szocializmust építő testvéri népről hozott hírt. A könyv címadó költeménye e lovas pásztornép hazájáról és életéből nyújt egy-egy villanásnyi művészi pillanatfelvételt. »Sugárszép lány pattan fel a nyeregbe, hívja apját, az meghajolva lép a sátorból ki...« Egy falusi szövetkezet innépi ösztöndíjára írott költeményében az emberiség gyermekkorának homerosi idillje kapcsolódik egybe a modern szocializmus világával. »A forradalom fergetegében eltűntek a kánok. Hajlongva mint a virágok a szélben, asztalt teritenek a lányok.« A tárgyából adódó törvényszerűség, hogy e versek a magyar népdalok, balladák, regős énekek ritmusát, mármár egy országnyi Hortobágy délibájos csillogását elevenítik: »Damdin bácsi hatvanéves pásztor, lakhelye szellős-falu sátor. Nem is sátor, hanem így nyaranta, a végtelen nap-perzselté puszta.«

A gyűjtemény legszebb darabja a magyar költészetet tematikusan is gazdagító költemény, egy tevecsikó születésének megható és hamvasan költői ábrázolása. Képes Géza e versei a magyar és mongol nép találkozásának maradvány értékű dokumentumai. (Vihar Béla)

Képes Géza: A szabadság magvetői, Puskin-tól—Szlomovig. Versfordítások. Bp., 1949. Révai, 119 old.

Képes Géza: Vajudó világ. Válogatott és új versek. Bp., 1954. Szépirod. Kiad. 148 old.

Képes Géza: Válogatott műfordítások. Bp., 1951. Szépirod. Kiad. 383 old.

Szántó Tibor

TRICIKLIN

Dunántúli Magvető

Ha hinni lehet a könyv borítójára nyomott szövegnek, Szántó Tibor most huszonegy éves. A kötet első elbeszélése tizenhat éves korában írta. S már ez kiforrott művészt mutat, aki virtuozus módon képes az életet pár oldalnyi novellába sűríteni, néhány mondattal atmoszférát teremteni, jellemeket életrehozni és egy újsághírnyi eseménynek a lényegét, általános érvényűségét megmutatni.

Novellái az egyszerű emberek: segédmunkások, inasok, vízfordolányok, nem egyszer elesettek világába visznek. Témaválasztásai Gelléri Andor Endre mesterműveire emlékeztetnek, de nemcsak témaválasztásai, hanem az apró örömeik és mély bánatok szinte cinkosan együtérző megértése is. S a novellának, ennek a prózában írt költeménynek biztos kezelése is. Mindez azonban nem epigonizmus, hanem kizárólag erény: Szántó Tibor ott folytatja, ahol Gelléri abbahagyta kényszerűl. Legkorábbi írásaiban sem elégszik meg azzal, hogy megmutassa: ilyen az élet; ilyen örömeik és ilyen kínok jutnak a kisembereknek; a remény és gyakran sokkal több, mint a remény — az elszánás és változtatni akarás —, ott csillog minden írásában, ott él rokon-szenves, egyszerű »hőseinek« a lelke mélyén, akár fölszabadulás előtt, akár utáni arcukat villantja is fel.

Azt hiszem, a jó novella mindig drámai; Szántó Tiboréi drámaiak: válságos pillanatokban kerülnek elénk emberei. Ezek a válságok persze különbözőek: egy borbélyeség rádöbben, hogy már harminckilenc éves, és senki, semmi, még a nevé se tudják a kuncsaftok; egy kis vízfordolányt elcsábít egy csibész, gyereket csinál neki és otthagyja; egy munkást kiemelnek és mikor valóban rendet akar teremteni, elejtik; kőművesinasok extramunkát végeznek néhány üveg bor reményében és még csak egy köszöncsmöt sem kapnak; egy kollégista és egy diáklány a Balatonhoz szoknek egy hétre és néhány nap és óra alatt átéli a szerelem minden boldogságát, a féltékenység póklát és az egymásért való aggodás férfivá és asszonnyá érlelő csodálatos kínjait...

Majdnem minden novellájától összefacsarodik a szívünk — ért hozzá, hogy ezeket a kisebb-nagyobb tragédiákat átélésére az olvasóval —, de érzésben és emberségben mindtől gazdagabbak leszünk: megtanítanak szeretni az embereket és bízni bennük. (Zolnay Vilmos)

V. Jan

BATU KHÁN

Uj Magyar Könyvkiadó

Batu khán a nyugat felé törő óriás áradat, a Dzsingisz khán végrendeletét teljesítő többszázezres tatár hadsereg vezére volt. Ez a hadsereg nem horda, nem szervezetlen ember- és lőtömeg, támadása nem értelmetlen invázió. »Olyan hadsereg alaposan megtervezett támadása volt ez, melynek hadiszervezése jelentősen magasabb fokon állt, mint az ellenségé« — írta róla Napóleon.

Jan regényében feltárul előttünk e magasfokú szervezethez mibenléte, a szélsőséges beharcok, melyek minden fegyelem ellenére dúlnak e hadseregben, magukba rejtve a barbár birodalom elkerülhetetlen pusztulásának csíráit. Mert szükségszerűen alulmarad ez a nomád fergeteg, ez a rablásra, kegyetlenségre épülő világhatalom civilizáltabb ellenfeleivel, a rjazanyiakkal, szuzdaliakkal, moszkvaiakkal szemben, mégha győztesként vonul is el a hadszínterekről, mégha képes is visszavetni, esetleg századokra is, egy-egy nép fejlődését. Mert »Oroszthon mégis felépül újra« — mint a regény egyik szereplője mondja, mert az Attilák, Dzsingiszek, Batuk csak mint a történelem üstökösei maradnak fenn, nagyságuk a mesék birodalmában ködlik, míg a nép, a kultúra, a haladottabb: az igazi győző fennmarad, örök.

Jan a mongol-tatár birodalom történetének, az akkori élet és gondolkodásmódnak kitűnő ismerője. Regénye valóban történelmi, mentes az anakronizmusoktól és a rossz értelemben vett aktualizálástól. Epp ezért annyira eleven, épp ezért szól a mához, történelmien példázza a világhódítók sorsát. Részleteit tekintve is gondos munka, bár kétségtelen, hogy az előtérben álló mongol hadak, a birodalom élete sokkal jobban ábrázolt, mint a szemben álló oroszok, s a cselekmény harci szálai is megformáltabbak, mint az egyes emberek és kapcsolataik bemutatása. Olyan ez a könyv, mint egy monumentális festmény, melyet távolról kell nézni, s akkor az emberi magyság és gyarláság, hősiesség és aljasság, emberség és vesztett kegyetlenség tiszta megjelenítése.

Batu khánt a történelemkönyvből minden magyar ismeri, mint a bennünket is előzőnlő tatárok fővezérét. Ez a könyv, mely egy trilógia második része — az első Dzsingisz khánról szól — csak az oroszok elleni hadjáratról beszél, Batu khán első hadjárataról, s nem arról, ami bennünket is sújtott, de így is közelről

látjuk azt az erőt, amely minket pusztított. És ez az, ami számunkra, magyarok számára e művet különösen érdekessé teszi. (G. Vészi János)

Jan, V. G.: Dzsingisz khán. Ford. Semtei Róbert. III. Csergezőn Pál. Atdolgozott kiadás. Bp., 1955. Uj Magyar Kk. 334 old.

Stefan Żeromski

A HŰ FOLYÓ

Uj Magyar Könyvkiadó

1864. és 1925. között élt Stefan Żeromski, a lengyel nemzeti felszabadító-és polgári forradalmak írója. Az itt ismertett története az 1863. januárjában kezdődő felkelés időszakában játszódik.

1863. február 24-én Malogoszcz mellett az orosz túlerővel szemben az egyik felkelő csapat vereséget szenved. Odrowąż József herceg romantikus lelkű demokrata súlyosan sebesülve, a közeli falu parasztjainak tétlen dühétől kísérve (akik csak a bajok előidézőjét látják benne) egy kifosztott és elhagyatott kastélyban talál menedéket. Két ottmaradt lakója, az intéző lánya, Salomea és az öreg szakács veszi gondjaiba.

Ez a kastély mintegy tükre lesz az akkori Lengyelországnak. Megfordulnak itt a szökevényeket kereső orosz osztagok, s velük szemben erkölcsi főlnyft felmutatni nem tudó kóborló lengyel felkelő csapatok.

Salomea állandó izgalomban élve gondolozza és rejtegeti a sebesült herceget. A nemzeti ügy igazságának gondolatát, amit a széles paraszttömegek sem tudnak megérteni, a szerelem ébresztgeti Salomeában. Elvileg szilárdítja a nemzeti kormány egy éjszakára betoppanó két megbízottjának tiszta hazafiúi elkésedése. Ezek az emberek még az őket üldöző orosz tisztnben, Vjesznicinben is fel támasztják legalább annyira Hercen elfelejtett demokrata eszméit, hogy megérti, miért teszi reménytelenné Salomea iránti szerelmét a cári küldetése.

Egymásután esnek el a hazafiak, hozzártartozóik pedig már a megalkuvás útját egyengetik. A birtokos felesége viszatér. Megkezdí gazdasága rendbehozatalát. A fiát kereső hercegnő is rátalál a kastélyra. Túláradó hálálkodással értékeli Salomea tettét, de kenetteljes aljassággal készíti elő Odrowąż külföldre szöktetését, hogy elszakíthassa az »alantas származású« lánytól és a felkeléstől. Odrowąż pedig öntudatlanul, buta göggel megy a gyalázatba, miközben azt képzei, hogy hivatásának áldozza fel szerelmét.

Żeromski is a régi lengyel értelmiség ama vitatott kérdésére, hogy mi az oka

a felkelések állandó elbukásának, a földdel ki nem elégített parasztság passzívitásában és a vezető nemesség osztálykorlátaiban találja meg a feleletet. Zeromski e felismerést teszi élményszerűvé az olvasó számára a legemberribb viszonyban, a szerelemben is uralkodó kasztelőítéletek feltárásával. (*Fülöp Attila*)

Zeromski, Stefan: *Hontalanok*. Bp., 1951. Szépirod. Kiad. 336 old.

Sütő András

EGY PAKLI DOHÁNY

Szépirodalmi Könyvkiadó

Néhány órás kellemes olvasmányhoz jut, aki kezébe veszi Sütő András novelláskötetét. Ezenkívül élménytelen bepillantást nyer a romániai magyarok életébe. Méghozzá nemcsak a régi, hanem a felszabadult Románia magyarjainak életébe — sőt elsősorban azokéba. A tíz elbeszélés közül ugyanis hét az erdélyi magyarság mai életéről szól.

A téma csábító, az olvasó érdeklődését eleve felkelti. S, aki a kötetet olvassa, nem is csalatkozik. Sütő András, a Román Népköztársaság magyar nyelvű irodalmának állami díjjal kitüntetett tehetsége, vérbeli novellista. Írásai a téma igényességéhez méltóan egytől egyig színvonalasak. Tömör kifejező-készségével, jellemalkotó képességével, azzal, ahogyan az élet apró, hétköznapi jelenségeivel a lényegyet érzékelteti, szinte az olvasó élményanyagává tudja meglátásait varázsolni.

Anélkül, hogy engedne holmi nyelvi különködés csábításainak (nem egy régebbi erdélyi író hibája volt ez), élvezetes, izes nyelven érzékelteti az új Románia magyarjainak sajátos életét.

Az *Egy pakli dohány*, a *Virágot megette a kanyar* és az *Új bocskor* c. novellákban Sütő a királyi Románia elaljasodásának, korrupságának megdöbbentő képét tárja elénk. Meglepő, epikusnál szokatlan drámai erő és különleges szituáció-teremtő készség bontakozik ki ezekben az elbeszélésekben. Kár, hogy ezeknek is, mint ahogyan az új életet ábrázoló novellák némelyikének a kifejlete, megoldása elnagyoltnak tűnik.

Különösen élvezetes Sütő András kedves, tartalmas, emberi humora, amely valami egészen különleges, gyengéd megértéssel elegy szatirizáló készséggel ott a leghatásosabb, amikor a kisparaszti kapzságot, elmaradottságot ábrázolja.

Figyelemre méltó irodalmi egyéniséget ismer meg az olvasó Sütő András novelláinak élvezetes olvasása közben. (*T. Polgár István*)

Dimov

DOHÁNY

Új Magyar Könyvkiadó

A terjedelmes regény a háború előtti bolgár társadalom tíz-tizenöt évének teljes képét kívánja olvasója elé tárni. Azonnyomban érezzük az írónak ezt a nem csekély igényű törekvését, amint az első oldalakat végigolvastuk. Egy kis dohánytermelő falu fiai és leányai különféle módon elkerülnek a fővárosba, egyik részük kommunista lesz, másik részüket magához szippantja, elkábítja a pénz, a tőke, a fasizmus, és hazaáruló németbérencekké válnak. Egészséges, igaz, tiszta szerelmek és mohó, piszkos, alantas érzelmek, jellemes emberek és csirkefogók állnak és cselekszenek előttünk a könyv lapjain.

Az olvasóban azonban bizonyos hiányérzet marad, amikor végül leteszi a könyvet. Úgy érzi, hogy az emberek a valóságban nem egészen ilyenek. Különösen vonatkozik ez a Nikotiana dohányvállalat körül mozgó tőkés rétegre. Ezek a férfiak és nők nem húsból-vérből valók. Különösen hihetetlen figura az egyik női főszereplő, Irina, aki az író szerint egyrészt minden emberi jellemnek híján van, másrészt nagy kockázatot vállalva orvosként teljesíti kötelességét még a partizánoknál is. A figura önmagának mond ellent, kilép sorsából.

A partizánok rajza hitelesebb. Igen érzéketes és jól követhető a szektáságra hajló kommunisták helyes irányba történő fejlődése, érezhető, hogy a kollektíva miként neveli pusztá létével az egyént. Művészi erejű és teljesen meggyőző a partizánharcok és a régvárt győzelem leírása.

Mint hogy az eredetit nem olvastuk, nem tudjuk, hogy a felmerülő hiányérzetnek mennyiben oka maga az író és mennyiben a fordító. De az minden kétséget kizáróan a fordító, illetve a stílus átoldozó bűne, hogy a könyv stílusa pongyola, gyakori benne az ilyenfajta lehetetlenség: *»Ott beszélgetett a hamvasszöke, élettelen lány«* és más effélék. Szinte a regény végéig nem magyarázza meg, hogy mi is az a *tonga*, ami ellen olyan nagy lendülettel harcolnak a kommunisták, de amiről a magyar olvasók nem sokat tudhatnak. És így van ez a többi dohánytermesztési szakkifejezéssel is. A fordító, a stíluslektor és a két szerkesztő gondosabb munkát végezhetett volna és akkor nyilván egészen más kép kerekedik az olvasóban erről a nagy-igényű bolgár regényről. (*Szilágyi Lilla*)

Pavlenko

KÉT KIRÁLY

Új Magyar Könyvkiadó

A néhány éve elhunyt Sztálin-díjast nálunk elsősorban mint film- és regényíróként ismerik, egy-két tárcája jelent meg csupán magyarul. Pedig Pavlenko mint novellista kezdte pályafutását és írói munkája jelentős részét mindvégig a novellák, különösen a rövidebb újságnovellák adták. Az Új Magyar Könyvkiadó most egy kis kötetben közreadta huszonhárom válogatott elbeszélését. A kötet három darabja Pavlenko fiatalkori munkáiból való — kettő közülük Törökországban játszódik —, nagyobb terjedelmű. Ezt tíz kis tárca követi a Nagy Honvédó Háború idejéből, a frontról, ahol Pavlenko mint haditudósító harcolt és a mögöttes országrészekből. Néhány közülük egészen rövid, 25—30 soros »pillanatfelvétel«, anekdóta; marandó emléket hagyó kis remekművek a maguk nemében. A kötet nagyobbik és eszméileg, művészileg is érettebb része Pavlenko utolsó írásából való, a Krimből, a háború utáni évekből. A színhely és a szereplők egy része névszerint ismerősünk az író közismert regényéből, a Boldogságból.

A történetek — köznapi dolgok; köznapi emberek, ha úgy tetszik: »átlagemberek« a hősök is. Pavlenko mintha szándékosan kerülne a rendkívülit, a végtelést, az éles színeket. Nem a dráma, sokkal inkább a líra az, ami közel áll hozzá. A köznapok apró örömeit, bánatait, meghitt, meleg világát, kicsit fátyolos, pasztellszínű líráját keresi és adja vissza igen nagy humanizmussal, finom, soha nem sértő humorral. Nagy hagyománya van ennek az irányzatnak minden nép realista irodalmában (nálunk különösen: Gárdonyi), Pavlenko azonban eszmeiségben ezt a hagyományt — a győzelmes szocializmus írója lévén — gazdagon megterézi, s egyben utat is tör, iskolát ad: ezek az apró dolgok nála, mint az üvegcserep a napfényt, a világtörténelem legnagyobb eseményét tükrözik; a nagy történelmi esemény emberátalakító hatását kutatja a mindennapi élet apró ügyeiben.

Pavlenko elbeszéléseit azzal az örömmel vehetjük kézbe, mint amikor egy ismerősünk elbeszélését hallgatjuk. És nagyon sokat tudunk meg belőle elsősorban azokról a merőben újfajta kapcsolatokról — s a régi, ősi kapcsolatok merőben új, gazdagabb tartalmáról — amelyek a szocialista emberek egymás-közi viszonyát jellemzik.

Igen szép a kis kötet kiállítása, csak nem egészen érthető, miért kellett éppen az első elbeszélés címéből kötetcímet, szintere alapján pedig címlapképnek (egyébként dekoratívan megoldott) keleti panorámát csinálni. Ez így nem illik az egész kötet tartalmához és félrevezető. (Mesterházi Lajos)

Pavlenko: Pusztai nap. Ford. Nyirő József. Bp., 1949. Új Magyar Kk. 144 old. (Szovjet Kisregények.)

Pavlenko: Boldogság. Ford. Erdődi József. 5. átdolg. kiad. Bp., 1953. Új Magyar Kk. 204 old.

Pavlenko—Csiaureli: Berlin eleste. Filmregény. Ford. Szekeres József. 2. kiad. Bp., (1951.) Új Magyar Kk. 127 old. 4 t.

Pavlenko: Amerikai élmények. Ford. Both Gábor. Bp., 1950. Szikra. 80 old.

Pavlenko: Itáliai utazás. Ford. Szappanos Gézáné. Bp., 1951. Új Magyar Kk. 112 old. (Szovjet Kisregények.)

Vercors

TROPÍ-KOMÉDIA

Új Magyar Könyvkiadó

Vercors nevét már ismeri a magyar olvasó, *A tenger csendje* nálunk is megjelent. »Fiatal« író — az ellenállás avatta azzá, azelőtt grafikus volt —, de eredeti, érdekes, kiforrott tehetség. Eddig leginkább novellákat, hosszabb elbeszéléseket bocsátott közre, ez az első regénye.

A *Tropi-komédia* mese és szatíra, szerelmi történet és biológiai értekezés szerencsés keveréke. Vercors a voltaire-i nyomokon halad, a lehetséges és a fantasztikus útján, kiagyalt történeteket mond el tudományos pontossággal — csak azért, hogy a valóság néhány égető kérdésére adjon választ.

De mi is a célja különleges történetével? Miért kell egy őslénytankutató csoportnak felfedeznie a *tropikat*, a »hiányzó láncszemet« ember és ember-szabású majmok között? Vercorsnak a téma csak alkalom, hogy élcelődjék, kigúnyolja a polgári társadalom ostobaságait, a formális logikát, a fogalmi-érzelmi — s nem utolsósorban — gazdasági-politikai zűrzavart.

Douglas Templemore megöli saját gyermekét... A történet detektívregénybe illően kezdődik. Aztán jön az expedíció, a szerelmi mese, majd a per. Ez utóbbi a regény törzse, a világirodalom szinte párját ritkítóan szellemes fejezete. Mindenkinek igaza van, illetve: lehetne... ha... ha... épp itt a bökkenő... ha volna olyan paragrafus, amelyik tisztázná az ember fogalmát. De ilyen nincs. Se angol, se a francia, se a német törvénykönyvekben.

Ha nincs, hát alkotni kell. De hogyan? És milyen hatással lesz az új paragrafus a félbeszakadt perre?

Vercors hisz az emberben, azért ostromozza az ember elavult társadalmát. Nem marxista, de humanizmusa megrendítően őszinte igazság kimondására bírja: »... embernek lenni, ez nem valami elviselendő állapotot jelent, hanem méltóságot, amelyért meg kell harcolni.«

Műve — Pap Gábor ízes fordításában — ezt az emberi méltóságért vívott harcot szolgálja. (Gera György)

France, Antole: A pinguinek szigete. Ford. Bölönyi György. Bp., 1913. Athenaeum, 320 old.
Vercors: A tenger csendje. Ford. Dormándi László. Bp., (1946.) Pantheon, 65 old.

Ketlinszkaja

ÉLETÜNK NAPJAI

Új Magyar Könyvkiadó

Ketlinszkaja nevét az *Ifjú város* című, Komszomolszk építéséről szóló felejthetetlen regény tette hazánkban ismertté. Regényének Szovjetunió-szerte aratott nagy sikere után az író nő új nagy vállalkozásba fogott: egy üzem mindennapjain keresztül megmutatni a szovjet emberek új arcának alakulását, új erkölcsét, a munka alkotássá válásának bonyolult folyamatát. Mielőtt tollat vett volna kezébe — a szovjet lapok híradásaiból tudjuk —, hosszabb időn át egy nagyüzem pártbizottságán dolgozott, hogy élményeket, tapasztalatokat szerezzon, s az üzemek új életének, problémáinak alapos ismeretével felfegyverkezve kezdhesse neki korunk új eposzának.

A terjedelmes regény színhelye a leningrádi *Vörös Turbinagyár*, hősei az üzem dolgozói, mérnökei és munkásai, akiket új nagy feladatok elé állít a háború utáni ötéves terv, a szovjet ipar és technika fejlődését sarkalló új követelmények sora. Már az újtípusú turbinák gyártására való áttérés is próbára tenné a háborús pusztítás után hősi küzdelemmel talpraállított üzem erejét — a határidők megrovídtése első pillanatban még az üzem leglelkismeretesebb, leghozzaértőbb műszaki vezetőinek is csaknem lehetetlennek tűnik. Mire képes az alkotó közösség ereje, az alkotókká lett munkások és mérnökök tervszerű, jól szervezett együttműködése, mire képesek a kommunisták — erre ad feleletet Ketlinszkaja regénye.

Kétségtelenül termelési kérdések, sőt nem egy mozzanatban megoldásra váró technikai feladatok állnak a regény homlokterében. Ketlinszkaja azonban

mégsem elsősorban a turbinák, hanem az emberi lelkek mérnöke. Író is, aszszony is, s ezért különös gonddal rajzolja meg hősei magánéletét, szerelmét, gondosan és vonzónan mutatja meg, hogyan találja meg helyét hősnője, Anna Karceva, a háborúban özvegyen maradt fiatal turbinamérnök a *Vörös Turbinagyárban* és Polozov mérnök oldalán, hogyan dőlnek le a valóságos és vélt akadályok, amelyek a rokonszenves Grunyat kedvesétől, az új technikáért, új módszerekért síkraszálló, határozott jellemű Vorovjovtól elválasztják. Megmutatja az üzem káder-kohójában kibontakozó nagyszerű, újtípusú embereket, Volovik újtítót, Pakulin ifi-brigád vezetőt, a szerelmében mind igazabb emberré váló Arkagyijt, s leleplezi a régi maradványait, az emberek jellemében meghúzódó kapitalista csökevényeket, Torzsujev magántulajdonos vonásait, Garsin szerelmi felelőtlenségét stb.-t.

Érdekes meseszöveg, vonzó epizódok, drámai erővel felvázolt konfliktusok teszik izgalmas olvasmánnyá is Ketlinszkaja új regényét. (Földes Anna)

Ketlinszkaja: Az ifjú város. Regény. Ford. Lányi Sarolta. Ill. Zsoldos Vera. Bp., 1953. Ifj. Kiad. 624 old.

Georg Büchner

DANTON HALÁLA

Új Magyar Könyvkiadó

Kevesen tudják nálunk, hogy élt a múlt század elején Németország Hessen tartományában egy Georg Büchner nevű író, akit méltán sorolhatunk az európai klasszikus irodalom legjobbjai közé. Küzdelmes, rövid, huszonnégy esztendő életében drámákat, jeleneteket, novellákat, újságcikkeket írt. E műveiben szét-szórta hevernek értékes, súlyos, humanista, sőt forradalmi gondolatai.

Hogy Büchner neve nálunk ezelőtt nem vált közhismertté, abban erősen közrejátszott Horthyék közművelődési politikája. A *Danton halála* nemzeti-színházi előadását betiltották, a darab Kosztolányi-fordítását kiadatlanul hevertették.

A lánnglelkű, de félúton megtorpanó francia forradalmár: *Danton* élete és halála sok író-történész tollát megihlette. Büchner csodálatra méltó realitásérzékkel, ösztönösen helyes politikai indoklással bizonyítja be a darabban, hogy »aki félmunkát végez a forradalomban, az tulajdon sírját assa meg...«, hogy a forradalom nem játékos kísérlet, nem a vezetők személyes ügye, de az egész népé! Az egyszerű emberé, aki közöm-

bösen szemlélte a francia forradalom vezéreinek nyaktilóversenyét, s aki a darabban kijelenti: »*Bármennyire lyukat is hasítunk mások bőrén, azzal még egyetlen lyuk sem tűnik el a nadrágunkról...*«

Ha minden mondatot kétszer megizlettünk a *Danton halálában*, még nagyobb örömmel olvastuk a kötet egyetlen, *Lenz* című novelláját, mely önmagában is az európai széppróza egyik remeke. Ez a novella Goethe vetélytársának, a Sturm und Drang korszak jelentős drámaírójának, *Jakob Michael Reinhold Lenz*nek állít emléket. Lenz megörülését Büchner fiómnak, minden apró részletében tárgyilagos, de azért mélyen együttlérző lélekrajzzal írja meg.

Érdekes és értékes darabja a kötetnek a *Hesseni Hírmondó* című röpirat, mely Büchner aktív politikai érdeklődéséről, tevékenységéről tanúskodik s jó bizonyíték meg nem alkuvó bátorságáról. Ebben a röpiratában számadatok tömegével példálózva bizonyítja be Darmstadt lakóinak az *előkelők* zsarnokságát...

Régi mulasztást pótoltt könyvkiadásunk e kötet megjelentetésével. Büchnerrel szívesen ismerkednek majd meg azok a művelt olvasók, akik a klasszikus irodalom ritkaságait is szívesen lapozgatják. (*Győri György*)

Rolland, Romain: Danton. Forradalmi dráma 3 felv. Ford. Sebestyén Károly. Bp., 1920. Athenaeum. 139 old.

Rideg Sándor

HISTÓRIÁS IDŐK

Katonai Kiadó

Rideg Sándort irodalmi munkásságában elsősorban a falu, a paraszti élet és annak formálódása, fejlődése érdekelte és érdekli ma is. Regényei főként erről az életről szólnak, az író gyermekkorába, ifjúságába visszanyúló múltjáról, az újabbak pedig a most bontakozó, még forrásban levő új magyar falut, annak az új útját megtaláló népét mutatják meg.

Ez a kötete, a *Históriás idők*, kisebb írásainak gyűjteménye, és mindjárt tegyük hozzá, hogy változatos gyűjteménye. Mert nemcsak elbeszéléseket tartalmaz. Mesét, önéletrajz-részletet, történetírást is. És ezeknek a változatos írásoknak mindegyikét a lázas igazságkeresés, a régi rossznak kérelhetetlen gyűlölete és az újnak, a jónak a keresése, megmutatása hatja át. Az első írás, *A gyalogjáró püspök*, mese. Állatokkal, madarakkal társalog benne a szegény vándorlegény, aki azok segítségével aranyakhoz

jutva, olyan kemény igazságot tesz a falu minden kapzsi gazdáján, hogy az olvasó úgy derül rajta, akárcsak Ludas Matyin. És ez a derű hatja át a második írást. A *kisvatyai harangozó nyilatkozata* című hosszabb karcolatot is. Az önéletírás, a *Piros csillagok útja* című, megrendítően hiteles beszámoló a Horthy-idők rendőrségének kegyetlenkedéseiről. És ugyanilyen megrendítő a *Csendesország csendjében*. Széles hátterű korrajz a Horthy-korszak kommunista-üldözéseiről, a váci fegyház, a szegedi Csillag-börtön szörnyű világáról, a kommunisták hősi harcáról. Elbeszélései közül a szörnyű multat *A magunk szegénysege* idézi. *A Daruszegei vásárnapok* az alakuló új falu világát mutatja meg. *A csapatzászló előtt* című békénk védőjéről, néphadseregünkéről szól.

Az olvasott magukkal ragadják Rideg Sándor írásai, különösen természetleírásai szépek és írói helytállása teszi ma olvasott íróvá. (*Simándi Béla*)

Rideg Sándor: Tűzpróba. (Regény.) Bp. (1949.) Athenaeum. 186 old. (Népkönyvtár 2.)

Rideg Sándor: Daruszegei vásárnapok. Regény. Bp., 1953. Szépirod. Kiad. 180 old.

Rideg Sándor: Sámson. 2. kiad. Bp., 1954. Szépirod. Kiad. 250 old.

Rideg Sándor: A tükrösszívű huszár. 2. kiad. Bp., 1955. Magvető. 183 old.

Móricz Virág

R O S T A

Szépirodalmi Kiadó

Az író új regénye napjainkban játszódik; egy értelmiségi család életének keresztmetszete. Hősei Ágoston Pál tanár, fia; Duci, és két lánya: Kató és Bora, akik kóré a mellékalakok sokasága csoportosul. A regénynek tulajdonképpen cselekménye nincs, inkább életképek — kártyapartival egybekötött estély, szülői értekezlet, vegytanóra stb. — egymásutánja. Az olvasó nem tudja, hogy hány nap vagy hónap eseményei peregnek le a szeme előtt és amikor leteszi a könyvet, a hősök lényegében úgy búcsúznak, ahogy bemutatkoztak. Ágoston, a munka megszállottja, továbbra sem törődik családjával, gyermekei nevelésével; Margit, a felesége tovább főz és takarít és éppoly kevéssé érti meg férjét, gyerekeit és az új világot, mint a könyv első lapjain; Bora változatlanul és reménytelenül szerelmes egy »kártékony fajankóba« és változatlanul nem szereti tanári hivatását; Kató ugyan a regény folyamán beleszeret egy léha és aljas naplopóba, majd kiábrándul belőle, de sajnos az utóbbit nem hisszük el neki; még Duci az egyetlen, akinek

sorsában változás áll be: elvesz egy derék, munkáscsaládból származó lányt, de ezt is csak azért, hogy élete végéig »papucs« lehessen.

Móricz Virág kitűnően ír, remek megfigyelő és leleplező, a regény cselekmény nélkül is gördül, kompozíció nélkül is jól áll a lábán és ami fő, érdekes. De ahány erény, annyi hiba. Az első és legfontosabb: amit leír, az való, de amit nem ír le, az az igazság. A derék, becsületes Ágostonok társadalmi léte nem ilyen magánéletet takar, a Borákra és Katókra sem szerelmi tévelygéseik, sikertelen pályaválasztásuk jellemző. A tárgyválasztás folytán amúgy is egyszikű regénynek nem válik előnyére, hogy az író nő hősnőtípus erényeikkel és hibáikkal együtt szereti, a férfiak pedig úgyszólván csak a szükséges rossz szerepét töltik be és hogy a banális szerelmi történetek háttérbe szorítják a társadalmi mondanivalót. És végül hiába az író jó szeme, ha elsősorban a pelyvát látja és a beérett magvaktól nincs sok mondanivalója. (Vámosi Pál)

Móricz Virág: Szerencse. Regény. Bp., 1954. Szépirod. Kiad. 207 old.

Móricz Virág: Apám regénye. 2. bőv. kiad. Bp., 1954. Szépirod. Kiad. 529 old. 20 t.

IFJÚSÁGI MŰVEK

Alexej Tolsztoj

NYIKITA GYERMEKKORA

Ifjúsági Könyvkiadó

Ritka szerencsés, ihletett alkotás ez a mű: a gyerekolvasó megtalálja benne mindennapjainak izgalmát, gyönyörét, élményeinek tanulságát; a felnőtt meg azon éldeleg el a könyv fejezeteibe feledkezvén, hogy milyen kiapadhatatlan erőforrás a gyermekkor, az ifjúság öntudatlan boldogsága.

A könyv arra is jó példa, hogy az igazi művészet ledönti az életformák teremtette korlátokat: Nyikita a cári Oroszország nemesi-polgári keretei között éli gyermekkorát, de szemlélete alig különbözik egy mai nemes gondolkodású gyerektől. Nyilván ennek köszönhető, hogy a mi úttörőink is úgy érzik, mintha egyik velünk avval a kislíval, akinek életéből búvájos képeket mutat be a nagy író.

Nyikita magántanuló szülei falusi birtokán. Kissé komikus, de azért valószerűen emberi házitanító oktatja — olyan gyarló módszerekkel, melyeket vagy a saját gyerekkorunkból, vagy az iroda-

lomból ismerünk. Ezek a tökéletlen pedagógiai és didaktikai módszerek kiválóan alkalmasak arra, hogy a tízéves fiú egészen külön álomvilágot teremtsen magának: olyant, ahová a felnőtteknek nemigen van bejárásuk, de melyben a gyermekálmok annál jobban kivirulnak.

Egyik legnagyobb érdeme a műnek, hogy a felnőtt szereplők nem egyszerű háttérként szolgáló papírfigurák, hanem Nyikitával és főleg egymással speciális kapcsolatban álló érdekes egyéniségek.

Az apa afféle könnyelmű, nagyvonalú »gazdálkodó«, ki vállalkozásaival, bohémosságával örök izgalomban tartja a férjét szerető »anyácskát«. Még a cselédházak felnőtt lakóinak jellemzésére is telik Tolsztoj művészetéből. Nyikita játszótársai meg éppenséggel finom árnyalatokkal mutatkoznak be. Akár a vendéggyerek hetvenkedéséről, akár a cselédházak gyerekeinek virtuskodásáról mesél a szerző, minden gyermekarc kifejező és színes.

Külön kell beszélni a vendégkislánynak, Liljának tündérian bájos és izgalmas alakjáról. Ő az, aki köré Nyikita álmai szövődnek, az ő személye, nőiségének jelenléte adja a műnek azt a sajátosan édes-izgalmas jelleget, ami művészi értékét és közönség-sikerét egyaránt növeli.

Különlegesen finom, művészi, hogy az író a gyermek-szerelmek sejtelmességének meglibbentésével a felnőtték világának titkait is érinti: az élet teljességébe vet egy röpke pillantást, aki a házitanító szerelmes sóvárgását látja, vagy aki a cselédházak naiv idilljeinek távoli tanúja. (Vidor Pálné)

Tolsztoj, A.: Aranykulcsocska. Mese. (Ford. Koltai Sándor.) Bp. 1949, Új M. Könyvkiadó. 140 old. 4 t.

Tolsztoj, A.: Orosz mesék. Ford. Vera Mi-lovidova. K. Kuznyecov rajzai. A fametszeteiket M. Matorin—A. Pavlov készítette. Bp. 1946, Cserépfalvi, 227 old. 1 t.

Aba Iván

A VÁSÁRHELYI REMETE

Ifjúsági Könyvkiadó

Bolyai János életéről szól ez az ifjúsági regény, a szerző első nagyobb lélegzetű szépirodalmi munkája. A fiatalabb Bolyairól tehát, Farkas fiáról, aki az orosz Lobacevszkijjel nagyjából egyidőben, tőle függetlenül fedezte fel húszegynéhány éves korában a nem-euklideszi geometria alaptéziseit, s ezzel a kutató-sok új, igen fontos területét nyitotta meg a matematika tudósai előtt.

Tragikus sorsa volt Bolyai Jánosnak. Kora egyik legnagyobb matematikai zsenije létére még egyetemre se juthatott el, csak a bécsi hadmérnöki akadémiára — majd vidéki helyőrségekbe, Temesvárra, Aradra, Lembergbe, Olmützbe, hogy császári tisztként kaszárnyákat építsen, várakat erődítsen. Végre 31 éves korában otthagyhatta ezt a gyűlölt pályát (két évvel előbb jelent meg híres műve, az Appendix), de akkor már megtépett idegzetű, betegségekktől kínzott ember volt, aki belefáradt az élet küzdelmeibe és csaknem remetesorban töltötte további esztendeit Marosvásárhelyen, illetve a kis Domáldon. Felfedezéséért soha nem kapta meg a méltó elismerést, legfeljebb az utókortól, halála után.

Aba Iván regénye végigkíséri Bolyai János egész életét, kisgyerekkorától egész haláláig. Nem emeli ki különösből pályájának egyik szakaszát sem, hanem egyes képeket villant fel, köztük gyakran éveket ugorva át. Ez a szerkesztési mód eleve arra utal: Aba színes életkrónikát akart inkább írni, semmint igazi regényt, mely megkívánná a jellem mélyebb ábrázolását.

De még színes krónikának sem túl nagyigényű ez a könyv. A szerző úgy látszik viszonylag kevés forrásmunkát használt fel. Gyakran egyetlen életrajzi adat köré kerékített egy-egy jelenetet, anélkül, hogy eléggé ismerte volna a kort, a szereplőket (pl. az igen vulgárisan megírt *Pártfogók*, ill. *Betegen* című fejezetben). Néhol meg teljesen költött jeleneteket is beleillesztett a műbe (pl. a találkozások Keresztesi Péterrel, vagy a parasztfelkelők csatája a császári csapatokkal), ami magasabb művészi eszközökkel megírt regényben nem is lenne baj, de itt bizony zavaró, mert »kilóg«. Még legjobban a könyv marosvásárhelyi részletei sikerültek, Aba ismeretei itt látzanak a legmegbízhatóbbaknak.

De egészében véve többet várt volna az ember ettől a regénytől. Több eszmei elmélyülést, történelmi ismeretet, több írói igényességet. A téma, Bolyai János tragikus életsorsa, tán mondanom sem kellene, megérdemelt volna. (*Varga Domokos*)

Bolyai János élete és műve. Bukarest, 1953. All. Tud. Könyvkiadó. 452. old.

Alexits György: Bolyai János. III. Bp., 1952. Művelt Nép. 123 old. 3 t. (Nagy tudósok.)

Bolyai János, a nagy magyar tudós. Utmutató a — c. előadáshoz. Összeállította a Magyar Term. Tud. Társ. Bp., 1953. Művelt Nép. 48 old.

Bárány Tamás

RÁKÓCZI ZÁSZLAI

Ifjúsági Könyvkiadó

A Rákóczi-szabadságharc ábrázolása igen nehéz írói feladat, márcsak történelmileg bonyolult volta miatt is. Bárány Tamás regénye egy család történetével indul: az apa Almássy és leánya Katinka labanc érzelműek; Almássy fogadott fiai közül Kristóf nevelőapjának a nézeteit vallja, János azonban igazi apjának forradalmi hagyományait követve, kuruccá válik. Ez az írói szerkesztés, amely egy család keretei közé szorítja a leglényegesebb társadalmi ellentéteket és a különböző szembenálló típusokat, helyes, mert megkészszerzi a feszültséget, összehozza a különben szétfutó szálakat.

A későbbiek során — bár a keret mindvégig lényegében ez marad — a család története kitágul, és a mondani való meghatározása szerint egy nemzet történetévé lesz. János igaz és becsületes életének eseményei egybeesnek a Rákóczi-szabadságharc legfontosabb állomásaival; Almássy, Katinka és Kristóf útja pedig az árulok útját példázza: készséges hívei a császárnak, ez azonban nem tartja őket vissza attól, hogy Rákóczi győzelmei idején a nagy haszon reményében ideiglenesen a kurucokhoz szegődjenek, akiket az első nehéz helyzetben — jelleműkhöz híven — azonnal cserben hagynak.

Bárány Tamás, mint az elmondottakból is kitűnik, helyesen mutatja meg, hogy a szabadságharc vezetőereje, mozgatója a nemesség, ugyanakkor azonban a helyes arányra ügyelve, természetesen nagy szerepet juttat a népi figuráknak is. János két jobbtágy kísérfője és Esze Tamás emberei ugyanazt a hangot szóltatják meg a regényben, amelyet a kuruc szegénylegény-költészetből ismerünk.

Történelmileg pontos ábrázolás ez, mindössze talán azt kifogásolhatnánk, hogy elmosódik az, hogy a harc elsősorban nemzeti függetlenségünkért folyt. A történelmi pontosság erény — Bárány Tamás azonban egy ifjúsági regény kereteit meghaladón sokat akar elmondani; így a túlságosan nagy történelmi anyag miatt nem tud eléggé szárnyra kapni a mese. Igaz, hogy a jellemrajzok árnyaltsága, a szép és érdekes részletek többnyire feledtetik velünk ezt a hiányosságot. (*Madár Gyula*)

Bárány Tamás: Farkasok. Regény. Bp., 1952. Ifj. Kiadó. 119 old. (Hazáért és szabadságért.)
Bárány Tamás: Húsz év. Regény. Bp., 1953. Szépirod. Kiadó. 447 old.

Hevesi Lajos

JELKY ANDRÁS
KALANDJAI

Ifjúsági Könyvkiadó

Hevesi Lajos legsikerültebb és legnépszerűbb írása került most újra kiadásra. Ez a mű először 1872-ben jelent meg, azóta több nyelven és számos kiadásban látott napvilágot. A mostani kiadást Czibor János dolgozta át.

Kalandos életrajzi regény, amely a világhírű nagy magyar utazó: Jelky András életéről szól.

Jelky András bajai szabólegény egy szép nyári reggelen 1754-ben otthagyta a szülői házat és mekivágott a világnak, hogy ismereteit gyarapítsa, tudásvágyát kielégítse. Hosszú, keserves, veszélyekkel teli küzdelem után a távol-keleti gyarmatokon hősiességével és leleményességével kivívta embertársainak megbecsülését és a holland kormány elismerését. Királyi belső tanácsos lett és az általa bejárt szigetek felügyelője. Mint a holland kormány követe a japán császári udvarnál komoly diplomáciai sikereket ért el. Magas beosztásában is azon fáradozott, hogy ismereteivel, tudásával az emberiség jobb jövőjét szolgálja.

Magyarországra való hazatérte után összes tapasztalatát hazája szolgálatába állította. Fáradszóró tanácsadója és vezetője lett azoknak, akik a magyar ipar és kereskedelem felvirágoztatásán, a haza elmaradottságának felszámolásán fáradoztak. Bőkezűen segített azokon a mesterlegényeken, akik mesterségbeli tudásuk gyarapítására külföldre akartak kijutni.

Hevesi Lajos regénye hűen követi a hiteles történeti adatokat és sikerült neki egy kerek, érdekesen megírt, izgalmas, amellet sokszor humoros művet alkotnia. A műben az a csodálatos és nagyszerű, hogy a hős életének bemutatásával párhuzamosan, szinte észrevétlenül tárul ki az olvasó előtt az akkori világ képe és ismeri meg a népek életét és szokásait. Az is nagy érdeme az írónak, hogy Jelky András tudnivalóságát és leleményességét emelte ki, amely hazaszeretettel és emberszeretettel párosul. (*Gyulai Árpád*)

Konrády Lászlóné—Pozsgay László: Jelky András viszontagságai. Az eredeti forrásokból átdolgozva. III. Stréda Károly. A térképet Princ Gyula rajzolta. Bp., 1947. Légrédy, 47 old. 1 térkép.

Régi magyar világljárók. Összeáll. Bevilacqua Borsody Béla, Szerk. és előszó Agárdi Ferenc. III. Muray Róbert. Bp., 1954. Művelt Nép. 342 old. 4 t. 1 térkép.

**ISMERETTERJESZTŐ,
TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVEK**

A MAGYAR TUDOMÁNY
TÍZ ÉVE 1945—1955

Akadémiai Kiadó

A tudomány, illetve az egyes tudományágak történetében tíz esztendő rendszerint nem nagy idő, mégis e könyv a magyar tudomány egy évtized alatt elért olyan hatalmas fejlődéséről tesz tanúságot, amelyhez régebben hosszú évtizedek voltak szükségesek. E nagyarányú fejlődés abban leli magyarázatát, hogy a felszabadulás óta eltelt tíz év során a társadalmi és gazdasági átalakulással a tudomány feladatai, céljai és lehetőségei is gyökeresen megváltoztak. A tudomány ma nálunk — mint azt Ruzsnyák István, az Akadémia elnöke a könyv előszavában írja: »...lépésről lépésre tükrözi azokat a feladatokat, amelyek a szocializmus építése közben adódnak.«

A könyv szerzői kiváló tudósok: akadémikusok, kandidátusok, egyetemi tanárok, kutatóintézeti vezetők, akik valóban hivatottak beszámolni a saját tudományszakuk területén elért eredményekről. A könyv egyes fejezeteiben több, mint felszáz tudós a nyelvtudomány, az irodalom- és zenetudomány, a történetírás, a természettudományok, az orvostudomány, a műszaki tudományok és az ipari kutatás, végül a filozófia terén történt haladást ismerteti. Ezek az eredmények valóban hatalmasak és azt bizonyítják, hogy mindenütt elértük, nem egy tudományágban pedig túlszárnyaltuk a nemzetközi színvonalat. Kutatóink számos olyan eredményt is értek el, amelyek jelentősen elősegítették az egyetemes tudomány fejlődését is.

A könyvet olvasva, örömmel állapíthatjuk meg azt is, hogy a tudomány hazánkban többé nem néhány »kiválasztott«¹ féltékenyen őrzött, a mindennapi élettől hermetikusan, elzárt »vadászterülete«, hanem az ma már valóban mindenké. A tudósok ma éppen úgy foglalkoznak gyakorlati kérdések megoldásával, ha arra szükség van, mint elméleti kérdések tisztázásával. Igen jelentős az is, amint az a könyvből megállapítható, hogy ezekbe a munkákba sok fiatal kutató is bekapcsolódott, ami a további sikerek egyik záloga.

Egy 431 oldal terjedelmű könyvben természetesen nem lehet az elmúlt tíz esztendő minden tudományos eredményét felsorolni, nyilván nem is ez volt a

könyv kiadásának célja (ehhez egy kis enciklopédiára lett volna szükség), csupán a legjelentősebbeket ismerjük meg a műből, de ezekből is képet alkothatunk kutatóink, tudósaink munkájáról. Egyet kifogásolhatunk csupán, azt, hogy egyes fejezetek színvonala meghaladja az átlagos olvasó ismereteit, mintha e fejezetek szerzői nem az olvasó közönségnek, hanem szaktársaiknak írtak volna.

A könyv ízléses kivitele méltó a tartalomhoz. (N. B.)

Sz. J. Bodak

RÁDIÓSZERELÉSI ÜTMUTATÓ

Műszaki Könyvkiadó

Elsősorban a rádió *nagyüzemi szerelésére* vonatkozó igen hasznos ismereteket nyújt e könyv, emellett azonban sok olyan gyakorlati tudnivalót is kapunk, amely mindenféle elektronikus berendezés megtervezésénél és elkészítésénél nagy hasznára válik és ezzel foglalkozóknak. Amint az előszó írja, a könyv »célja mind a tömegszereléssel, mind a mintadarab készítésével foglalkozó rádiószerek oktatását elősegíteni, továbbképzésüket megkönnyíteni«. Hiszen a rádiókészülékgyártással kapcsolatos munkáknak egy elég komoly hányadát (25—30%) teszi ki a szerelés.

Megismerjük a szerelési módszereket (egyedi és sablonszerelés, nyomtatott vezetékes), a vezető és a szigetelő anyagokat, a rádióalkatrészeket, a szerszámokat és a munkahelyet, valamint a szerelés lefolytatásával kapcsolatos műveleteket (a kapcsolási rajz olvasása, huzalok megmunkálása, forrasztások készítése, ellenőrzés, hibakeresés és javítás). Végül tájékoztatást kapunk a különleges környezeti előírások (nedves, meleg vagy hideg, rázkódásnak kitett hely) szerint készíthető készülékek és a mérőműszerek szerelésére is.

A könyv a leginkább elterjedt szerelési műveletek ismertetésében egyszerű, közhírheto stílussal, világos ábráival és táblázataival is kitűnik. (Mayer László)

Kin, Sz.: A rádiótechnika ábécéje. Ford. Eber Istvánné. Bp., 1952. Népszava. 224 old. (Népszava Műszaki Könyvtára.)

Makai István: Kis rádiókészülékek építése, működése. Kristálydetektoros, telepes hálózati kapcsolások. 2. kiad. Bp., 1953. Népszava. 144 old. 1 kép. (Kis Technikus Könyvtár.)

Makai István: Villamosság és rádió a gyakorlatban. I—II. rész. 5. bőv. kiad. Bp., 1955. Népszava. 362 old. (Népszava Műszaki Könyvtára.)

Zsirov, G. A.: Rádiótechnikai kondenzátorok. Ford. Szabó György. Bp., 1954. Nehézipari Kiadó. 191 old.

Nagy Péter

MÉRLEGEN

Művelt Nép Könyvkiadó

Nagy Péter szép kötetbe gyűjtötte össze az időszaki sajtóban szétszórtan megjelent irodalmi tanulmányait, elhangzott irodalompolitikai beszédeit, rádióelőadását, főként pedig kritikáit. És amint most újra olvassuk őket, elsősorban a kritikus állásfoglalásának és módszerének következetességéről győznek meg bennünket. Örömmel látjuk: mily párt-szerű, lelkiismeretes alapossgal vizsgálja a műveket, és hogy mennyire az irodalom, a mai magyar — és szovjet — irodalom szerete, az alkotói problémák megértése irányítja egész kritikai gyakorlatát.

Aki egyfolytában végigolvassa Nagy Péter kötetét, egyszerre tekinti át a mai magyar irodalom jelentős részét, és kap mélyreható elemzést az egyes művekről. Olvasónak, könyvtárosnak egyaránt segítséget nyújt a kritikus következetes igyekezete, mellyel egy-egy mű elemzésénél arra tör, hogy megállapítsa a tárgyalt mű helyét és jelentőségét írója egész munkásságának folyamatában.

»A helyes bírálati módszer — írja A kritikai szemantizmus egyik formájáról c. vita-cikkében — szerintem az, ha a kritikus az adott mű alapkérdéseit veti fel önmaga s a közönség előtt: mi az eszmei tartalma, s milyen formai elemeken: konfliktuson, mesén, jellemeken keresztül nyilatkozik ez a műben. Az így megállapított elemeknek a valósághoz és egymáshoz való... viszonya az, amelyet a bírálónak elsősorban kell vizsgálnia...« Nagy Péter helyesen alkalmazza ezt a kritikai módszert és ennek következtében nem esik egyes kritikuskor eléggé gyakori hibájába és nem ismerteti, bírálja az írói alkotást »kívülről, önkényesen alkalmazott szempontok« alapján. Másrészt sikeresen kerüli el azt a veszélyt is, hogy egy mű elemzésébe mélyedve elfeledje a művel szemben a fejlődés adott szakaszában joggal támasztható társadalmi követelményeket. Egy-egy mű elemzésénél pedig Nagy Péter módot talál arra is, hogy kritikai okfejtését általánosabb megállapításokig fejlessze. A legjellemzőbb példa erre talán Juhász Ferenc legutolsó kötetének bírálatja (*A tékozló költő*), melyben egy költemény kritikáját a költő egész eddigi munkásságának értékelése mellett mai költészetünk egészének felméréséig szélesíti ki. (*Murányi-Kovács Endre*)

Nagy Péter: A mai burzsoá irodalom bomlása, harca az irodalmi pártosságért. Bp., 1953. Magyar Írók Szövetsége. 13 old.

Nagy Péter: Móricz Zsigmond. Bp., 1953. Művelt Nép. 416 old. (Nagy Magyar Írók.)

Sós Endre népszerű Cervantes-mo-
nográfiajának kétségtelenül vannak ere-
nyei: olyan adatokat közöl a nagy spa-
nyol íróról, amelyek gazdagabbá, teszik
rőla alkotott képünket, jobban megérte-
tik művét. A korabeli Spanyolországról,
Cervantes életéről, kalandos sorsáról sok
jellemző és izgalmas részletet tudunk
meg — s csak természetes, hogy a »bús-
képű lovag«
históriájának minden régi és új olvasóját érdekli a szerző alakja is.
S bár Thomas Mann egyművű írónak
nevezi Cervantest, nem vitás, hogy a no-
vellák és színművek taglalása közelebb
visz a XVI. század regényessorsú nagy
írójának, életművének alaposabb ismere-
téhez.

A könyv azonban — sajnos — még-
sem elégíti ki az olvasót. Eppen azt hiá-
nyoljuk belőle, ami minden irodalom-
történet, kritika elsőrendű feladata: a
műelemzést. Sós Endre csak ismerteti a
»Don Quijote«-t, nem magyarázza. Hosz-
szadalmisan elmondja cselekményét,
csak néhol áll meg közben, csak itt-ott
kommentál. Eppen a legfontosabb kér-
dések mellett úgy halad el, mintha azok
nem is léteznének, sokmindent nem tisz-
táz, s ezért nem egyszer helytelen meg-
állapításokra jut. Csak egy példát. Ha La
Mancha hőse valóban csak nevetséges,
szánalmas figura, amolyan »negatív hős«
lenne, mint amilyenek Sós Endre mu-
tatja, mi magyarázza, hogy az olvasó iz-
galommal figyeli kalandjait, együtt érez
vele, szeretné, ha győzne, vagy legalábbis
megszabadulna balhiedelmeitől? Erre
nem keres választ a szerző. Így azután
ilyen groteszk megállapításokhoz jut: »A
fasizmus erőlködései, a régi világ szél-
malomharcai a születő új világ ellen —
Don Quijote reménytelen küzdelmeit jut-
tatták az írók és olvasók eszébe. Ez a
titka az 1942—44-es Don Quijote-dívat-
nak.«
Ugyan! A búskepű lovag Hitler
eszméinek előfutára lett volna? S ha így
van — mi magyarázza a mű sikerét min-
denkor — például napjainkban? S e
megállapítással maga Sós Endre is ellent-
mondásba jut, hiszen máshol éppen ar-
ról beszél, hogy az író a csúnya külsővel
a hős lelki nemességét állítja szembe.
Részletes magyarázat, értékelés, elmé-
lyült kommentár helyett nem ritkán fe-
lületes, kezdetleges, többnyire hamis
megállapításokat olvasunk. Például:
»...Feltűnő, hogy az arisztokráciát és a
főpapságot csupán halványan ábrázolja,
ugyanakkor a népről színes és mozgalmas
festményt ad... Cervantes szinte tünte-
tően kerüli, hogy regényében részletes

képet adjon a társadalom felső rétegeiről
és a papságról.) (123) Így van ez? S ha
így van, erény? A haladó szemléletnek
az volna az ismérve, hogy az uralkodó
osztályokat halványan ábrázolja az író?
Mi lesz akkor Balzaccal, Tolsztojjal, Tho-
mas Mann-nal?

Kár, hogy a sok munkáról tanúskodó,
érdekes adatok felsorolásához nem társul
elemző készség; kár, hogy felületes meg-
állapítások, lapos stílus, képzavarok aka-
dályozzák a mű élvezetét. (Réz Pál)

Cervantes: Az elmés nemes Don Quijote de
la Mancha. Regény. (Bev. Sötér István, Ford.
Györy Vilmos.) 1—2. köt. Bp., 1951. Szépirod.
Kiadó.

Cervantes: Az üvegdiák története. Ford. és
bev. Gáspár Endre. Bp., 1948. Budapest, Irod.
Int. 76 old. (Új könyvtár, 21.)

Cervantes: Két kutya beszélget. Ford. Gáspár
Endre. Bp., 1944. ABC. 117 old.

Kőszegi Imre—Pap János

KEMPELEN FARKAS

Művelt Nép Könyvkiadó

Kempelen Farkas egyike a magyar tu-
domány legtöbbet emlegetett, de legke-
vésbé ismert képviselőinek. Akik tudnak
rőla, legfeljebb arra emlékeznek, hogy
sakkozógépet talált fel. Pedig Kempelen
a tudós, a művész és ezermester sok olyan
gépet szerkesztett, hogy méltán megér-
demli az utókor tiszteletét, és hogy valóra
válték síremlékének szava: »Nem halok
meg egészen...«

Kőszegi Imre és Pap János könyve
végig kíséri Kempelen pályafutását,
Kempelen levelezéseiből, kortársai fel-
jegyzéseiből és a megjelent vitairatok-
ból igyekszik megrajzolni Kempelen
egyéniiségét és visszaadni azt a hatást,
amelyet a maga korában, sőt szinte egé-
szben napjainkig gyakorolt. Bizonyára
sokak érdeklődésére tarthat számot, hogy
nemcsak elmondja a híres sakkozógép
történetét, de végig kíséri a probléma kö-
rül támadt vitát is.

Elősegíti a kötet népszerűségét olvas-
mányos stílusa, bár kétséges, hogy sze-
rencsés-e ugyanabban az ismeretterjesz-
tő munkában tudományos és novellisztí-
kus módszereket keverni. Az írók ugyanis
egyik pillanatban komoly tudományos
módszerrel elemeznek bizonyos kérdése-
ket, utána olyan stílusban folytatják,
mint hogyha valamilyen regényből ra-
gadnának ki részleteket. Erdemük, hogy
a könyv nemcsak Kempelen Farkas éle-
tét és működését írja meg, hanem bemu-
tatja Kempelen Farkas korát, Mária Te-
récia és II. József idejét. (Aba Iván)

Vajda Pál: Magyar feltalálók. Négy évszá-
zad negyvenhat technikusa. Bp., 1943. Közműv.
Szöv. Kiad. 304 old. 16 t.

A KELETI ORSZÁGOK ÚJKORI TÖRTÉNETE

Művelt Nép Könyvkiadó

Szovjet történelemtudósok munkaközössége az alapvető fontosságú történelemtudományi mű szerzője. A kétkötetes, közel 1100 oldalas munka átfogó képet ad Ázsia és Észak-Afrika országainak újkori történelméről, az angol polgári forradalomtól az első világháború végéig.

A felszabadulást megelőző évtizedekben igen sok könyvet olvashattunk a »rejtelmes Kelet«-ről. E könyvek homályos sejtelmességbe burkolták a keleti országok népeiről szóló mondanivalóikat. Azt bizonygatták, hogy ezeknek az országoknak népei — Törökországtól Japánig — európai ember számára érthetetlen módon gondolkodnak, s viszonylagos elmaradottságuk is e sajátos gondolkodás módjuk következménye.

A könyv választ ad e tudománytalan, a keleti országok kizsákmányolásának leplezését szolgáló elméletekre. A történelmi tények sokaságával mutatja meg, hogy a »rejtelmes Kelet« egyáltalában nem rejtelmes: újkori történelme nem más, mint a vezető kapitalista országok behatolása és behatolási kísérletei ellen való védekezés, majd az imperialista tőkének kiszolgáltatott, gyarmati és függő országok népének harca a szabadságért és nemzeti függetlenségért.

Ugyanakkor a mű a keleti országok társadalmi-gazdasági fejlődéstörténetének páratlanul gazdag dokumentációs gyűjteménye. Országoként külön-külön elemzi a Kelet történelmét, kitér az utolsó három évszázadnak a keleti országok szempontjából fontos minden mozzanataira.

A könyv bevezető tanulmánya (I. M. Rejsznev professzor műve) néhány történelmileg helytelen — a szovjet tudományos sajtóban azóta már tisztázott — megállapítása ellenére is nagyjelentőségű tanulmány, kiváló elemzése az eredeti felhalmozás módszereinek, a gyarmati rablópolitikának, a gyarmati népek társadalmi fejlődési lehetőségeinek.

A fordító — Radó György — kitűnő munkát végzett. Szabatos és gördülékeny írásmódja élvezetessé, könnyebbé teszi a történelmi mű tanulmányozását. (Hajdu Ferenc)

Jefimov: Az újkor története. Ford. Honti Rezső. Bp., 1949. Szikra, 296 old.

Jefimov: Kína újkori és legújabbkori története. Ford. Kozma Géza. Bp., 1951. Szikra, 430 old.

Hvosztov, V. M.—Zubok, L. I.: A legújabb kor története. Ford. Remete Dezső. Bp., 1950. Szikra, 263 old.

Budincsevics—Román AZ ATOMOK VILÁGA

Művelt Nép Könyvkiadó

Az *Ember és Világ* sorozat legújabb kiadványa különleges érdeklődésre tarthat számot a természettudományokat kedvelő olvasóközönség körében. Hiszen az atomfizika napjainkban is folyó hatalmas fejlődése során kapunk betekintést az anyagok bonyolult szerkezetébe, megismerjük parányi alkotórészeinek egészen különleges sajátosságait és új, hatalmas energiaforrások tárnak fel a gyakorlati hasznosítás számára. Érthető tehát az atomkorszak küszöbén álló emberiség érdeklődése az atomok világa iránt.

A könyv olvasóinak természetesen megfelelő fizikai előismeretekkel kell rendelkezniük. Az *Ember és Világ* sorozatban Öveges József tollából megjelent *Kis fizika*, valamint *Elektromosság és az élet* című munkák igen jó alapul szolgálnak a könyv megértéséhez.

A szerzők mindazonáltal igyekeztek a sorozat céljának megfelelően kevés elméleti, illetve matematikai eszközt alkalmazni. Amint írják, céljuk, »*hogy a mélyebb elméleti ismeretekkel nem rendelkező olvasó is szemléletes és a valóságot többé-kevésbé jól tükröző képet tudjon alkotni magának az anyag szerkezetéről.*«

Sok érdekes, a tudomány műhelyeibe betekintést nyújtó adatot kapunk, a kísérletek lefolytatására szolgáló eszközt és egyes felfedezések történetét ismerjük meg. Azok a részek, melyek az atom és atommag szerkezetével, a rádióaktivitással és széleskörű alkalmazásával, az atommáglya működésével, vagy az atomenergia felszabadításával foglalkoznak, különösen érdekesek, hiszen ezekről a kérdésekről manapság állandóan hallunk, de tudományos és mégis közérthető magyarázatukat ritkán kapjuk.

A könyv stílusa a szakszerűség megtartása mellett is könnyen érthető, világos. Sok jó ábra teszi még élvezetesebbé forgatását. Elolvasása után valóban egyetértünk a szerzőkkel, hogy »*a fizikai kutatások egyik legnagyobb eredménye az atomenergia felismerése és annak békés célokra való felszabadítása, ami egy békés és boldog világ megvalósulását gyorsíthatja meg az egész Földön.*« (Mayer László)

Iljin, M.: Az atom világa. Bp., 1950. Nép-száva, 106 old. (Kis Technikus Könyvtár.)

Korszunskij: Az atommag. Bp., 1951. Közokt. Kiad. 356 old. 14 t. (Szocialista Nevelés Könyvt., 17.)

Öveges József: A legújabb kor fizikája. Fenyo István és Lukács Ernőné közreműködésével. 3. kiad. Bp., 1955. Művelt Nép, 252 old. 1 t. (Ember és világ.)

Mokk László

HELYSZÍNI ELŐREGYÁRTÁS. IPARI ÉPÜLETEK, CSARNOKOK

Műszaki Könyvkiadó

A vasbeton-szerkezetek előregyártása terén a magyar építőipar ma már olyan eredményeket tud felmutatni, amelyeket külföldön is elismeréssel méltatnak.

Mokk László Kossuth-díjas könyve rövid áttekintést ad az előregyártott vasbeton-szerkezetek kialakulásáról, ismereti az előregyártás fajtáit és célszerű alkalmazási területeit, majd összehasonlítja az előregyártást a monolitikus építési móddal. Részletesen tárgyalja ezután a helyszínen előregyártott elemek szerkezetét és kapcsolási módját, az előregyártás megszervezését, az elemek gyártását. Közli az emelőgépek legfontosabb adatait, ismerteti az emelési technológiát, a segédfelszereléseket és az előregyártott szerkezetek szerelésével kapcsolatos munkavédelmi követelményeket. Külön fejezetben írja le a legjelentősebb hazai és külföldi előregyártott szerkezeteket, végül pedig a helyszíni előregyártás gazdaságossági vizsgálatával foglalkozik. (A. I.)

Horn Artur

ÁLTALÁNOS ÁLLATTENYÉSZTÉS

Mezőgazdasági Kiadó

A felszabadulás után a szovjet tudomány és gyakorlat új irányt mutatott az állattenyésztés területén is, a szovjet darwinizmus újszerű örökléstanai megállapításaival, az új tenyésztéstechnikai eljárásokkal, de ilyen változás az állatok természetesen tartása, a kvantitatív genetika új irányai, a szaporodásbiológia korszerű ismeretei körében is történt. Olyan tárgykörök ezek, amelyek különösen az utóbbi időben úgyszólván teljesen uralják állattenyésztési kutatásunkat és gyakorlatunkat. Erről a forradalmi átalakulásról tájékoztat Horn könyve, amely az eddig magyar nyelven megjelent legnagyobb állattenyésztési kézikönyv és tankönyv. A korszerű ismeretanyagon kívül az értékállóknak bizonyult, hagyományainkra támaszkodó ismereteket is tartalmazza. Igen nagy előnye, hogy az új tenyésztési módszereket a hazai viszonyokra vonatkoztatja, de emellett ezt a külföldi és a hazai kutatási eredmények értékelése alapján tárgyalja. (Hantos László)

TARTALOM

LENIN MŰVEINEK 16. kötete (Z. E.)	129
KALLAI GYULA: A magyar függetlenségi mozgalom. 1939—1945. (Szűcs Andor)	129
A NÖRNBERGI PER (S. M.)	130
MIKSZATH KÁLMÁN: Kisregények II. (Mihályi Gábor)	131
TIHURY ZSUZSA: Virradat előtt (Konrád György)	131
KÉPES GEZA: Napkelte Mongóliában (Vihar Béla)	132
SZANTÓ TIBOR: Triciklin (Zolnay Vilmos)	132
V. JAN: Batu khán (G. Vészi János)	133
STEFAN ZEROMSKI: A hű folyó (Fülöp Attila)	133
SÓTÓ ANDRÁS: Egy pakli dohány (T. Polgár István)	134
DIMOV: Dohány (Szilágyi Lilla)	134
PAVLENKO: Két király (Mesterházi Lajos)	135
VERCORS: Tropi-komédia (Gera György)	135
KETLINSZKAJA: Életünk napjai (Földes Anna)	136
GEORG BÜCHNER: Danton halála (Győri György)	136
RIDEG SÁNDOR: Históriai idők (Simándi Béla)	137
MÓRICZ VIRÁG: Rosta (Vámosi Pál)	137
ALEKSZEJ TOLSZTOJ: Nyikita gyermekkorra (Vidor Pálné)	138
ABA IVÁN: A vásárhelyi remete (Varga Domokos)	138
BÁRÁNY TAMÁS: Rákóczi zászlai (Maár Gyula)	139
HEVESI LAJOS: Jelky András kalandjai (Gyulai Árpád)	140
A MAGYAR TUDOMÁNY TÍZ ÉVE 1945—1955 (N. B.)	140
SZ. J. BOĐAK: Rádiószerelesei útmutató (Mayer László)	141
NAGY PÉTER: Mérlegen (Murányi-Kovács Endre)	141
SÓS ENDRE: Cervantes (Réz Pál)	142
KÖSZEGI IMRE—PAP JÁNOS: Kempelen Farkas (Aba Iván)	142
A KÉLETI ORSZAGOK ÚJKORI TÖRTÉNETE (Hajdu Ferenc)	143
BUDINCSEVIC—ROMÁN: Az atomok világa (Mayer László)	143
MOKK LÁSZLÓ: Helyszíni előregyártás, ipari épületek, csarnokok (A. I.)	144
HORN ARTUR: Általános állattenyésztés (Hantos László)	144